Norges Bondelags forhandlingsutvalg krav 2021

Dato: 23.04.21

Innhold

1 INNLEDNING 5
1.1 Kraftig inntektsløft i norsk landbruk 5
1.2 Aktive produsentmiljø over hele landet 5
1.3 Produksjon på norske ressurser – økt norskandel 5
1.4 Velferdsordningene må styrkes 6
1.5 Klimavennlig og bærekraftig matproduksjon 6
1.6 Stort behov for investeringer i landbruket 6
2 GRUNNLAGET FOR JORDBRUKSFORHANDLINGENE 2021 7
2.1 Hovedavtalen for jordbruket 7
2.2 Stortingets mål for jordbrukspolitikken 7
2.3 Regjeringsplattform 8
2.4 Stortingets behandling av jordbruksoppgjøret 2020 10
2.5 Stortingets behandling av Prop. 67 S (2019-2020) - økonomiske koronatiltak 11
2.6 Stortingets behandling av Klimameldinga 11
3 IMPORTVERNET OG INTERNASJONALE FORHOLD 13
3.1 Forhandlinger med Storbritannia 13
3.2 WTO (Verdens Handelsorganisasjon) 14
3.3 EØS 14
3.4 EFTA-forhandlinger og bilaterale forhandlinger 16
4 UTVIKLING I JORDBRUKET 17
4.1 Sjølforsyning og matvaresikkerhet 17
4.2 Areal 18
4.3 Markedssituasjonen 18
4.4 Koronapandemien 20
4.5 Inntektsutviklingen i jordbruket 20
4.6 Inntekt og inntektsutvikling for ulike produksjoner 24
4.7 Endringer i grunnlagsmaterialet til jordbruksforhandlingene 26
4.8 Inntektsutvikling og lønnsnivå for lønnstakere 27
4.9 Kostnader for ikke-varige driftsmidler 28
4.10 Kapitalkostnader 28
4.11 Produktivitet, arbeidsforbruk 29
4.12 Produksjon av jordbruksprodukter og prisendringer i markedet for ikke-målprisprodukter 30
4.13 AMS 31
5 RAMME OG FINANSIERING 33
5.1 Krav til årets jordbruksforhandlinger 33
5.2 Finansiering av kravet 36

5.3 Målpris ... 36
5.4 Markedsbalansering ... 37
5.5 Budsjettoverføringer ... 38
5.6 Økonomiske utslag av kravet ... 38
6 HOVEDPRIORITERINGER I ÅRETS KRAV ... 42
6.1 Inntektsløft ... 42
6.2 Økt norskandel ... 43
6.3 Velferd ... 45
6.4 Klimavennlig og bærekraftig matproduksjon ... 45
6.5 Investeringspakke for melk- og storfekjøttproduksjonen ... 46
7 VELFERDSORDNINGENE ... 48
7.1 Avløsning ved ferie og fritid ... 48
7.2 Avløsning ved sjukdom m.m. ... 48
7.3 Sykepengeordningen ... 49
7.4 Landbruksvikar ... 49
7.5 Tidligpensjon ... 49
7.6 Partssammensatt arbeidsgruppe for rekruttering av kvinner til landbruket ... 51
7.7 Velferd, oppsummert ... 52
8 KLIMAVENNLIG OG BÆREKRAFTIG MATPRODUKSJON ... 53
8.1 Bærekraftig matproduksjon ... 53
8.2 Klimavennlig matproduksjon ... 54
8.3 Virkemidler ... 57
9 LUF OG NÆRINGSUTVIKLING ... 65
9.1 IBU- midlene - tradisjonelt landbruk ... 65
9.2 Nasjonale tilretteleggingsmidler ... 68
9.3 Inn på tunet-løftet 2 ... 69
9.4 Regionale tilretteleggingsmidler ... 69
9.5 Områderettet innsats ... 70
9.6 Rekruttering og kompetanse i landbruket ... 72
9.7 Forskning og Utvikling ... 75
9.8 PRESIS ... 76
9.9 Stiftelsen Norsk Mat ... 77
9.10 Utviklingsprogrammet for landbruksbasert vekst og verdiskaping ... 78
9.11 Verdiskapingsprogrammet for fornybar energi ... 79
9.12 Skogbruk ... 79
9.13 Oppfølging av handlingsplanen mot villsvin ... 80
9.14 Konfliktforebyggende tiltak jordbruk/reindrift ... 80
9.15 SMIL ... 81

9.16 Drenering 81
9.17 Tilskudd til tiltak i beiteområder - organisert beitebruk 81
9.18 Handlingsplan for plantevernmidler 82
9.19 Klima- og miljøprogram 82
9.20 Klimasmart Landbruk 82
9.21 Biogass 82
9.22 Støtte til verdensarvområdene og utvalgte kulturlandskap 83
9.23 Utviklingstiltak økologisk 83
9.24 Avtalepartenes rolle i tildeling av søknadsbaserte midler 84
9.25 Kapitalsituasjonen i LUF 84
9.26 TABELL OPPSUMMERING AV LUF 86
10 Planteproduksjon og kraftfôr 88
10.1 Frukt, bær, grønnsaker og poteter 88
10.2 Korn 91
11 Husdyrhold 95
11.1 Grovfôrbasert husdyrhold 95
11.2 Setertilskudd 98
11.3 Kvoteordninga for melk 98
11.4 Prisutjevningsordningen melk 100
11.5 Bevaringsverdige husdyrraser 101
11.6 Kraftfôrbasert husdyrhold 101
11.7 Birøkt (74.14) 102
11.8 Pels 103
11.9 Bedret dyrevelferd 103
12 ØKOLOGISK LANDBRUK 105
12.1 Status i økologisk landbruk 105
12.2 Oppfølging av Nasjonal strategi for økologisk jordbruk 106
12.3 Styrking av økologisk landbruk 106
13 ANDRE OMRÅDER OG TILSKUDDSORDNINGER 108
13.1 Tilskudd til rådgivning 108
13.2 Regionale miljøprogram - RMP 109
13.3 Tilskudd til frøavl 112
13.4 Tilskudd til kvalitets- og salgsfremmende tiltak 113
13.5 Tilskudd til dyreavl 114
13.6 Tilskudd til ringormvaksinering av storfe 115
13.7 Oppsummering 117
14 Utredninger, evalueringer og elektroniske fagsystem 118
14.1 Oppsummering av utredninger og arbeidsgrupper jf. tidligere kapitler 118

1 INNLEDNING

Norsk jordbruk skal levere på samfunnsoppdraget i tråd med Stortingets målsettinger slik de er definert i siste jordbruksmelding (Meld.St. 11 2016 - 17). Det betyr trygg mat, god dyrehelse og dyrevelferd, arbeidsplasser i verdikjeden for mat og økt bruk av norske ressurser. Denne måten å produsere mat på gir mest igjen til samfunnet og er den beste beredskapen for matsikkerhet. Koronapandemien har vist verdien av å ha en matproduksjon som sammen med norsk næringsmiddelindustri leverer på kravet om matforsyning.

1.1 Kraftig inntektsløft i norsk landbruk

Den svake inntektsutviklinga fra 2015 har gitt en tøff økonomisk situasjon for norsk landbruk, og krever et inntektsløft for alle produksjoner. Det er et ledd i å oppfylle inntektsmålet for jordbruket, som Stortinget satt i 2017: Å redusere inntektsgapet mellom jordbruket og andre grupper i samfunnet. For å få til dette må bøndenes inntektsmuligheter øke betydelig mer enn den generelle lønnsutviklingen.

Det er nå balanse i markedene for de fleste landbruksprodukter. Årets jordbruksoppgjør må legge til rette for en inntektsutvikling som gir bøndene forutsigbarhet og framtidstro, slik at vi fortsatt kan dyrke landet. For å sikre dette må særlig produksjoner med lavest inntekt prioriteres: ammeku/storfekjøtt, sau og korn.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg krever et betydelig inntektsløft som reduserer inntektsgapet i forhold til andre grupper. Produksjonene med svakest økonomi må prioriteres.

1.2 Aktive produsentmiljø over hele landet

Forutsigbarhet og framtidstro er viktig for matproduksjonen. En fortsatt arbeidsdeling i norsk landbruk gir grunnlag for best ressursutnyttelse og landbruk og matproduksjon over hele landet. En bærekraftig produksjon må ta utgangspunkt i ressurser i tilknytning til gården. Det har skjedd en stor strukturendring i norsk landbruk, med stadig færre og større enheter. For å ivareta familielandbruket og en bruksstruktur i tråd med arealgrunnlaget må virkemidlene tilpasses. Herunder må det være et klart mål å øke andelen eid kvote blant aktive melkeprodusenter, og få ned kvoteprisene. Områder som mister produksjonsandeler og der industristrukturen står i fare grunnet lav voluminngang må få fokus.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg vil fortsatt ha en arbeidsdeling i norsk landbruk som gir matproduksjon over hele landet. Derfor krever forhandlingsutvalget at det innføres øvre grense (tak) og/eller trappetrinn i tilskuddsordninger for alle produksjoner, og egne tiltak for sårbare produsentmiljøer.

1.3 Produksjon på norske ressurser – økt norskandel

Det må lønne seg å drive landbruket på en bærekraftig måte både sosialt, økonomisk og miljømessig. Da må vi benytte mest mulig av våre egne jordressurser i Norge til produksjon av mat og fôr. En bærekraftig bruk av norsk areal betyr økt verdiskaping og flere norske arbeidsplasser.

For å legge til rette for økt norskandel i mat og fôr krever Norges Bondelags forhandlingsutvalg:

- **Oppfølging av grøntsatsing**
- **Økt norsk kornproduksjon, med størst vekt på matkorn**
- **Utvikling og økt bruk av norske råvarer i kraftfôret**
- **Bedre utnyttelse av gras og beiteareal over hele landet**

1.4 Velferdsordningene må styrkes

Velferdsordningene er en nøkkel til rekruttering til næringa, og flere kvinnelige bønder. Disse ordningene er avgjørende for å ivareta bondens helse og velferd, og for å legge til rette for familielandbruket. Det vil være målrettet å styrke ordningene for tilskudd til avløsning ved ferie og fritid, sykdom og svangerskap.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg prioriterer velferdsordningene høyt i årets jordbruksoppgjør.

1.5 Klimavennlig og bærekraftig matproduksjon

Landbruket skal innfri klimaavtalen med regjeringa. Vi har løsninger for utslippskutt, økt opptak og hvordan vi skal produsere mat på en mer klimavennlig måte. Bønder praktiserer klimaarbeid i det daglige, og det må være lønnsomt å ta klimagrep på gården. Det må legges til rette gjennom klimavirkemidler i jordbruksforhandlingene, samtidig som klimaarbeidet ikke må gå på bekostning av andre landbrukspolitiske mål.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg krever virkemidler for gjennomføring av Landbrukets klimaplan, og finansiering som gjør det attraktivt å ta klimavennlige valg på gården.

1.6 Stort behov for investeringer i landbruket

Investeringstilskudd er viktig for å gi framtidstro og utvikling for små- og mellomstore bruk over hele landet. Investeringene må være tilpasset ressursgrunnlaget, og ikke betinge produksjonsøkning. I mange fylker meldes det om at potten til investeringsmidler tømmes i løpet av de første månedene i året.

Det er behov for investeringer på mange gårder, både for å møte krav om bedre velferd for husdyr og bonde, og for en modernisering. Løsdriftskravet er satt av Stortinget og utløser et ekstra investeringsbehov gjennom merkostnaden ved bygging/oppgradering av båsfjøs til det nye kravet og at bygningene må bygges om uavhengig tilstanden på driftsbygningen. For å gi lønnsomhet for investeringer også i mindre besetninger er det behov for ytterligere midler.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg krever en ekstraordinær investeringspakke for storfe i tillegg til IBU-midlene i jordbruksavtalen.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg legger kravet fram som grunnlag for videre forhandlinger ved jordbruksoppgjøret 2021.

2 GRUNNLAGET FOR JORDBRUKSFORHANDLINGENE 2021

2.1 Hovedavtalen for jordbruket

Jordbruksforhandlingene er regulert gjennom Hovedavtalen for jordbruket. Avtalen hjemler organisasjonenes rett til forhandlinger om sentrale rammebetingelser for næringa. Gjennom Hovedavtalen påtar samtidig Jordbruket seg ansvar for å iverksette tiltak i samsvar med jordbruksavtalen (jfr. § 4.2 i Hovedavtalen). Hovedavtalen bygger på at det skal være et samsvar mellom de rettigheter Jordbruket har, og de plikter og det ansvar Jordbruket påtar seg.

Gjennom Hovedavtalen for jordbruket har Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag forhandlingsrett med Staten om priser og tiltak i jordbruket. Jordbruksoppgjøret er et inntektsoppgjør for yrkesutøvere i næringa. Jordbruksforhandlingene skal føres med sikte på å nå de mål og retningslinjer Stortinget har trukket opp for utviklingen i næringa på kort og lang sikt.

Dette forutsetter at jordbruksforhandlingene må avklare både priser, tiltak og øvrige virkemidler på en slik måte at jordbruket kan oppnå en inntektsutvikling i tråd med Stortingets forutsetninger, og innfri øvrige landbrukspolitiske mål. Når det gjelder bevilgninger over statsbudsjettet, omfatter forhandlingene kalenderåret 2022 samt eventuelle omdisponeringer innenfor rammen for 2020. Videre skal det forhandles om målpriser for perioden 01.07.2021 - 30.06.2022.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg legger til grunn at jordbruksforhandlingene gjennomføres i samsvar med Hovedavtalen.

2.2 Stortingets mål for jordbrukspolitikken

Norges Bondelags forhandlingsutvalg legger Meld. St. 11 (2016-2017) «Endring og utvikling – En fremtidsrettet jordbruksproduksjon» (Jordbruksmelding) og Stortingets behandling av denne Innst. 251 S (2016-2017) til grunn for årets jordbruksforhandlinger.

I tillegg legges regjeringsplattformen «Granavolden-plattformen» til grunn for kravet.

2.2.1 Stortingets behandling av landbruksmeldinga i 2017

Ved Stortingets behandling av Meld. St. 11 (2016-2017) ble det konkludert med at jordbrukspolitikkens hovedmål skal være økt matproduksjon med grunnlag i norske ressurser slik at en oppnår høyest mulig sjølforsyning. Sjølforsyning er et viktig fellesmål fordi det sier noe om den politiske rollen til matproduksjonen i samfunnsutviklingen. I dette ligger den aller viktigste funksjonen til jordbrukspolitikken: En bærekraftig matproduksjon som skal levere matsikkerhet og ernæring for alle, uten å redusere muligheten for de kommende generasjoner til det samme.

Tabell 1 Stortingets mål og delmål for jordbrukspolitikken.

Matsikkerhet og beredskap	Landbruk over hele landet	Økt verdiskaping	Bærekraftig landbruk med lavere utslipp av klimagasser
Sikre forbrukerne trygg mat	Sikre bruk av jord- og beiteressursene	Utnytte markedsbaserte produksjonsmuligheter	Redusere forurensingene og utslippene av klimagasser, økt lagring av karbon og klimatilpasing
Økt matvareberedskap	Sikre mulighetene for bosetting og sysselsetting	Sikre en konkurransedyktig og kostnadseffektiv verdikjede for mat med en jevnere maktfordeling	Bærekraftig bruk og vern av landbrukets areal (jordvern) og ressursgrunnlag.
God dyre- og plantehelse	Et mangfoldig landbruk med variert bruksstruktur og geografisk produksjonsfordeling	Videreutvikle Norge som matnasjon	Sikre kulturlandskapet og naturmangfoldet
Satse på avl, forskning, utdanning for å øke bruken av de biologiske ressursene	Sikre rekrutteringen	Sikre bondens inntekter og evne til å investere i gården	God dyrevelferd

For å nå alle målene Stortinget har satt, må næringa ha et bredt sett av målrettede virkemidler, som påpekt av Stortingsflertallet. Norges Bondelags forhandlingsutvalg viser til at næringskomitéen gjennom utdyping av både mål og delmål i større grad vektlegger beredskap og klima. Viktigheten av å styrke bondens rammevilkår gjennom økt inntekt og investeringsevne, samt en jevnere maktfordeling i verdikjeden for mat er løftet fram. Det samme er landbrukets avgjørende rolle for å sikre bosetting og sysselsetting over hele landet.

2.2.2 Stortingets inntektsmål

Inntekt er både et sentralt mål, og et virkemiddel for å nå andre landbrukspolitiske mål. Dette understrekes også av Stortinget jf. Innst. 251 S (2016-2017). *«Komiteen støtter å ha et eget mål om inntekt. Inntekt er det viktigste virkemiddelet for å sikre flere av målene for jordbruket, som rekruttering, investeringer og økt norsk matproduksjon.»*

Videre uttrykker en samlet næringskomité: *«Komiteen legger til grunn at utøvere i jordbruket, som selvstendig næringsdrivende, skal ha muligheter til samme inntektsutvikling som andre i samfunnet. Inntektsmulighetene må være til stede innenfor en variert bruksstruktur for at norsk jordbruk skal kunne utnytte landets produksjonsmuligheter. For å sikre rekruttering, og for å løfte inntektsmulighetene i næringen, mener komiteen at inntektsmålet skal være å redusere inntektsgapet mellom jordbruket og andre grupper i samfunnet. God markedstilpasning og produktivitetsutvikling vil være en forutsetning for inntektsdannelsen.»*

Norges Bondelags forhandlingsutvalg legger stor vekt på at en samlet næringskomité har en høy inntektsambisjon for jordbruket og tydelig understreker at inntektsmålet skal være å redusere inntektsgapet mellom jordbruket og andre grupper i samfunnet. Forhandlingsutvalget har også merket seg at Stortinget understreker at god markedstilpasning og produktivitetsutvikling er en forutsetning for inntektsdannelsen.

2.3 Regjeringsplattform

I januar 2019 gikk KRF inn i regjeringen til Erna Solberg, og vi fikk flertallsregjering basert på en ny politisk plattform; Granavolden-erklæringen. Året etter, 20. januar 2020, gikk Frp ut av

regjeringen da de mente de ikke fikk nok gjennomslag for egen politikk i regjeringen. Vi er tilbake til en mindretallsregjering. Fortsatt gjelder Granavolden-erklæringen som styringsverktøy for regjeringen Solberg.

2.3.1 Regjeringens mål for landbrukspolitikken (Granavolden-plattformen)

Granavolden-plattformen har en fyldig omtale av jordbruk. Norges Bondelags forhandlingsutvalg har spesielt merket seg at Regjeringen:

- Mener landbrukspolitikken fortsatt skal bygge på de fire bærebjelkene
  - Et velfungerende importvern
  - Samvirkebaserte markedsordninger
  - Forhandlingsinstituttet med årlige jordbruksoppgjør
  - En eiendomspolitikk for å sikre den selveiende bonden
- Understreker at jordbrukets viktigste samfunnsoppdrag er å produsere de mat- og fôrvarene som det er naturlig å produsere i Norge, og dekke mest mulig av innenlands etterspørsel og lønnsom eksport.
- Ønsker et aktivt og lønnsomt jordbruk over hele landet, med produksjoner og foretaksstruktur som bygger på lokale jord-, beite, skog og utmarksareal.
  - Regjeringen påpeker at en forutsetning for å nå dette målet er at inntektsmuligheten sikres for ulike bruksstørrelser
- Mener at et velfungerende og forutsigbart importvern for landbruksprodukter er en forutsetning for å kunne opprettholde et landbruk over hele landet og øke norsk landbruk.
- Vil stimulere til større mangfold.
- Vil sikre et landbruk over hele landet, og styrke arbeidsdelingen i norsk jordbruk slik at arealer til korn- og grøntproduksjon opprettholdes, mens tyngden av den gressbaserte husdyrproduksjonen blir liggende i distriktene.
- Ikke vil sette konsesjonsgrensene for svin og fjørfe høyere enn i dag, og at kvoteordningen for melk videreføres.
- Vil bruke jordbruksoppgjørene til å styrke grunnlaget for en variert bruksstruktur, og en geografisk produksjonsfordeling som sikrer produksjonsgrunnlaget i hele landet.
- Vil vurdere innrettingen på kapitaltilgangen og investeringsvirkemidlene for alle bruksstørrelser gjennom Innovasjon Norge, for å bidra til fornying av driftsbygninger og rekruttering.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg legger dette til grunn ved årets jordbruksforhandlinger.

2.3.2 Regjeringens inntektsmål

I Granavolden-plattformen står det: *«Regjeringen vil arbeide for at næringsutøvere i alle produksjoner og på alle typer bruk skal ha reell mulighet til inntektsutvikling på linje med andre i samfunnet. For å sikre rekruttering og inntektsmuligheter for dem som bruker hele eller mesteparten av arbeidskraften sin i næringen, er det viktig å redusere inntektsgapet mellom jordbruket og andre i samfunnet. En bærekraftig kostnadsutvikling, god markedstilpasning og produktivitetsutvikling vil være en forutsetning for inntektsutviklingen. Målet er at inntekter for bonden i størst mulig grad skal hentes fra markedet.»*

Norges Bondelags forhandlingsutvalg har spesielt merket seg at Regjeringen slår fast at næringsutøverne i alle produksjoner og på alle typer bruk skal ha reell mulighet til inntektsutvikling på linje med andre i samfunnet, og at inntektsgapet skal reduseres. Norges Bondelags forhandlingsutvalg krever at årets jordbruksforhandlinger legger til rette for at inntektsgapet til andre grupper i samfunnet reduseres, målt i kroner. Det må særlig legges til rette for inntektsutvikling for små og mellomstore bruk. Størrelsen på

reduksjonen i inntektsgap må ta hensyn til markedssituasjonen og produktivitetsutviklingen.

2.3.3 Regjeringens handelspolitikk

Norsk landbruk er ikke konkurransedyktig på pris, på grunn av høyt kostnads- og lønnsnivå, geografi, topografi og klima. Dette nødvendiggjør et solid importvern. Importvernet er derfor en av de viktigste forutsetningene for å kunne drive jordbruk over hele Norge. Dette blir også understreket i Granavolden-plattformen: *«Regjeringen mener at et velfungerende og forutsigbart importvern for landbruksprodukter er en forutsetning for å kunne opprettholde et landbruk over hele landet og øke matproduksjonen»*. Det slås også fast at *«Importvernet for landbruket videreføres»*.

Internasjonale handelsavtaler setter rammer for Norges muligheter for å bruke tollvern og gi støtte. Forhandlingene i Verdens Handelsorganisasjon (WTO) og forhandlinger gjennom EØS, EFTA og andre internasjonale organisasjoner er derfor avgjørende for handlingsrommet for norsk landbrukspolitikk.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg forventer at Regjeringen utnytter handlingsrommet i WTO-avtalen for å styrke norsk jordbruksproduksjon. **Norges Bondelags forhandlingsutvalg krever at Regjeringen i WTO-forhandlingene ikke gir fra seg handlingsrom for å gi budsjettstøtte til landbruket, og heller ikke godtar en svekking av tollvernet for norske landbruksprodukter.**

Norges Bondelags forhandlingsutvalg forventer at Regjeringen i bilaterale handelsforhandlinger ikke gir innrømmelser som innskrenker norske bønders muligheter til å produsere varer til innenlandsk marked. **Norges Bondelags forhandlingsutvalg krever at Norge i forhandlingene med Storbritannia ikke gir økt markedsadgang for landbruksprodukter inn til Norge.**

2.3.4 Regjeringspartienes felles merknader til behandling av Meld. St 11 (2016-2017)

I regjeringsplattformen blir det påpekt at Regjeringen vil basere hovedlinjene i landbrukspolitikken på forståelsen som de fire partiene har stilt seg bak i forbindelse med behandlingen av jordbruksmeldingen, Meld. St. 11 (2016-2017). Norges Bondelags forhandlingsutvalg har spesielt merket seg Regjeringens ønske om:

- Å styrke utmarksbeite, men at dette ikke må gå på bekostning av virkemidler som skal sikre bruk av innmarksbeite som ikke kan høstes maskinelt.
- Forenklinger i form av endringer av ordninger som gir mer oversikt eller mindre arbeid for bonden og/eller forvaltningen, men at endringer i virkemidlene samlet sett ikke skal svekke mulighetene til å oppnå disse.
- At for å gi grunnlag også for små og mellomstore bruk, må de strukturelle virkemidlene videreføres i minst samme omfang som i dag.

2.4 Stortingets behandling av jordbruksoppgjøret 2020

Jordbruksoppgjøret i fjor var et forenklet oppgjør, med et begrenset antall tema. Det er derfor også begrenset med sentrale føringer som Stortinget ga for dette oppgjøret i behandlingen (Innst. 380 S (2019-2020). En samlet næringskomité merket seg at inntekts- og kostnadsutviklingen, samt måloppnåelsen i forhold til målsettingene for jordbrukspolitikken, vil vurderes ved ordinære forhandlinger i 2021.

Næringskomiteen påpeker at det er positivt at jordbruksoppgjøret i 2020 følger opp grøntsatsingen, og viser til at målprisen for frukt, korn og grønt er økt. Norges Bondelags

forhandlingsutvalg vil følge dette signalet opp gjennom en prioritering av økte målpriser for grøntsektoren, der også markedsmulighetene nå er gode.

Komiteen merker seg at avtalen innebærer økte målpriser for korn, og at mathvete får den største økningen. Komiteen mener det er klokt å legge til rette for økt norsk produksjon av matkorn, slik det også ble gjort i jordbruksavtalen som ble inngått i 2019. Korn er en av de produksjonene med markedsmuligheter, og økt norsk kornproduksjon bidrar til å øke selvforsyningsgraden. **Norges Bondelags forhandlingsutvalg vil følge dette videre opp gjennom forsterket satsing på matkorn i dette jordbruksoppgjøret.**

Komiteen påpeker at det er viktig med gode velferdsordninger i jordbruket for å sikre rekruttering og gode generasjonsoverganger. Velferdsordningene er avgjørende for å ivareta bondens helse og velferd. For å legge til rette for familielandbruket, vil det være mest målrettet å øke satsene til tilskudd til avløsning ved ferie og fritid, sykdom og svangerskap. **Norges Bondelags forhandlingsutvalg vil i dette jordbruksoppgjøret prioritere å styrke velferdsordningene.**

2.5 Stortingets behandling av Prop. 67 S (2019-2020) - økonomiske koronatiltak

Ved behandling av Prop. 67 S (2019-2020) den 31. mars 2020 fattet et enstemmig Storting to vedtak som er prinsipielt og historisk viktig:
«Stortinget ber regjeringen i samarbeid med næringen vurdere å gjennomføre tiltak som stimulerer til økt norsk plantebasert matproduksjon og selvforsyning i inneværende år. Staten må herunder vurdere å stille med garantier slik at næringen ikke blir økonomisk skadelidende ved eventuell overproduksjon av enkelte planteprodukter.»

«Stortinget ber regjeringen, sammen med partene i arbeidslivet, sikre nok arbeidskraft til jordbruket slik at matforsyningen og beredskapen for befolkningen sikres. Det forutsettes at man sikrer ordnede lønns- og arbeidsforhold innen landbruket.»

Vedtakene viser at Stortinget har fått øynene opp for behovet for matforsyning og beredskap. Gjennom bedre inntektsvilkår for norsk landbruk, kan det stimuleres til økt sjølforsyning slik at vår matberedskapsevne styrkes.

2.6 Stortingets behandling av Klimameldinga

I januar 2021 la regjeringen frem Meld. St. 13 (2020–2021) Klimaplan for 2021–2030, som viser hvordan Norge skal nå sine klimamål for perioden 2021-2030. For jordbruket er det helt avgjørende med forutsigbare rammer i vårt klimaarbeid for de neste ti årene. Av den grunn er følgende merknader i Innst. 325 S (2020-2021) spesielt viktige:
«Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Sosialistisk Venstreparti og Miljøpartiet De Grønne, viser til at næringslivet skal ha forutsigbare rammebetingelser gjennom omstillingen.»

«Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Fremskrittspartiet og Senterpartiet, vil sterkt fraråde det å peke på redusert norsk matproduksjon som en klimaløsning, men heller arbeide for reduserte klimagassutslipp i jordbruket mot 2030 gjennom å redusere utslipp per produserte enhet gjennom forbedret jordbruksproduksjon, i tråd med tiltakene i jordbrukets egen klimaplan».

Vi vil også peke at flertallet i Stortinget har vedtatt at *«Stortinget ber regjeringen slå fast at økt skattelegging av norsk kjøttproduksjon ikke skal gjennomføres som en del av klimapolitikken».*

Regjeringspartiene skrev i behandlingen:
Disse medlemmer viser til intensjonsavtalen med organisasjonene i jordbruket og legger den til grunn for klimaarbeidet i jordbruket. Disse medlemmer vil gi honnør til jordbruket for denne avtalen. Partene har forpliktet seg til å redusere utslippene og øke opptaket med 5 millioner tonn CO2-ekvivalenter samlet i tiårsperioden 2021–2030. Disse medlemmer mener tiltakene og virkemidlene for å følge opp klimaarbeidet skal vurderes i de årlige jordbruksforhandlingene. Klimatiltak i jordbruket kan ikke forutsette økte subsidier.

Dette betyr at regjeringspartiene har endret på formuleringen som lå inne i Meld. St. 13 (2020–2021) Klimaplan for 2021–2030, der det stod: *Klimatiltak i jordbruket skal ikkje medføre auka subsidiar.*

Merknad både fra regjeringspartiene og flere mindretallsforslag viser at det er et flertall for at årlig klimarapportering for jordbruket til Stortinget skal inneholde både tiltak som bokføres, og tiltak som ikke fanges opp i det offisielle utslippsregnskapet.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Venstre og Kristelig Folkeparti viser til at tiltak med tilstrekkelig dokumenterbar effekt inngår i utslippsregnskapet i dag og dermed også i klimalov-rapporteringen. Disse medlemmer viser til ønsket om å inkludere tiltak med vitenskapelig dokumenterbar effekt som bidrar til å redusere utslipp eller øke opptak av karbon i jord skal synliggjøres, og ber regjeringen sammenstille og gjøre dette på egnet måte.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg viser til Stortingets behandling av klimameldinga, der et klart flertall mener at Landbrukets klimaplan og tiltakene der skal utgjøre jordbrukets forpliktelse i henhold til Klimaavtalen med regjeringen, og være førende for jordbrukets klimaarbeid. Det blir sterkt frarådet at tiltak som reduserer norsk matproduksjon skal være en del av norsk klimapolitikk. Norges Bondelags forhandlingsutvalg legger dette til grunn ved utvikling av klimapolitikken i landbruket.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg vil understreke at for å nå klimamålet i 2030 med tiltakene i landbrukets klimaplan, må dette følges opp med økonomiske kompensasjonsordninger og virkemidler. Norges Bondelags forhandlingsutvalg mener at de årlige jordbruksforhandlingene må ha nødvendige virkemidler for tiltak som ligger innenfor jordbruksavtalen. Samtidig vil vi påpeke at jordbruket ikke vil nå sine klimaforpliktelser uten at virkemiddelapparatet utenfor jordbruksforhandlingene også blir styrket.

3 IMPORTVERNET OG INTERNASJONALE FORHOLD

Det er bred politisk enighet om at importvernet er helt avgjørende for å opprettholde en landbruksproduksjon over hele Norge. Verdien av et tollvern blir blant annet slått fast av næringskomiteen i behandlingen av Dagligvaremeldingen tidligere i år:

«Komiteen ønsker å stimulere til økt produksjon av mat og forbruk av norske produkter. Komiteen peker på tollvernet som en viktig forutsetning for å styrke verdikjeden for mat».

Krevende klima og topografi, høyt kostnadsnivå, strenge kvalitetskrav og en variert og spredt produksjon gjør det nødvendig med et sterkt tollvern for å opprettholde et konkurransedyktig jordbruk over hele landet. Det aller meste av jordbruksproduktene blir importert uten toll. For varer som vi produserer i Norge er tollvernet helt avgjørende.

Importen av jordbruksvarer har hatt en sterk vekst siste årene. I 2010 var totalimporten av jordbruksvarer på 36,8 mrd. kroner. I 2020 var importverdien steget til 82,6 mrd. kroner. Bare den siste året har importen gått opp fra 70,9 mrd. til 82,6 mrd. kroner. Den tollfrie delen av importen utgjorde 67 mrd. kroner. Importen av ost gikk opp med 19 prosent bare siste året (målt i verdi – 13% målt i mengde). Siste 10 årene er importen av ost doblet. Mye av dette kommer også inn utenom den tollfrie kvoten. Importen av bearbeidede jordbruksvarer omfattet av råvarepriskompensasjonsordningen (RÅK) har også økt kraftig, og var i 2020 på 16,4 mrd. kroner. Bare siste året har importen av RÅK-varer økt med 18% i verdi og 13% i mengde.

Verdens Handelsorganisasjon (WTO), EØS-avtalen og handelsavtaler gjennom handelsblokken EFTA og bilateralt øker presset på norsk importvern og mulighetene for å gi støtte og bruk av politisk handlingsrom. Betingelsene som følger av disse forpliktelsene påvirker rammene for jordbruksavtalen direkte, både gjennom markedsmuligheter og innretning av virkemidler.

3.1 Forhandlinger med Storbritannia

Storbritannia bestemte 23. juni 2016 gjennom en folkeavstemning å forlate EU. 31.januar 2020 ble utmeldingen iverksatt. EU og Storbritannia inngikk i desember 2020 en ny handels- og samarbeidsavtale mellom de to partene.

Samtidig har Norge sammen med Island innledet forhandlinger med Storbritannia om en frihandelsavtale. Partene klarte ikke å framforhandle en ny avtale innen utløpet for den midlertidige avtalen 1.januar 2021. Forhandlingene pågår i skrivende stund fortsatt mellom Norge og Storbritannia. I påvente av inngåelse av en ny permanent avtale har avtalepartene inngått en midlertidig vareavtale. Avtalen innebærer en videreføring av dagens preferanser gjennom EØS-avtalen. I tillegg er det opprettet egne kvoter på ost (299 tonn av WTO-kvoten til EU), bearbeidede potetprodukter (560 tonn), 1 tonn egg, 14 tonn eplejuice og 4 tonn epler.

Inngåelsen av en egen handelsavtale med Storbritannia vil gi økt press på det norske landbruksvaremarkedet. Regjeringen slår selv fast i sin foreløpige rapport at de norske defensive landbruksinteressene kan bli satt under press ved eventuelle forhandlinger. I tillegg til de direkte effektene på avtalen med økt import fra Storbritannia, vil nye innrømmelser gi økte krav fra EU i neste forhandlingsrunde gjennom EØS-avtalen. EU oppfatter seg som privilegert part gjennom EØS-avtalen og vil ikke godta at et annet land får bedre betingelser for handel.

Norge har gjennom artikkel 19-avtalen allerede gitt innrømmelser til Storbritannia da de var en del av EU. Landet må ta med seg sin del av artikkel 19-kvotene/tollreduksjonene ut av EU, og kan ikke forvente å få nye innrømmelser fra Norge på landbruksområdet ved en eventuell avtale mellom Norge og Storbritannia. Selv om Storbritannia i dag er importør av landbruksvarer, har de uttrykt et sterkt ønske om å bli mer eksportrettet, og leter nå etter nye markeder for sine jordbruksprodukter. Presset på det norske landbruksvaremarkedet vil dermed øke både fra Storbritannia og EU.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg krever at Norge i forhandlingene med Storbritannia ikke gir økt markedsadgang for landbruksprodukter inn til Norge. Vi finner oss ikke i å være forhandlingskort for bedre eksportbetingelser for andre sektorer inn til Storbritannia. Vi vil samtidig advare sterkt om at økte innrømmelser til Storbritannia vil gi økte krav fra EU.

3.2 WTO (Verdens Handelsorganisasjon)

WTO-avtalen begrenser norsk bruk av tollvern og støtte til landbruket. Siden 2001 har medlemslandene i WTO forhandlet uten å lykkes om en ny altomfattende WTO-avtale, men medlemslandene har likevel inngått avtaler på enkeltområder med konsekvenser for norsk landbruk.

Det viktigste enkeltvedtaket i WTO siste årene for norsk landbruk, var enigheten på ministermøtet i Nairobi i 2015 om å avvikle eksportstøtten til jordbruket. For Norge ble eksportstøtten faset ut i 2020. Vedtaket er svært krevende for norsk landbruk, som har brukt eksportsubsidier på ost, svinekjøtt og bearbeidede landbruksvarer.

Under sist ministermøte i desember 2017 i Buenos Aires ble det ikke inngått nye forpliktende avtaler for landbruket. De viktigste vedtakene i WTO blir gjort under ministermøtene som vanligvis arrangeres hvert annet år. Ministermøtet som skulle blitt holdt i Kasakhstan i juni 2020 ble utsatt på grunn av koronapandemien. Møtet er nå planlagt holdt i Genève høsten 2021. Fram mot ministermøtet ser det største fokuset på landbruksområdet ut til å være på såkalt handelsforstyrrende blå og gul støtte. En innskrenking av bruken av handelsforstyrrende blå og gul støtte vil slå svært negativt ut for norsk jordbruk. Allerede i år kan Norge få utfordringer med å holde seg innenfor grensen på 11 449 mrd. kr i såkalt gul støtte (se for øvrig kapittel 4.13). Målpris for korn, melk og svin utgjør størstedelen av denne typen norske støtte. For 2019 (siste innrapporterte år) var rommet i gul boks 612 millioner kroner.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg krever at regjeringen ikke godtar en svekking av norsk tollvern og innskrenking i bruk av norsk støtte i WTO-forhandlingene. Handlingsrommet i WTO-regelverket må benyttes til å styrke norsk jordbruksproduksjon.

3.3 EØS

Landbruket er ikke del av EØS-avtalen. Likevel blir norsk jordbrukspolitikk berørt av avtalen blant annet gjennom mat- og veterinærregelverket, og gjennom artikkel 19 og protokoll 3 som omhandler handel med landbruksvarer. Vi vil her konsentrere oss om artikkel 19 og protokoll 3 i EØS-avtalen.

3.3.1 Artikkel 19

Artikkel 19 regulerer handel med basis landbruksvarer mellom EU og Norge. I artikkelen blir det slått fast at partene innenfor landenes respektive landbrukspolitikk, og på gjensidig

fordelaktig basis skal søke en gradvis liberalisering av handelen. Siden avtalen trådte i kraft i 1994 har partene framforhandlet tre avtaler innenfor rammene av artikkel 19. Siste avtale ble inngått våren 2017 og trådte i kraft i oktober 2018.

Den siste avtalen innebærer en økning i den tollfrie importkvoten av ost på 1200 tonn, 2550 tonn økning i kvoter på kjøttprodukter og 12 millioner kroner økning i kvoten for blomstrende potteplanter. Innrømmelsene gir store tap for norske bønders nåværende og framtidige produksjonsmuligheter.

Importen fra EU har økt kraftig siden EØS-avtalen ble inngått. Fra 2010 til 2020 er importen mer enn doblet, fra vel 24 mrd. kroner til vel 50 mrd. kroner. Ubalansen i handelen er svært skjev, med en norsk eksport av landbruksvarer til EU på kun 7,2 mrd. kroner i 2020. Den nye artikkel 19-avtalen har forsterket denne ubalansen, og følger dermed ikke opp avtalens krav om gjensidig fordelaktighet.

Et flertall i næringskomitéen i Stortinget (alle unntatt H og FrP) uttalte også ved sin behandling av avtalen utfordringene den innebærer for jordbruket, der flertallet *«(…) ser betydelige utfordringer for landbruket ved å øke kvotene slik som foreslått, særlig for norsk melkeproduksjon»*.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg beklager sterkt at regjeringen valgte å inngå en ny avtale med EU gjennom artikkel 19 med betydelige innrømmelser for norsk jordbruk. Avtalen øker presset på det norske landbruksvaremarkedet, og forverrer situasjonen for norske bønder. Innrømmelsene gjør det svært krevende å oppfylle regjeringens mål om økt norsk matproduksjon. Avtalen gir EUs bønder økte markedsmuligheter på bekostning av norske bønder og norsk matindustri, og gjør det vanskeligere å øke norskandelen i det norske markedet. Ubalansen i artikkel 19-avtalen øker, og kravet om gjensidig fordelaktighet er ikke oppfylt. **Norges Bondelags forhandlingsutvalg advarer sterkt mot å starte opp nye forhandlinger med EU om artikkel 19.**

3.3.2 Protokoll 3

Protokoll 3 til EØS-avtalen regulerer handelen med bearbeidede produkter mellom EU og Norge. Handelen med disse produktene er i utgangspunktet del av det frie varebyttet, men partene kan bruke toll og prisnedskriving innenfor RÅK-ordningen (råvarepris-kompensasjonsordningen) for å kompensere for ulik råvarepris.

RÅK-industrien er en betydelig avtaker av norske landbruksråvarer. I 2020 ble det utbetalt 200 mill. kroner i prisnedskriving (PNS) for bruk av 22 250 tonn jordbruksråvarer.

Importen av RÅK-varer øker stadig, og presser dermed ut norske råvarer og legger press på norsk matindustri. I 2020 ble det importert 635 421 tonn RÅK-varer til en verdi av 16,4 mrd. kroner. Dette er en økning på 13% i volum og 18% i verdi. Eksporten av RÅK-varer gikk ned i 2020 for de fleste RÅK-varer. Når eksportstøtten nå har falt bort fra 2021 forsvinner også muligheten for å gi eksportrestitusjonsstøtte, såkalt XR-støtte. Overskuddet fra XR-ordningen bør brukes til å øke budsjettet for prisnedskrivingsordningen.

Tollsatsene som ble fastsatt under inngåelsen av protokoll 3 var basert på norske priser og EUs priser på det tidspunktet, sammenlignet med verdensmarkedsprisen. Siden ordningen ble innført har Norges priser økt, mens EUs priser har nærmet seg verdensmarkedet. Dette er ikke kompensert med lavere toll inn til EU eller høyere toll inn til Norge. Norge må derfor bruke stadig mer midler til prisnedskriving for å utjevne råvareprisforskjellen, og dermed kompensere for styrket konkurransekraft i EU.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg krever at konkurransekraften for norske RÅK-varer under protokoll 3 i EØS-avtalen opprettholdes gjennom tilstrekkelige prisnedskrivingsmidler. Midler som ikke kan brukes når eksportstøtten fases ut må overføres til prisnedskrivingsmidlene.

3.4 EFTA-forhandlinger og bilaterale forhandlinger

Norge har som medlem av EFTA (European Free Trade Association) framforhandlet 29 handelsavtaler. I tillegg har Norge inngått avtaler alene med EU, EFTA, Færøyene og Grønland. Flere avtaler er under forhandling, både gjennom EFTA og bilateralt. De bilaterale forhandlingene med Kina ble gjenopptatt i 2017, og gjennom EFTA forhandler Norge i dag blant annet med Malaysia, Vietnam og India. Landbruk er del av disse forhandlingene og avtalene, og kan derfor få betydning for norsk jordbruksproduksjon. Handelen med de landene Norge har avtale med eller startet opp forhandlinger med (inkl. EØS-avtalen) utgjør rundt 94% av importverdien, og 83% av eksportverdien av norske jordbruksvarer.

EFTA-landene inngikk 23. august 2019 en handelsavtale med den latin-amerikanske handelsblokken Mercosur (Argentina, Brasil, Uruguay og Paraguay). Avtalen er ennå ikke forelagt Stortinget for godkjenning. Gjennom avtalen har Norge gitt Mercosur-landene enerett på importkvoten av 500 tonn storfekjøtt for u-land (GSP). Dette kan øke utnyttelse av kvoten, som ikke blir utnyttet fullt ut hvert år. For kylling er det gitt importkvoter på 200 tonn hel kylling (fersk/frossen) og 100 tonn bearbeidede kyllingprodukter. Dette kan gi en forstyrrelse i det norske markedet for kyllingprodukter. Mercosur-landene har også fått samme tollreduksjoner som EU for bearbeidede jordbruksprodukter.

Mercosur-landene er blant de mest konkurransedyktige og offensive jordbruksprodusentene i verden, og kan lett utkonkurrere norsk produksjon om de får en kile inn i det norske markedet. Avtalen kan også føre til karbonlekkasje siden utslippene fra for eksempel storfekjøtt er høyere i Mercosur-landene enn i Norge.

Norge er også inne i forhandlinger med Kina, et stort jordbruksland som kan være konkurransedyktig på de fleste norske jordbruksproduktene om de ønsker å nå det norske markedet.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg forventer at regjeringen i bilaterale og EFTA-forhandlingen ikke gir innrømmelser på landbruksområdet som reduserer norske bønders muligheter for å produsere varer til vårt eget marked.

4 UTVIKLING I JORDBRUKET

4.1 Sjølforsyning og matvaresikkerhet

Tabell 2 Norskprodusert andel av matvareforbruket på energibasis. Prosent.

	1979	1989	1999	2009	2018	2019*	2019 %[2)]
Korn som mel	13	23	35	36	21	22	26,0
Poteter	93	99	81	85	73	79	3,6
Sukker, honning, sukkervarer	2	3	0	1	1	1	9,1
Grønnsaker	72	73	57	48	45	46	1,7
Frukt og bær	29	27	6	5	6	6	3,9
Kjøtt	92	97	97	96	95	95	12,4
Kjøttbiprodukter	86	96	98	90	87	87	0,3
Egg	100	100	97	99	99	98	1,5
Fisk	94	88	80	80	80	80	1,9
Melk	100	100	100	100	100	100	3,8
Yoghurt	..	..	99	98	87	88	1,1
Konserverte melkeprodukter	86	100	100	99	99	99	2,6
Fløte og rømme	100	100	100	100	100	100	2,4
Ost	97	97	95	89	84	83	6,2
Smør	92	100	99	97	98	98	2,7
Margarin	44	40	20	20	20	20	5,8
Annet fett	60	20	20	20	20	20	3,5
Øvrige matvarer[1]	0	0	0	0	0	0	11,5
Selvforsyningsgrad	49	50	45	46	43	43	
Produsert i norsk jordbruk	41	44	44	46	42	42	
Prod. i norsk jordb. på norsk fôr	35	36	40	41	34	34	

* Foreløpige tall

1) Omfatter varer som ikke er produsert i Norge, dvs. ris, nøtter, kakao, øvrige matvarer (for detaljer se fotnote 1, tabell 3.29) samt grensehandel (for detaljer se fotnote 1, tabell 3.29)
2) Matvarenes andel av det totale engrosforbruket, målt i energi.

Kilde: Beregnet av NIBIO for Helsedirektoratet.

Selvforsyningsgraden i 2019 er beregnet til 43 prosent, en nedgang på 3 prosentpoeng fra 2009. Korrigerer man for det som er produsert i norsk landbruk på norsk fôr, var vi nede i kun 34 prosent i 2019. Den lave selvforsyningen i 2019, har blant annet sammenheng med den uvanlige tørkesommeren i 2018, som ga lave kornavlinger til bruk i 2019.

Selv om ikke matproduksjonen denne gang er rammet, viser erfaringene med pandemien oss hvor sårbare vi er når det oppstår en verdensomspennende krise. Den lave selvforsynings-graden av matvarer i Norge, bør bekymre flere enn bare Norges Bondelags forhandlingsutvalg. Pandemien bør gi en vekker til ansvarlige myndigheter om viktigheten av at Norge framover må fokusere mer på matsikkerhet. Dette gjelder:

- Økt nasjonal mat- og fôrproduksjon.
- Matvareberedskap.
- Mattrygghet.

I lys av den alvorlige situasjonen verden og landet står i, ser Norges Bondelags forhandlingsutvalg at det er behov for å styrke matsikkerheten i Norge.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg mener det må være et mål å øke matproduksjonen, der så mye som mulig av både mat og fôr er henta fra areal i Norge. Vi vil øke selvforsyningsgraden til minst 50 prosent i løpet av en 4-års periode. I årets jordbruksoppgjør vil vi blant annet:

- Styrke økonomien i kornproduksjonen, særlig for matkorn.
- Styrke økonomien for ammeku og sau/lam, som produseres på norske ressurser.
- Utvikle og forsterke virkemidler som øker norskandelen i fôret, både i kraftfôr og gjennom grovfôr.
- Videreføre satsingen på grønt fra jordbruksoppgjøret 2019.
- Legge til rette for en forsknings- og innovasjonsdrevet satsing på korn og proteinvekster til mat (matkornsatsing).

4.2 Areal

Om lag 3 prosent av landarealet i Norge er jordbruksareal. Det innebærer et jordbruksareal per innbygger på 1,8 dekar i 2020, mot 2,3 dekar i 1999. Det totalt registrerte jordbruksarealet nådde et maksimum i 1998. Fra 2005 til 2014 gikk det registrerte arealet ned med 4,7 prosent. Tall fra Landbruksdirektoratet viser at innføringen av nytt digitalt kartverket i perioden 2005–2014 innebar en reduksjon i arealet på 3,4 prosent. Det er ikke mulig å si om nedgangen skyldes mer nøyaktige målinger eller om tidligere nedgang ikke har blitt fanget opp før nytt kartverk ble tatt i bruk. Arealnedgang utenom nytt kartverk var dermed på ca. 1,3 prosent i samme periode. Etter at innføringen av nytt kartverk var fullført, viser arealutviklingen små endringer, en økning på 0,1 prosent fra 2014 til 2020.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg konstaterer at nedgangen i jordbruksareal er i ferd med å bremse opp. Jorda er vår viktigste ressurs, og nedbygging av dyrka og dyrkbar mark må reduseres. Det nasjonale jordvernmålet må skjerpes og reduseres til maksimalt 2 000 dekar dyrka jord per år.

4.3 Markedssituasjonen

Generelt er markedssituasjonen for nesten alle jordbruksprodukter nå god. Et vesentlig element er effekter av pandemien. Grensehandelen har forsvunnet. Samtidig reiser langt færre utenlands og konsumerer måltider der. I tillegg er spisevanene delvis endret. Kantiner er stengt, og trolig inntas det færre varmretter til lunsj. Dette har blant annet gitt økt forbruk av melk og ost på hjemmekontorene. Den store usikkerheten er hvor lenge dette vil vare, og hva som blir den nye normalsituasjonen. Usikkerheten er stor, særlig når vi går inn i dette avtaleåret.

4.3.1 Melk

Forholdstallet er satt til 1,07, og det er prognosert med en produksjon på 1533 mill. liter i 2021. En del av volumet er ment å gå til å bygge opp lagre. Omsetningsavgiften er tilnærmet tilbake til et nivå ved markedsbalanse.

4.3.2 Kjøtt og egg

Tabell 3 Prognose 2021. Per mars 2021.

Produksjon	Tilførsler tonn	Endring	Import-kvoter	Fot-note	Engros-salg tonn	Endring	Markeds-balanse	Reg.lager 1.1.21
Storfe/kalv	85 400	1 %	9 000	1	102 600	- 2 %	-8 200	0
Lam	19 400	0 %	806	2	20 500	- 1 %	- 300	1 880
Sau	4 900	+ 3 %			4 900	+ 2 %	0	0
Gris	130 800	0 %	1 750	3	138 000	- 1 %	- 5 400	0
Egg	66 100	1 %	500	4	66 200	+ 1 %	+ 400	428

**) Reguleringslageret ved starten på året inngår ikke i markedsbalansen for 2021 .*

1. For storfe er det inkludert en antatt SACU-import på 4 756 tonn storfekjøtt m/ben. WTO-kvote på 1 084 tonn, EU-kvote på 2 500 tonn og GSP-kvote på 665 tonn biffer og fileter (omregnet til storfekjøtt m/ben).

2. Importen inkluderer WTO-kvote på 206 tonn og 600 tonn fra Island.

3. Importen inkluderer spekk (750 tonn), WTO-import på 100 tonn av kvoten på 1.381 tonn. EU-kvote på

4. Forutsetter i prognosen en import på 500 tonn egg.

Prognosen for kjøtt viser forholdsvis stabil produksjon innafor et marked i noenlunde balanse. Pandemien og stengte grenser har påvirka etterspørselen på kort sikt, men de langsiktige, biologiske produksjonene har i begrensa grad henta ut effekter av dette. Den midlertidige økte og endra etterspørselen har delvis blitt dekket opp av import, i tillegg til lagernedbygging på de dyreslaga der det var reguleringslager og kommersielle lagre. Det er fortsatt underskudd på storfekjøtt, men usikkerhet rundt framtidig etterspørsel. Dette gjelder også sau/lam, som etter langvarig overskudd nå er i en mer balansert situasjon. Eventuelle konsesjoner til Storbritannia, og andre nye og eksisterende frihandelspartnere truer markedsmulighetene for norsk småfe- og storfekjøtt. For gris har utkjøp og andre regulerende tiltak lagt grunnlag for et innenlandsmarked i balanse, og med mulighet for økt prisuttak. For sau/lam er langvarig overproduksjon endelig over. Reguleringslagrene er tømt for store volumer av sau- og lammekjøtt, og en ser lys i tunellen. Etterspørsel etter fjørfekjøtt forventes fortsatt å øke, også i en normalsituasjon.

For Norges Bondelags forhandlingsutvalg er det viktig å understreke at norsk husdyrproduksjon må være tilpassa markedet på lenger sikt. Midlertidige endringer, som pandemieffekten, påvirker etterspørselen på kort sikt, men i normalsituasjonen må målsettingen være å dekke det norske markedet med norsk vare.

4.3.3 Grøntsektoren

Begrensede avlinger, økte produksjonskostnader, samt en usikker matvaresituasjon i Norge og Europa, førte til høyere priser i 2020. Ved utbruddet av koronapandemien hamstret nordmenn lagringsdyktige grønnsaker og poteter.

Pandemien og reduserte avlinger i Europa medførte økte priser, noe som også medførte høyere priser i Norge. Utfordringen knyttet til arbeidskraft som følge av pandemien, førte til ekstraordinære kostnader, karantene, innkvartering, opplæring av norsk arbeidskraft, m.m.

Utsiktene for inneværende år er usikre pga. de samme utfordringene knyttet til pandemien som i 2020. Det er usikkerhet knyttet til markedsutviklingen, og i tilgang på arbeidskraft.

4.4 Koronapandemien

Korona-pandemien skapte stor usikkerhet i globale matvaremarkeder. Flyten i varestrøm og arbeidskraft, og dermed tilgang på jordbruksprodukter, ble påvirket og den økonomiske veksten ble sterkt redusert over hele verden. Ifølge FN utfører migrasjonsarbeidere 25% av alt arbeid innenfor landbrukssektoren i verden. Flere land, som Russland, Kasakhstan og Vietnam varslet innføring av eksportrestriksjoner, og flere land startet oppbygging av lagerbeholdninger. Flyten av matvarer bedret seg etter hvert.

Begrensning i forflytting av arbeidere i jordbruket og matindustrien, og forsinkelser ved grensepasseringer, ble tidlig trukket fram som en utfordring. Internasjonale matvarepriser var høye i 2020, delvis som et resultat av pandemien. Kornprisene drev ifølge Landbruksdirektoratet utviklingen, mens prisnivået på kjøtt og meierivarer var lavere enn i 2019. Det er ventet at prisene i det kommende tiåret vil ligge stabilt, eller gå ned.

Den globale situasjonen knyttet til koronatiltakene påvirker også norsk landbruk, og bevisstheten rundt norsk sjølforsyning. Selv om vareforsyningen har klart seg godt, har det vært og er fremdeles store utfordringer knyttet til tilgangen på utenlandsk arbeidskraft. Det var svært avgjørende at matproduksjon tidlig ble definert som en samfunnskritisk sektor.

Bortfall av markedet for restaurant- og kantinesektoren har også påvirket forbruket. Fall i kronekurs bidro til at importprisen på viktige landbruksråvarer steg kraftig i andre kvartal. Forbruksmønsteret har endret seg bort fra serveringsbransjen og mer til detaljistnivå. Bortfall av grensehandel har også hatt positiv effekt på forbruk av, og bedre t omsetningen og markedsbalansen for norske jordbruksvarer. Etterspørselsveksten er likevel antatt å være midlertidig, selv om mange norske forbrukere også har blitt mer bevisst verdien av norsk matproduksjon

4.5 Inntektsutviklingen i jordbruket

Hovedprinsippene for grunnlagsmaterialet for jordbruksoppgjørene fastsettes gjennom Stortingets behandling av meldinger om landbrukspolitikken, og avklaringer mellom avtalepartene i tråd med disse. Budsjettnemda utarbeider årlig grunnlagsmateriale for jordbruksoppgjøret innenfor disse rammene. I jordbruksforhandlingene brukes Totalkalkylens normaliserte regnskaper for å sammenligne inntektsutviklingen i jordbruket med inntektsutviklingen for andre grupper i samfunnet.

Totalkalkylen for jordbruket er et sektorregnskap for hele det norske jordbruket, som om jordbruket i Norge var ett bruk. Resultatmålene i Totalkalkylen beregnes som gjennomsnitt for alle bruk, uavhengig av driftsform, størrelse, investeringsfase og område i landet.

Jordbruket består av nær 40 000 jordbruksbedrifter fordelt på ulike driftsformer, størrelser og områder i landet, som er i ulike faser av investeringer, dvs. fornyelse og avvikling. På disse brukene utføres det årlig i overkant av 40 000 årsverk. Resultatene på det enkelte bruket vil variere kraftig etter de nevnte inndelingene, og fra gjennomsnittet som måles i Totalkalkylen.

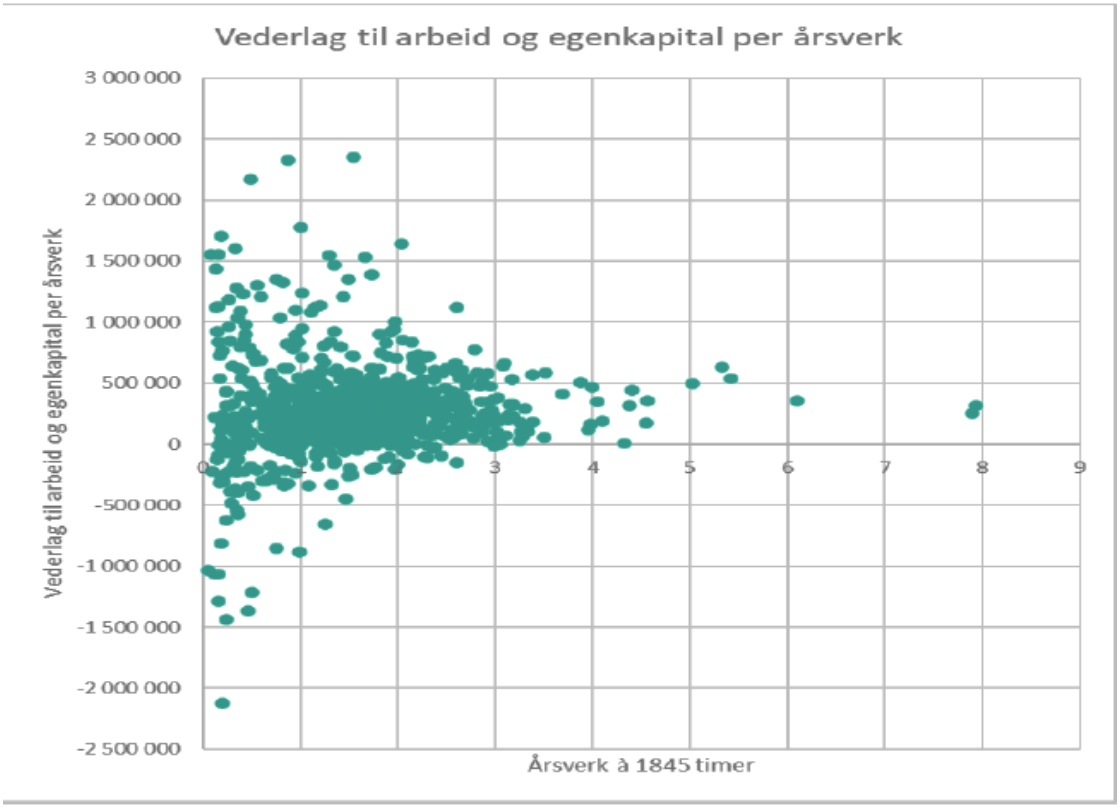

Figur 1 Spredning av vederlag til arbeid og egenkapital pr årsverk for driftsgranskingene som illustrasjon for spredning i jordbrukssektoren

Det er stor usikkerhet i den beregnede inntektsutviklingen fra 2017 til 2018 og videre til 2019. 2018 innebar store avlingsreduksjoner og erstatningsutbetalinger pga. tørke i Sør-Norge. Samtidig fikk man store kostnadsøkninger på flere poster både i 2018 og 2019, mens andre poster ga kostnadsbesparelser. I 2020 og 2021 har pandemien i stor grad både påvirket inntekts- og kostnadsposter. Bortfall av grensehandel har gitt økte markedsmuligheter. Tunge kostnadsposter som drivstoff, elektrisk kraft og rente svinger.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg har merket seg at Budsjettnemnda har understreket at i sum tilsier disse forholdene at det er større grunn enn vanlig til å vurdere inntektsutviklingen over flere år. Norges Bondelags forhandlingsutvalg vil i det videre legge inntektsutviklingen i perioden 2015 til 2021 til grunn som sammenligning med andre grupper i samfunnet.

Tabell 4 Utviklingen i inntekter og kostnader, samt vederlag til arbeid og egenkapital i flg. Budsjettnemndas normaliserte regnskaper

	2015	2016	2017	2018	2019	2020*	2021**
Sum produksjonsinntekter	32 307	33 596	33 675	34 001	33 966	35 804	37 211
Direkte tilskudd	10 742	10 497	10 259	12 098	11 733	12 097	12 300
Sum inntekter inkl. tilsk. (A)	43 049	44 093	43 934	46 099	45 698	47 900	49 510
Sum ikke-varige produksjonsmidler	20 009	20 543	20 648	22 174	22 023	21 925	22 816
Sum kapitalkostnader	7 713	8 043	8 337	8 652	9 005	9 202	9 587
Sum kostnader (B)	27 722	28 586	28 985	30 826	31 028	31 127	32 404
Vederlag til arbeid og kapital (**A-B**)	15 328	15 507	14 949	15 274	14 671	16 773	17 107
– Realrente på lånt kapital	832	310	390	363	914	721	354
Vederlag til arbeid og egenkapital **(A-B-C)**	14 496	15 197	14 559	14 911	13 757	16 052	16 753
Antall årsverk	44 750	44 000	43 300	42 800	42 300	42 900	42 550
Vederlag til arbeid og egenkap. pr årsv. Kr	323 900	345 400	336 200	348 400	325 200	374 200	393 700
Endring pr årsverk, kr		21 500	-9 200	12 200	-23 200	49 000	19 500
Endring pr årsverk, prosent		6,6	-2,7	3,6	-6,7	15,1	5,2
Inntektseffekt pr årsv. av jordbruksfradr, kr	*30 400*	*28 000*	*27 900*	*27 300*	*24 100*	*35 500*	*36 300*
Ved. til arb. og egenkap. pr årsverk inkl. effekt av jordbruksfradraget, kr	*354 300*	*373 400*	*364 100*	*375 700*	*349 300*	*409 700*	*430 000*
Endring pr årsverk, kr		*19 100*	*-9 300*	*11 600*	*-26 400*	*60 400*	*20 300*
Endring pr årsverk, prosent		*5,4*	*-2,5*	*3,2*	*-7,0*	*17,3*	*5,0*

* Foreløpig regnskap ** Budsjett

[1)] De seks nederste linjene er ikke i mill. kroner

Norges Bondelags forhandlingsutvalg vil understreke at resultatmålet «vederlag til arbeid og egenkapital» utarbeidet i Totalkalkylen skal dekke alt innsatt arbeid og en forrentning av egenkapitalen utover det som økte avskrivninger som følge av oppskrevet kapital med KPI gir. Resultatmålet skal også dekke utgifter til jordleie og kvoteleie den enkelte næringsutøver har til grunneiere som ikke utøver jordbruksvirksomhet. Ser man perioden 2015 til 2019 så har arealet som leies ut økt med 168.000 dekar. Fra 2015 til 2020 har jordleieprisene gått opp med 23 kr/dekar tilsvarende 9 prosent basert på jordleieundersøkelsen til Landbruksdirektoratet. Omfanget av kvoteleie har økt med over 50 %, og prisene sannsynligvis mer enn doblet seg.

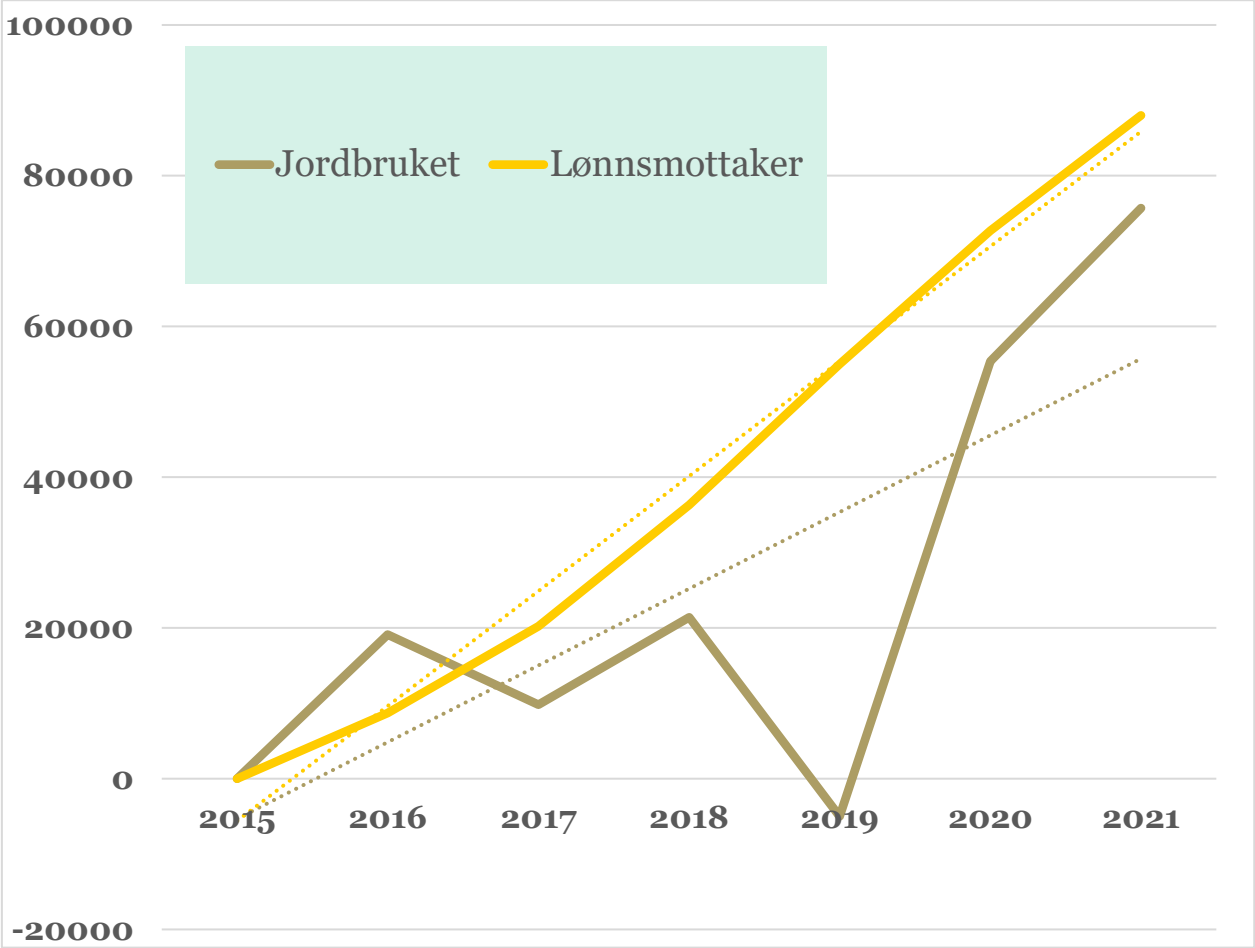

Figur 2 Inntektsutvikling mellom jordbruket og andre grupper i samfunnet (gjennomsnittslønnsmottakeren) i perioden 2015 til 2021.

I perioden 2015 til 2021 har inntektsgapet mellom jordbruket og den gjennomsnittlige lønnsmottakeren økt med 12.300 kroner. Dette til tross for at pandemien har ført til en god markedssituasjon med noe økte priser, samtidig som vi har hatt rentenedgang. I 2021 er det inntektsført 431 mill. kroner som følge av betaling til melkebønder for å slutte med melk, som følge av bortfall av marked når eksportstøtten på Jarlsbergost forsvant. Dette utgjør 10.000 kr/årsverk fordelt på hele jordbrukssektoren. Det vil innebære tilsvarende inntektsreduksjon i 2022.

4.5.1 Forklaringen til inntektsutviklingen 2015-2021

Den svake inntektsutviklingen fra 2015 til 2019 skyldes i hovedsak:

- I gjennomsnitt ingen prisøkning på husdyrprodukter. Herav:
  - Nesten 10 % prisnedgang for svinekjøtt pga. at man gikk fra markedsbalanse i 2015 til overproduksjon i 2019.
  - 2 % lavere pris på melk, pga. nedgang i etterbetaling, lav målprisøkning for å styrke konkurranseevnen, og økt omsetningsavgift for å finansiere utkjøpsordning.
  - Nesten 20 % prisnedgang på sau/lam pga. at man gikk fra markedsbalanse i 2015 til overproduksjon i 2019.
- I gjennomsnitt nesten 10 % prisvekst på kostnader på innsatsfaktorer i jordbruket. Kostnadsveksten i jordbruket i denne perioden utgjør 77 000 kr/årsverk.

Inntektsveksten fra 2019 til 2020 skyldes i hovedsak:

- Prisvekst på både plante- og husdyrprodukter. Herav:
  - 5,3% for korn, som følge av økte målpriser.
  - 7,6 % for hagebruk, blant annet pga. lavere importpress fra Europa, fordi koronapandemien har gitt lavere produksjon der.
  - 4,5 % for melk, pga. høyere etterbetaling korrigert for høyere omsetningsavgift.
  - 3,9 % for kjøtt, blant annet markedsbalanse for gris med økte målpriser.
- Økte tilskudd vedtatt i jordbruksoppgjøret 2019, utbetalt i 2020
- Lav kostnadsvekst hovedsakelig som følge av:
  - Reduserte strøm- og drivstoffpriser.
  - Rentenedgang.
- Økt jordbruksfradrag vedtatt i jordbruksoppgjøret 2019, og bedre utnyttelse av fradraget som følge av økte inntekter
- Inntektsveksten bremses av
  - Økte kraftfôrpriser.
  - Økte priser på plantevernmidler.
  - Økte avskrivninger, bl.a. pga. prisvekst på importerte maskiner.
  - Økt arbeidsforbruk pga. effekter av pandemien i hagebrukssektoren.

Inntektsveksten fra 2020 til 2021 skyldes i hovedsak:

- Redusert omsetningsavgift for melk og svinekjøtt.
- Prisøkninger, særlig for svin og storfekjøtt.
- Utbetaling av utkjøpsordning for melkeprodusenter på 431 mill. kroner, tilsvarende 10.000 kr/årsverk.
- 350 færre årsverk.
- Rentenedgang.
- Inntektsveksten bremses av:
  - Sterk økning i strøm og drivstoffpriser (fra det lave nivået i 2020).
  - Sterk økning i pris på plastfolie.
  - Karantenekostnader i grøntsektoren.
  - Økte avskrivninger, blant annet pga. prisvekst på importerte maskiner.

4.6 Inntekt og inntektsutvikling for ulike produksjoner

Totalkalkylen viser inntektssituasjonen for hele jordbrukssektoren. Referansebruk er beregninger på bruksnivå for ulike produksjoner, bruksstørrelser og områder. Beregningene omfatter i år av 28 referansebruk, hvorav et bruk med grønnsaker er nytt. 11 av disse består av bruk fra hele landet, resten er sortert etter ulike driftsformer, etter størrelse og geografi. Alle referansebrukene bygger på regnskapsresultater fra NIBIOs driftsgranskinger. Gjennom referansebrukene får man et bilde av hvordan lønnsomheten varierer mellom ulike produksjoner, bruksstørrelser og områder. Siden referansebrukene bygger på regnskapsresultater, gir de også et godt bilde av inntektsnivået for den enkelte næringsutøver.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg vil understreke at referansebrukene er en viktig del av forhandlingsmaterialet. De gir et godt bilde av den økonomiske situasjon for ulike produksjoner, bruksstørrelser og områder.

Tabell 1. Vederlag til arbeid og egenkapital inklusive beregnet inntektsverdi før skatt av jordbruksfradraget, kroner per årsverk. Framregning inklusive volumframregninger fra regnskapsåret 2019

		Årsverk[1]	2019	2020	2021
1	Melk og storfeslakt. 30 årskyr, landet	2,034	323 000	345 500	402 600
2	Korn. 396 dekar korn, landet	0,386	236 900	294 000	260 000
3	Sau. 156 vinterfôra sauer, landet	1,197	194 600	230 800	228 200
4	Melkeproduksjon geit. 144 årsgeiter, landet	1,630	436 400	446 700	470 200
5	Svin/korn. 52 avlssvin + 373 dekar korn, landet	1,562	377 500	531 300	607 200
6	Egg/planteprod. 6758 høner + 343 dekar korn, landet	1,557	462 300	510 800	526 100
7	Potet/korn. 121 dekar poteter + 313 daa korn, landet	1,360	433 900	462 800	482 700
8	Storfeslakt/ammeku. 31 ammekyr, landet	1,234	180 800	251 900	258 800
9	Frukt og bær. 49 dekar frukt og bær, landet	1,902	387 900	392 600	383 300
10	Grønnsaker. 82 daa grønnsaker + 286 daa korn, landet	2,288	357 400	350 800	353 700
11	Fjørfekjøtt/planteprodukter. 123 241 fjørfeslakt, landet	1,067	576 300	748 000	711 800

1) Antall årsverk er justert opp 10 prosent i 2020 og 2021 på referansebruk nr. 9 (justert til 2,092 årsverk) og referansebruk nr. 10 (justert til 2,517 årsverk)

Tabell 5 Referansebruksberegninger fra Budsjettnemnds for jordbruket, per 23.04.2021

For alle referansebrukene slår en rentenedgang i 2020 positivt inn på inntektsutviklingen. Rentekostnadene reduseres med 14 % i 2020, og ytterligere 6 % i 2021. Dette slår mest inn på referansebrukene med høyest gjeld. Økte avskrivninger som følge av stor prisøkning på maskiner, traktorer og redskap slår også inn på alle referansebrukene og demper resultatet.

Tabell 2. Vederlag til arbeid og egenkapital inklusive beregnet inntektsverdi før skatt av jordbruksfradraget, kroner per årsverk. Framregning inklusive volumframregninger fra regnskapsåret 2019

		Årsverk	2019	2020	2021
12	Økologisk melk og storfeslakt. 29 årskyr, landet	2,020	295 700	318 600	372 400
13	Melk (de ⅓ minste brukene). 15 årskyr, landet	1,756	312 400	330 900	361 400
14	Melk (de ⅓ største brukene). 49 årskyr, landet	2,418	318 900	344 200	425 000
15	Melk (de 25 største brukene). 66 årskyr, landet	2,807	340 400	369 200	463 000
16	Melk og storfeslakt. 36 årskyr, Østlandets flatbygder	1,991	284 500	332 200	396 400
17	Melk og storfeslakt. 29 årskyr, Østl. andre bygder	1,945	391 200	418 100	477 300
18	Melk og storfeslakt. 34 årskyr, Agder/Rogal. Jæren	1,840	253 600	279 500	355 300
19	Melk og storfeslakt. 26 årskyr, Ag./Ro. andre bygder	1,916	270 700	311 600	363 400
20	Melk og storfeslakt. 28 årskyr, Vestlandet	2,099	314 400	335 800	387 900
21	Melk og storfeslakt. 34 årskyr, Trøndelag	2,093	339 200	338 100	404 300
22	Melk og storfeslakt. 28 årskyr, Nord-Norge	2,082	333 800	343 100	395 800
23	Korn. <400 dekar korn (234 dekar korn), Østlandet	0,293	143 700	197 000	167 000
24	Korn (de 20 største brukene). 865 daa korn, Østlandet	0,730	443 000	514 600	491 100
25	Korn/svin. 346 dekar korn + 27 avlssvin, Trøndelag	0,798	381 300	526 900	589 100
26	Sau. 142 vinterfôra sauer, Vestlandet	1,311	168 000	192 800	191 500
27	Sau. 183 vinterfôra sauer, Nord-Norge	1,349	265 200	303 200	298 900
28	Sau (de 25 største brukene). 292 vinterfôra sauer, landet	1,662	269 600	302 200	301 300

Tabell 6 Referansebruksberegninger fra Budsjettnemnds for jordbruket, per 23.04.2021

Vederlaget til arbeid og egenkapital for økologisk melk og storfeslakt ligger ca. 30.000 kr/årsverk lavere enn kumelk (ref. bruk 1). Går vi noen år tilbake, var situasjonen motsatt. Dette kan ha sammenheng med at tilleggene for fett og protein utgjør en større del av melkeprisen, men at økologisk kraftfôr, med mindre innslag av importerte råvarer med høyt fett og proteininnhold, gir økologiske melkeprodusenter lavere utbetalingspris. Til tross for noe økte tilskudd til økologisk husdyrhold, og 10 øre/l høyere merpris fra 1/7-21, er inntektsutviklingen i perioden sett under ett, marginalt dårligere enn for referansebruk 1.

For første gang på mange år, har de 1/3 minste melkebrukene (13) om lag samme vederlag til arbeid og egenkapital som de 1/3 største melkebrukene (13). Innføring av tilskudd til små og mellomstore melkebruk ved jordbruksoppgjøret 2018, lav melkepris i 2019 og særlig i 2020 som følge av høy omsetningsavgift, har bidratt til dette. I 2021 øker melkeprisen, samtidig som renta også går litt ned, og da øker inntektene relativt mer for større melkebruk enn de mindre. Dette skyldes at det produseres vesentlig mer melk pr. årsverk på større melkebruk enn mindre bruk, samtidig er gjelda pr. årsverk større på referansebruk 14 enn 13.

For melkebrukene etter område, ligger Jæren på bunn i 2019, Østlandet andre bygder er på topp. Jæren og Østlandet flatbygder forventes å få best utvikling fra 2020. Disse brukene er større og mer effektive, og produserer stort volum pr. årsverk. Relativt sett nyter disse mest godt av høy melkepris og lavere rente.

For 2021 er det forventet at bare referansebruk med kombinasjonen svin/korn og fjørfekjøtt/ planteprodukter har et vederlag til arbeid og egenkapital pr årsverk som matcher gjennomsnittlig inntekt for lønnsmottaker. Vederlaget skal også dekke en forrentning på egenkapitalen, en kostnad lønnsmottakere ikke har.

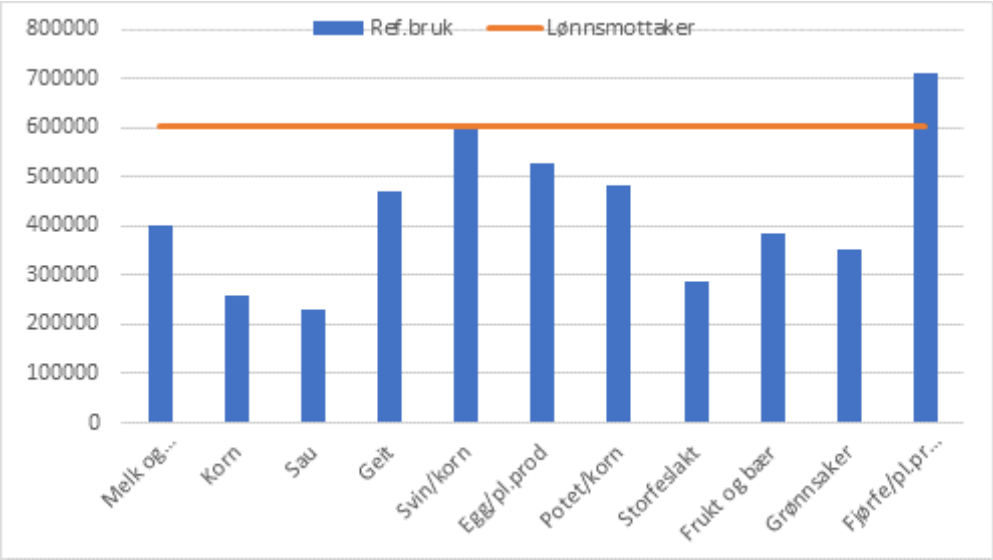

Figur 3 Sammenligning av vederlag til arbeid og egenkapital pr årsverk for referansebruk med gjennomsnittlig lønn for lønnsmottakere. 2021.

4.7 Endringer i grunnlagsmaterialet til jordbruksforhandlingene

Budsjettnemnda for jordbruket (BFJ) har som hovedoppgave å legge fram et tallmateriale grunnlag for vurdering av den økonomiske situasjonen i jordbruket. I jordbruksforhandlingene brukes Totalkalkylens normaliserte regnskaper for å sammenligne inntektsutviklingen i jordbruket med inntektsutviklingen for andre grupper i samfunnet. **Norges Bondelags**

forhandlingsutvalg er opptatt av at grunnlagsmaterialet til jordbruksforhandlingene på en best mulig måte synliggjør de økonomiske realitetene for jordbruksnæringa. Norges Bondelags forhandlingsutvalg er også opptatt av at materialet har god tillit blant næringsutøverne i jordbruket.

Vi registrerer dessverre nå at tilliten til materialet blant bøndene er svekket. Det skyldes blant annet at:

- Kostnader til jordleie og kvoteleie i Totalkalkylen regnes som internomsetning og ikke kommer inn på kostnadssida.
- Det utarbeides ikke et resultatmål fra Budsjettnemnda der egenkapitalen er gitt en avkastning.

Første kulepunkt er kostnader den enkelte bonde opplever å øke gjennom å tilpasse seg til mer effektiv drift i tråd med politiske ønsker. Det andre kulepunktet handler om at næringa blir mer kapitalkrevende. Arbeid erstattes med kapital, og denne kapitalen må forrentes.

Budsjettnemnda for jordbruket uttaler i Utredning 1/21 Totalkalkylen:
«Hovedprinsippene for grunnlagsmaterialet for jordbruksoppgjørene som Budsjettnemda utarbeider, fastsettes gjennom Stortingets behandling av meldinger om landbrukspolitikken og, innenfor disse rammene, ved avklaringer mellom avtalepartene. (…) Budsjettnemnda har gjennomgått håndteringen av jordleie og kvoteleie i Totalkalkylen og avkastning av egenkapitalen i resultatmålene som Budsjettnemnda utarbeider. Beregningsprinsippene er tydeliggjort i avsnittene som følger.»

Totalkalkylen for jordbruket inneholder tallserier tilbake til 1959, og har blitt utarbeidet i mange år. Totalkalkylen brukes primært i jordbruksforhandlingene, og fra 1993 som grunnlag for å fastsette inntektsrammen for næringsutøvende bønder.

Sett opp mot primærbruken av Totalkalkylen for jordbruket i jordbruks-forhandlingene, mener Norges Bondelags forhandlingsutvalg det bør gjøres tilpasninger i materialet som i bedre grad fanger opp de økonomiske forholdene knyttet til næringsutøvere i jordbruket.

4.8 Inntektsutvikling og lønnsnivå for lønnstakere

Inntektene for lønnsmottakere beregnes årlig av det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene.

Tabell 7 Lønnsutvikling pr. årsverk for alle lønnstakere

År	Lønn	Lønnsvekst fra året før	
		Kroner	Prosent
2015	514.900	14.100	2,8
2016	523.600	8.700	1,7
2017	535.100	11.500	2,2
2018	551.200	16.100	3,0
2019	569.900	18.700	3,4
2020	587.600	17.700	3,1

Kilde: NOU 2021:5 Grunnlaget for inntektsoppgjørene 2021 av 25. mars 2021.

Høy lønnsvekst ved inngangen til 2020 og redusert sysselsetting i 2020, særlig i grupper med lønn under gjennomsnittet, trakk lønnsveksten opp med 0,5 prosentenheter, fra 2,6 til 3,1 prosent.

For 2021 varierer lønnsoverhenget fra 0,2 til 1,5 prosent. I tillegg ble det ved hovedtariffoppgjøret i 2020 i flere tilfeller avtalt lønnstillegg for 2021. Disse forholdene påvirker anslagene for lønnsutviklingen i 2021. Lønnsoppgjøret mellom LO og NHO endte på 2,67 prosent.

Sentrale aktører har gjort følgende anslag for lønnsutviklingen i 2021 og 2022:

	2021	2022
Statistisk sentralbyrå (SSB)	2,6 %	3,1 %
Norges Bank	2,4 %	2,6 %
Finansdepartementet	2,2 %	-

Tabell 8 Anslag for lønnsutviklingen i 2021 og 2022. Kilder: SSB: Konjunkturtendensene. Rapport av 12. mars 2021, Norges Bank: Pengepolitisk rapport 1/2021, 18. mars. Finansdepartementet: Meld. St.1 (2020-2021), okt. 2020.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg legger til grunn en gjennomsnittlig lønnsvekst for alle lønnsmottakere på 2,6 prosent i 2021 og 3,1 prosent i 2022.

Tabell 9 Lønnsutvikling pr. årsverk for alle lønnstakere, med Norges Bondelags forhandlingsutvalg sine forutsetninger

År	Lønn	Lønnsvekst fra året før	
		Kroner	Prosent
2021	602.900	15.300	2,6
2022	621.600	18.700	3,1

4.9 Kostnader for ikke-varige driftsmidler

Ifølge Budsjettnemnda for jordbruket vil kostnadene for ikke-varige driftsmidler øke med 891 mill. kroner fra 2020 til 2021. Det er en prisvekst på 3,4 prosent. SSB og Norges Bank har anslått en økning i konsumprisindeksen på hhv 2,7 prosent og 2,8 prosent i 2021. 2,7 prosent er benyttet av Budsjettnemnda for jordbruket. Sammenligner man prisveksten på ikke-varige driftsmidler med generell prisstigning i et noe lengre tidsperspektiv, er prisveksten relativt lik.

For 2022 har SSB anslått en generell prisvekst på 1,8 prosent. Norges Bank har anslått en generell prisvekst på 1,1 prosent.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg legger til grunn en prisvekst for ikke-varige driftsmidler i jordbruket tilsvarende prognosen for KPI fra SSB på 1,8 prosent i 2022.

4.10 Kapitalkostnader

I Totalkalkylen utgiftsføres de nominelle rentekostnadene (betalte renter), mens en inntektsfører at den reelle verdien av lånene blir mindre ved en generell prisstigning. *Realrente = nominell rente – generell prisstigning.*

Koronapandemien slo kraftig inn i norsk økonomi vinteren 2020. Norges Bank satte styringsrenta ned til 0. Etter hvert fulgte bankene opp med rentenedgang. Budsjettnemnda for jordbruket har beregnet et fall i renta på 0,52 prosentpoeng i 2020. SSB har prognosert et lavere nivå på utlånsrentene i 2021 enn kalenderåret 2020, tilvarende en nedgang på 0,5 prosent. Det forventes imidlertid at styringsrenta settes opp andre halvår 2021. Det samme peker Norges Bank på i Pengepolitisk rapport. Renta forventes å øke i 2022.

Kapitalkostnadene i tabell 10 for 2022 er beregnet av sekretariatet til Budsjettnemnda for jordbruket etter oppdrag fra partene, mens tallene for 2019-2021 er hentet fra Totalkalkylen. Det er forutsatt uendret bruttoinvesteringsvolum og tegningsvolum av leasingkontrakter i 2022, en nominell rentevekst på 0,2 prosent, og en prisstigning på 1,8 prosent.

Tabell 10 Nominelle og reelle rentekostnader på lånt kapital. Mill. kroner og prosent

	2019	2020	2021	2022
Jordbruksgjeld	60.300	60.809	61.464	62.425
Rentekostnader	2.280	1.983	1.619	1.802
Renteprosent	3,79	3,27	2,64	2,89
KPI-endring i prosent, normalisert	2,27	2,08	2,06	1,92
Normalisert regnskap:				
- Effekt av finansiering	1.366	1.262	1.266	1.199
- Realrente	915	723	354	604

Dette gir økte realrentekostnader på 250 mill. kroner for 2022.

For kapitalslit og leasing viser beregningene fortsatt kostnadsvekst. Kapitalslitet øker med 240 mill. kroner fra 2021 til 2022, og leasing med 82 mill. kroner, til sammen 322 mill. kroner.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg legger til grunn en økning i kapitalslitet og leasing med 322a mill. kroner, og en økning i realrenta på lånt kapital med 250 mill. kroner i 2022, til sammen 572 mill. kroner i økte kapitalkostnader for jordbruket.

4.11 Produktivitet, arbeidsforbruk

SSB foretok en fullstendig landbrukstelling i 2020 der samtlige næringsutøvere i jordbruket ble spurt hvor mange arbeidstimer som ble lagt ned i gårdsdrifta i perioden 01.10.2019 – 30.9.2020. Foreløpige tall viste et arbeidsforbruk i jordbruket på 42 900 årsverk fratrukket 2082 årsverk utført av selvstendig næringsdrivende som samtidig er kostnadsført under spesifikke kostnadsposter i Totalkalkylen.

På grunn av pandemien ble hagebruket særlig rammet av redusert tilgang av utenlandsk innleid arbeidskraft, og deler av denne ble erstattet av bl.a. uøvd, norsk arbeidskraft. Beregninger budsjettnemnda har foretatt indikerer at pandemien resulterte i et økt arbeidsforbruk innen hagebrukssektoren på ca. 1 000 årsverk, selv om produksjonsomfanget var omtrent uendret. Budsjettnemnda prognoserte en nedgang i arbeidsforbruket med 0,8 prosent i 2021, basert på uendret arbeidsforbruk i hagebruket, og samme prosentvise nedgang i resten av jordbruket som i perioden 2017-2020 (-1,12%). For 2022 ble det på usikkert grunnlag prognosert en reduksjon i arbeidsforbruk på 2,9 prosent. Nemnda la da til grunn at pandemieffektene for hagebruket var over.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg konstaterer at arbeidsforbruket går mindre ned nå enn tidligere i dette årtusenet, og tar det som uttrykk for at mange har effektivisert, men at man framover har mindre muligheter til dette. Forhandlingsutvalget legger anslaget på minus 2,9 prosent til grunn for 2022, men vil understreke at så stor reduksjon er et engangstilfelle som følge av pandemieffekter i hagebrukssektoren. Normal, årlig nedgang

framover vil trolig ligge i overkant av 1 prosent, basert på de foreløpige tallene fra SSB-tellingen.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg har videre merket seg beregninger fra Budsjettnemnda som viser lavere Totalproduktivitet (arbeid og kapital) i jordbruket, beregnet til 2 prosent pr. år for 2010-2020. Pågående koronapandemi og tørke i 2018 er noen forklaringsvariabler.

4.12 Produksjon av jordbruksprodukter og prisendringer i markedet for ikke-målprisprodukter

Jordbruket vil ifølge totalkalkylens normaliserte regnskaper, hente ut 33,7 mrd. kroner i markedet ved salg av jordbruksprodukter i 2020. Over 40 prosent av markedsinntektene kommer fra produkter uten målpris. De største produktene uten målpris er: Storfekjøtt, sau- og lammekjøtt, fjørfekjøtt, egg, blomster og diverse hagebruksprodukter. Markedet for jordbruksprodukter både i 2020 og 2021 er sterkt påvirket av pandemien gjennom:

- Økt salg, som følge av stengte grenser og bortfall av grensehandelen.
- Færre nordmenn reiser utenlands, slik at konsumet av matvarer i Norge har økt.
- Endringer i handlemønsteret. En større andel av konsumet skjer i dagligvarehandelen, mindre gjennom restauranter og messer.

Markedsubalansen med store kjøttvolum på både reguleringslager og kommersielle lagre er nå snudd, og det foregår store kvanta med suppleringsimport til administrativt nedsatte tollsatser.

Ekspertene spår at pandemien vil kunne være over i løpet av september, men det er usikkert om, og i så fall når, nordmenn går tilbake på «normale» handlingsmønstre. Budsjettnemndas tallmateriale som viser sterk inntektsvekst i 2020 og vekst også i 2021 (se kap. 4.5) viser med all tydelighet hvor viktig markedet og markedsbalanse er for norsk landbruk. Det å prognosere både volum- og prisutvikling for 2022 oppleves som de faktorer som det er knyttet størst usikkerhet til, som påvirker inntektsmulighetene for norsk jordbruk kommende avtaleår.

4.12.1 Anslag for produksjonen i 2022

For 2022 forventer Norges Bondelags forhandlingsutvalg en nedgang i melkeproduksjonen, blant annet fordi noe av grunnlaget for den økte produksjonen i 2021 er knyttet til oppbygging av ostelagre som var små ved inngangen til året. Vi har prognosert med en melkeproduksjon på 1490 mill. liter i 2022. For kjøtt har vi lagt til grunn en liten økning av svinekjøtt, uendret produksjon av sau/lam, redusert produksjon av kylling som følge av grensehandel, og noe økning i produksjonen av oksekjøtt. Som følge av redusert melkevolum, vil det bli økt slakt av kukjøtt, men dette vil ha sin motpost i redusert husdyrstatus for melkekyr. For egg legger vi til grunn en produksjonsvekst om lag med befolkningsveksten (i prosent). For planteprodukter har vi lagt til grunn en volumvekst på 0,4 prosent i 2022, basert på volumutviklingen i normaliserte regnskaper fra 2015 til 2020.

Med utgangspunkt i disse vurderingene legger Norges Bondelags forhandlingsutvalg til grunn 0,65 prosent nedgang i produksjonsvolumet i 2022.

4.12.2 Anslag for prisutviklingen for ikke-målprisprodukter

Med god markedsbalanse for tiden ligger det i utgangspunktet et godt grunnlag for å ta ut økte priser på ikke-målprisprodukter i markedet.
Norges Bondelags forhandlingsutvalg legger til grunn at:

- **prisene på storfekjøtt, fjørfekjøtt og egg vil øke tilsvarende generell prisvekst med 1,8 prosent i 2022. For sau/lam forventer vi litt større prisvekst, da disse prisene**
- **har ligget svært lavt pga. overproduksjon. Vi har lagt til grunn en vekst på 3 prosent.**
- **frukt, grønt og bær har samme prisvekst som for målprisproduktene av frukt og grønnsaker (7,0 %)**
- **andre produkter forventer vi får en prisvekst tilsvarende forventet konsumprisvekst (1,8 %)**

I sum gir dette en forventet prisvekst på ikke-målprisprodukter på 2,6 prosent for 2022.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg har merket seg for de siste 12 måneder at:
- Matvarer og alkoholfrie matvarer har steget mindre enn KPI.
- Norske jordbruksvarer har steget mindre enn KPI (2,5 % mot 3,3 %).
- Norske jordbruksvarer har steget mindre enn importerte jordbruksvarer (2,5% mot 2,7%).
- Matvarer og alkoholfrie drikkevarer har helt siden 2015 steget mindre enn KPI. Av hovedgruppene i SSBs prisstatistikk er det kun klær og skotøy (produsert i lavinntektsland) som har steget mindre.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg vil understreke at prisutviklingen på norske jordbruksvarer i liten grad har bidratt til økte kostnader for norske forbrukere.

4.13 AMS

Gjennom WTO avtalen er Norge forpliktet til å holde internstøtten (AMS) på under 11.449 mill. kroner. Målprisene utgjør det meste av AMS. I 2020 har produksjonen økt. En har fått markedsbalanse, og omsetningsavgiftene har gått ned (unntatt melk). I 2021 forventes fortsatt høy produksjon. I tillegg går omsetningsavgifta ned for både melk og svinekjøtt. Norges Bondelags forhandlingsutvalg er kjent med at norske myndigheter har laget en prognose som innebærer at en vil kunne overstige taket i 2021 med om lag 180 mill. kroner. På tross av en grundig prosess for å avklare mulige tilpasninger i dagens innretning, er det ikke identifisert muligheter som endrer denne prognosen i tilstrekkelig grad.

I stortingsbehandlingen av jordbruksoppgjøret 2017 uttrykte Stortingsflertallet følgende:

> ***«Volummodell for svin***
> *Komiteens medlemmer fra* ***Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti*** *viser til at et velfungerende importvern er en av bærebjelkene i den norske landbruksmodellen. D i s s e m e d l e m m e r støtter ikke forslag som ensidig svekker Norges rettigheter i WTO-avtalen. D i s s e m e d l e m m e r merker seg at Norges forpliktelser i WTO vil bety at eksportstøtten for svin vil falle bort senest fra utgangen av 2020, og at taket for gul støtte i WTO kan gjøre det nødvendig å avvikle målprisen for svin innen den tid. Grunnlagsmaterialet viser at det ikke er sannsynlig at Norge vil komme i konflikt med WTO-forpliktelsene ved å beholde målpris på gris i 20 Innst. 445 S – 2016–2017 2018, og at det derfor ikke er nødvendig å gå over til en markedsordning basert på volummodell for svin inkl. purke og råne i årets jordbruksoppgjør. D i s s e m e d l e m m e r viser til Innst.* ***251 S (2016–2017),*** *der et flertall støtter overgang til volummodell for alt svinekjøtt, uten å tidfeste overgangen. D i s s e m e d l e m m e rmener at en forhastet overgang vil sette svinenæringen i en helt unødvendig vanskelig situasjon, med bortfall av muligheten til*

å drive reguleringseksport med prispress og inntektsfall som resultat. D i s s e m e d l e m m e r viser til Innst. 251 S (2016–2017) og fremmer på denne bakgrunn følgende forslag: «Stortinget ber regjeringen beholde målprisen på svin så lenge det er mulig innenfor våre forpliktelser i WTO.»»

Næringskomiteen viser i sitatet over til innstillingen om jordbruksmeldingen. I Innst. 251 S (2016-2017) står det:

«13.12 Svin – målpris
K o m i t e e n har merket seg at regjeringen vil avvikle målprisen og innføre en volummodell for markedsbalansering av svinekjøtt. K o m i t e e n viser til at dette vil bety at adgangen til reguleringseksport av svin bortfaller. Dette vil uansett bortfalle innen 2020 i forbindelse med at eksportsubsidiene fjernes. K o m i t e e n merker seg at Norges forpliktelser i WTO vil bety at eksportstøtten for svin vil falle bort senest fra utgangen av 2020, og at taket for gul støtte Innst. 251 S – 2016–2017 i WTO kan gjøre det nødvendig å avvikle målprisen for svin innen den tid.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti slutter seg til at målprisen for svin avvikles fra det tidspunkt det anses som nødvendig for at Norge skal kunne overholde sine forpliktelser i WTO, og at en markedsordning basert på volummodellen først da gjøres gjeldende for svin inkl. purke og råne. D i s s e m e d l e m m e r registrerer at flertallet bestående av Høyre, Fremskrittspartiet og Venstre mener Norge skal avvikle målprisen for svin før det er nødvendig, for å opprettholde våre forpliktelser i WTO. Dette vil gjøre at svinenæringen vil kunne miste muligheten til å drive reguleringseksport før det er nødvendig. Det vil gjøre det vanskeligere å regulere markedet for svin. Det oppnås ingen positive effekter for jordbruket gjennom en slik fremskynding.»

Ansvaret for å overholde forpliktelsene Norge har i internasjonale handelsavtaler ligger hos myndighetene. Norges Bondelags forhandlingsutvalg finner det sterkt beklagelig dersom svinekjøtt må flyttes over fra målprissystemet til volummodellen. WTO-avtalen (med prisdata fra 1986-88) tar ikke høyde for underliggende prisstigning. Den tar heller ikke høyde for befolkningsvekst. Uten gode nok markedsreguleringsvirkemidler vil norsk produksjon måtte tilpasses en lavere markedsdekning for å unngå konsekvensene av overskudd i markedet. Dette medfører redusert verdiskaping.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg ber norske myndigheter gå grundig gjennom notifiseringssystemet for å se om det finnes alternativer til å flytte produkter ut av målprissystemet over til volummodellen. Kan man f.eks. notifisere målpris for svinekjøtt fratrukket slakte- og innfraktkostnader, slik man gjør med melkepris der målprisen er fratrukket kostnader i Tine Råvare?

Dersom myndighetene ikke finner alternative løsninger, ser Norges Bondelags forhandlingsutvalg ingen annen utveg enn at Stortingets vedtak følges opp, dvs. «*målprisen for svin avvikles fra det tidspunkt det anses som nødvendig for at Norge skal kunne overholde sine forpliktelser i WTO, og at en markedsordning basert på volummodellen først da gjøres gjeldende for svin inkl. purke og råne.*»

Dersom svinekjøtt flyttes over i volummodellen vil Norges Bondelags forhandlingsutvalg understreke at volumet av svinekjøtt må settes på et nivå som gir markedsregulator tilstrekkelig handlingsrom.

5 RAMME OG FINANSIERING

5.1 Krav til årets jordbruksforhandlinger

Pandemien har vist oss at den beste beredskapen for matsikkerhet er matproduksjon over hele landet, med en fullstendig verdikjede fra jord til bord. Landbruket i Norge må styrkes for å sikre beredskap også for framtida. For å få til dette er inntekt det viktigste virkemiddelet. Stortingets inntektsmål fra 2017 må oppfylles. Det vil si å redusere inntektsgapet mellom jordbruket og andre grupper i samfunnet. **Norges Bondelags forhandlingsutvalg vil understreke at årets jordbruksoppgjør må bidra til å gi bøndene et kraftig inntektsløft målt i kroner.**

Det vises til kapittel 2 om landbrukspolitiske føringer. Regjeringen har slått fast at næringsutøverne i alle produksjoner og på alle typer bruk skal ha reell mulighet til inntektsutvikling på linje med andre i samfunnet, og at inntektsgapet skal reduseres. Referansebruksberegningene/Driftsgranskningene viser at særlig de arealkrevende produksjonene i jordbruket ikke har inntektsmuligheter på høyde med lønnsmottakerne. **Norges Bondelags forhandlingsutvalg krever at årets jordbruksforhandlinger legger til rette for at inntektsgapet til andre grupper i samfunnet reduseres vesentlig, målt i kroner. Norges Bondelags forhandlingsutvalg vil også understreke at det må legges til rette for større inntektsmuligheter for alle bønder og alle produksjoner.**

Det vises til kapittel 4 og våre prognoser for volum- og prisvekst for kostnadene. Før en i det hele tatt kan snakke om inntektsvekst, må kostnadene dekkes opp. **Norges Bondelags forhandlingsutvalg krever en inndekning av kostnadsveksten fra 2021 til 2022 for:**

- **driftskostnader**
- **kapitalslit og leasing**
- **rente på lånt kapital**

Det vises videre til kapittel 4 og tallmaterialet fra Budsjettnemnda som beskriver inntektssituasjonen i næringa. Budsjettnemnda understreker at det er fornuftig å vurdere inntektsutviklingen over flere år. Fra 2015 til 2019 har jordbruket en inntektsnedgang på 5.000 kr/årsverk. Krevende markedssituasjon for kjøtt kombinert med kostnadsvekst forklarer mye av nedgangen, jfr. kap. 4.3. I 2020 viser materialet en sterk inntektsvekst.

Dette skyldes i all hovedsak:

- Markedsbalanse i stort sett alle produksjoner, blant annet som følge av effekter av pandemien. Dette har gitt positive effekter både på:
  - Produksjonsvolum
  - Pris
  - Lavere omsetningsavgift
- Kostnadsreduksjoner på energi og rente som følge av svekket økonomi både i Norge og resten av verden pga. pandemien.
- Jordbruksoppgjøret 2019 med økte tilskudd og bedret jordbruksfradrag

Også utviklingen fra 2020 til 2021 er sterkt påvirket av pandemien. I tillegg forklarer periodiseringen av inntekter i melkesektoren i forbindelse med utkjøp av melkekvoter det meste av inntektsveksten i 2021 (ca. 10.000 kr/årsverk fordelt på hele jordbrukssektoren). Denne inntekten vil forsvinne i 2022 og isolert sett gi en inntektsreduksjon på ca. 10.000 kr/årsverk.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg vil advare mot å legge for sterk vekt på inntektsutviklingen siste år og prognosen for inneværende år. Når pandemien forsvinner og forholdene normaliseres både i Norge og resten av verden, vil det kunne oppstå et tilbakeslag særlig for det husdyrbaserte jordbruket i Norge. Vi vil også understreke at dersom man sammenligner inntektsutviklingen i jordbruket med inntektsutviklingen for andre grupper i perioden 2015-2021, har jordbruket hatt 12.300 kr/årsverk svakere inntektsutvikling enn andre grupper. Det innebærer at inntektsavstanden til andre grupper i samfunnet ikke er redusert målt i kroner, til tross for god markedssituasjon og produktivitetsutvikling. Da er heller ikke Stortingets inntektsmål oppfylt.

Med dette som utgangspunkt krever vi en reduksjon av inntektsgapet til andre grupper i samfunnet med 30.000 kr/årsverk.

I oppbyggingen av krav til inntektsramme har Norges Bondelags forhandlingsutvalg lagt til grunn følgende forutsetninger:

- 2,6 prosent inntektsvekst for andre grupper i 2021 og 3,1 prosent i 2022
- En generell kostnadsvekst (KPI) på 1,8 prosent i 2022, og tilsvarende kostnadsvekst for ikke-varige driftsmidler i jordbruket
- En produktivitetsframgang for volumet av ikke-varige driftsmidler i jordbruket med 0,25 prosent.
- En økning i utlånsrenta på 0,2 prosentpoeng fra 2021 til 2022, jf. SSB.
- En reduksjon i antall årsverk på 2,9 prosent tilsvarende 1250 årsverk fra 2021 til 2022, jf. prognose fra Budsjettnemnda for jordbruket, (der en forutsetter at pandemiens effekter på arbeidsforbruket i hagebrukssektoren ikke eksisterer i 2022)
- En veid prisvekst på produkter uten målpris på 2,6 prosent
- En reduksjon i produksjon av jordbruksvarer med 0,65 % i 2022, hovedsakelig i form av redusert melkeproduksjon

Tabell 11 Krav til inntektsramme for jordbruksoppgjøret 2021

			Grunnlag	Volum	Pris	Ramme. Mill. kroner
	Kostnadsdekning					
1	Driftskostnader		22816	-0,90 %	1,8 %	200
2	Kapitalslit og leasing		9587			322
3	Realrente på lånt kapital i jordbruket		354			250
A	**SUM Kostnadsdekning**					**772**
	Økte inntektsmuligheter i markedet					
4	Produksjon av jordbruksvarer		37211	-0,65 %		-242
5	Priser på varer uten målpris		14389		2,6 %	380
B	**SUM Markedsmuligheter**					**138**
SUM	**A-B, Dekke kostnadsvekst fratrukket økte markedsmuligheter**					**634**
	Inntekt og arbeidsforbruk					
6	Kronemessig inntektsvekst, kr/årsverk		18299	-2,90 %	18700	240
7	Redusert inntektsgap til andre grupper	41 300			30000	1240
C	**SUM Inntekt og Arbeidsforbruk, mill. kr**				**48700**	**1480**
SUM	**Rammekrav (A-B+C), mill. kroner**					**2 114**

Norges Bondelags forhandlingsutvalg krever en inntektsramme på 2.114 mill. kroner, som gir grunnlag for en inntektsvekst på 48.700 kr/årsverk.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg har ved dimensjoneringen av rammekravet tatt hensyn til at produktivitetsutvikling og markedstilpasning er en forutsetning for inntektsdannelsen, slik Stortinget har påpekt ved behandlingen av jordbruksmeldinga. Samtidig er det tatt hensyn til både Regjeringens og Stortingets inntektsmål for jordbruket og inntektsutviklingen i jordbruket de siste årene, og det faktum at inntektsavstanden mellom Jordbruket og andre grupper er stort, dokumentert bl.a gjennom referansebruksberegningene.

Forventet kostnadsvekst utgjør 772 mill. kroner, og det er forutsatt en produktivitetsframgang på arbeid og produksjonsfaktorer på 600 mill. kroner, tilsvarende 14.500 kr/årsverk. En vesentlig del av arbeidsproduktivitetsframgangen er knyttet til hagebruket, med betydelig færre årsverk i 2022 som følge av at man er tilbake i en normalsituasjon som før pandemien oppsto. Deler av ramma gir inntektsvekst allerede i 2021, som følge av målprisøkninger fra 1/7-2021. Ramma gir grunnlag for inntektsvekst i 2021 på om lag 10.700 kr/årsverk, og ytterligere 38.000 kr/årsverk i 2022. Andre grupper i samfunnet forventes en gjennomsnittlig inntektsvekst på om lag 18.700 kroner i 2022 Korrigerer man ned for at utbetalingen av utkjøp av melkekvoter ga en engangsinntektseffekt i 2021, forventes jordbruket få en inntektsutvikling på 28.000 kr/årsverk i 2022.

5.2 Finansiering av kravet

Tabell 12 Finansiering av rammekravet

Finansiering	Mill. kr
Målpris	709
Budsjettmidler	1.226
Økt inntektsvirkning av jordbruksfradraget	145
Ledige midler fra 2020	32
SUM FINANISERING	**2.114**

Totalt tas det ut 1089 mill. kroner i markedet gjennom økte målpriser og forventet prisoppgang på ikke-målprisprodukter. Budsjettoverføringer skjer fra 01.01.2022. Inntektsvirkningen av jordbruksfradraget er beregnet å øke med 145 mill. kroner som følge av at ramma gir grunnlag for økt næringsinntekt i 2022.

31,6 mill. kroner i overførte midler fra 2020-budsjettet inngår i finansieringen av ramma.

5.3 Målpris

Norges Bondelags forhandlingsutvalg understreker betydningen av å opprettholde et sterkt importvern og velfungerende markedsordninger for å sikre avsetning og prisuttak i det norske markedet.

Fordelingen av målprisøkningene på 709 mill. kroner er gjort ut fra en markedsmessig vurdering for hvilke sektorer det er mulig å ta ut økte målpriser.

Tabell 13 Målprisendringer fra 1. juli 2021 fordelt på målprisprodukter

Produkt	Mill. l/kg/kr	Målpris, kr/l/kg	Endring, kr/l/kg	Endring, mill. kr
Melk, ku og geit	1513,0	5,47	0,08	121,0
Gris	137,8	33,89	1,60	220,5
Poteter	222,1	5,32	0,35	77,7
Grønnsaker og frukt	3575,7		7,0%	250,3
Norsk matkorn	208,7	3,63	0,190	39,7
Sum målprisendringer				**709,2**

Målprisøkningen på frukt og grønnsaker er forutsatt fordelt på produkter i etterkant av forhandlingene.

Den økte målprisen på svinekjøtt forutsettes å gå over til planlagt engrospris for både 2. halvår 2021 og første halvår 2022, forutsatt at LMD ikke finner andre løsninger på eventuell overnotering av AMS i WTO-avtalen.

5.3.1 Målpris melk

Målprisen for melk er definert som melk som oppfyller kravspesifikasjonen for rå melk i forskrift om markedsregulering til å fremme omsetningen av jordbruksvarer §4-3, 3. ledd.

Tabell 14 Kravspesifikasjon for rå melk:

		Minimum (%)	Maksimum (%)
Kumelk	Fett	3,8	4,4
	Protein	3,1	3,6
Geitemelk	Tørrstoff	10,7	13,5

Dagens modell med gjennomsnittsberegning innebærer at for melk samlet vil endringer i kvalitet gjennom året utlignes mot endringer i basispris slik at gjennomsnittlig noteringspris for all melk blir uendret uavhengig av kvalitetsendringer. Over tid har tørrstoffinnholdet i melka økt. Fra 2013 til 2020 har fettinnholdet i melka økt fra 4,20 % til 4.37 %, og gjennomsnittet nærmer seg nå øvre grense i kravspesifikasjonen. Melkeprodusentene får betalt ca. 9 øre ekstra pr tidels prosent fett. Det betyr at melkeprodusentene i gjennomsnitt har gått glipp av 15 øre/l i kvalitetsforbedring knyttet til fettinnhold gjennom redusert basispris.

De siste 10 årene har målpris økt med 81 øre/l, mens basispris kun har økt med 55 øre/l. Det å øke tørrstoffinnholdet har også en kostnadsside for bonden. Norges Bondelags forhandlings-utvalg mener dagens målprissystem for melk er uheldig, fordi systemet ikke premierer melkeprodusentene for kvalitetsforbedring.

Det tas i dag prøver av melka fra alle produsenter for hver henting. Det tas imidlertid ikke prøver av tankbilen som leverer melka på meieriet. Det betyr at også melk som har en kvalitet bedre enn de øvre grensene i kravspesifikasjonen veies inn i noteringsprisen. Grensene i kravspesifikasjonen har derfor ingen praktisk betydning.

For andre målprisprodukter inngår ikke tillegg utover basis i noteringsgrunnlaget for målpris. Da trenger ikke markedsregulator senke noteringsprisen for å unngå overnotering ved kvalitetsforbedring. Dermed beholder produsenten gevinsten av kvalitetsforbedringen.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg foreslår å endre prisgrunnlaget for målpris melk, til å knyttes opp mot en spesifikk fett- og proteinprosent. F.eks. 4,2% fett og 3,2 % protein. Dette er et tilsvarende system som for matkorn. Landbruksdirektoratet får i oppdrag i å beregne (under forhandlingene) en teknisk omregning av dagens målpris til dette tørrstoffinnholdet i melka. Tine må etablere et system for lassprøver. Forhandlingsutvalget krever videre en økning i målprisen for melk med 8 øre/liter.

5.4 Markedsbalansering

Særtrekkene ved markedet for jordbruksråvarer gir behov for markedsordninger: Markedet er ikke større enn det forbruker klarer å spise, jordbruk er en biologisk næring med sesongmessige variasjoner og det tar tid å tilpasse produksjonsnivå. Tallmaterialet fra budsjettnemnda viser med all tydelighet hvor viktig markedsbalanse er for inntektsdannelsen i jordbruket. Markedsregulering er et viktig verktøy for bonden. Markedsbalansering sørger for at bønder i hele landet får solgt råvaren sin og gir sikkerhet for pris, uavhengig av størrelsen på produksjonen og hvor i landet de bor. De bidrar til stabil tilførsel av råvarer til industrien og gir forbrukerne tilgang på norske varer til stabile priser.

Omsetningsrådet leverte i 2019 etter en grundig utredning, sin høring om endringer i forskrift om markedsregulering. Det er slått fast at markedsreguleringsordningen fungerer etter hensikten og at de ikke er konkurransevridende. Landbruks- og matdepartementet har gjennomført høring av rammeforskriften og fastsatt endringer.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg vil peke på betydningen av velfungerende og effektive markedsordninger som grunnlag for inntektsutviklingen i landbruket og som en forutsetning for å nå målene i landbrukspolitikken. Det vises til den grundige gjennomgangen av markedsreguleringen, påfølgende høringsrunde og endringer i regelverket.

5.5 Budsjettoverføringer

Totalkalkylen viser at om lag 70 prosent av inntektene i jordbruket hentes i markedet, mens 30 prosent er budsjettoverføringer. Bevilgninger over statsbudsjettet må brukes aktivt for å sikre de samfunnsmessige mål som markedsprisene ikke ivaretar.

For å videreutvikle et landbruk over hele landet, må en tilføre landbruket tilstrekkelig med budsjettstøtte. Styrka virkemidler må innrettes for å utjevne inntekter mellom produksjoner, områder og bruksstørrelser. Dette gir mulighet for god arealutnyttelse som er en forutsetning for en bærekraftig og klimasmart matproduksjon.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg vil understreke at budsjettoverføringer er helt avgjørende for å kompensere bønder som har driftsulemper knyttet til topografi, klima og bruksstørrelse. Uten tilstrekkelig budsjettstøtte blir mulighetene for å foreta inntektsutjevning dårligere. Det vil gjøre det umulig å oppnå de landbrukspolitiske målene. Norges Bondelags forhandlingsutvalg krever økte budsjettmidler med 1226 mill. kroner.

5.5.1 Ledige midler

Det vises til forbruksprognose fra Landbruksdirektoratet av 22/2-2021 med oppdatering 10/4-2021, og fordelingsskjema oversendt fra LMD.

Overførbare midler fra 2020 utgjør 31,8 mill. kroner. Prognosen for 2021 viser at det vil kunne oppstå ledige midler på 30,4 mill. kroner på overførbare poster.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg legger til grunn at 62,3 mill. kroner kan disponeres i 2021, og foreslår å bruke disse slik:

- **52,8 mill. kroner overføres post 73.19 og 9,1 mill. kroner overføres post 73.20 for å finansiere økt prisnedskrivingstilskudd korn og økt matkorntilskudd fra 1. juli 2021**
- **0,4 mill. kroner overføres post 50 LUF for styrking av egenkapitalen**

5.6 Økonomiske utslag av kravet

Det er foretatt beregninger av sekretariatet i Budsjettnemnda for jordbruket på referansebrukene som viser utslag av kravet. I resultatene for 2021 er det ikke justert for virkningen av Norges bondelags forhandlingsutvalg sitt krav. Videre er resultatene for 2022 lagt inn med fullt utslag av kravet (helårsvirkning).

Følgende forutsetninger er lagt til grunn:

- En kostnadsvekst på 1,8 prosent
- Økte priser på ikke-målprisprodukter på 2,6 prosent i gjennomsnitt

- Renteøkning på 0,25 prosent i 2022
- Økt gjennomsnittlig kraftfôrpris på 2,9 øre/kg som følge av økte fôrkornpriser, korrigert for økt prisnedskrivingstilskudd og om lag 70 prosent karbohydratandel og økt stedsfrakttilskudd

Tabell 15 Vederlag til arbeid og egenkapital pr årsverk à 1845 timer, helårsvirkning inkludert kostnadsvekst fra 2021 til 2022 og økt inntekstverdi av skattefradraget som følge av økte inntekter. Inklusive volumframregninger fra regnskapsåret til 2020 og 2021, men ikke ytterligere volumframregninger til 2022.

REF. BRUK		2019 A	2020 B	2021 C	2022 Inkl. skatt* D	2022-2021 D-C	2022-2020 D-B
1	Melk og storfeslakt, 30 årskyr. Landet	323 000	345 500	402 600	435 800	33 200	90 300
2	Korn, 396 dekar korn. Landet	236 900	294 000	260 000	339 700	79 700	45 700
3	Sau, 156 vinterfôra sauer. Landet	194 600	230 800	228 200	274 400	46 200	43 600
4	Melkeproduksjon geit, 144 årsgeiter. Landet	436 400	446 700	470 200	510 800	40 600	64 100
5	Svin og korn, 52 avlssvin + 373 dekar korn. Landet	377 500	531 300	607 200	709 000	101 800	177 700
6	Egg og planteprod., 6758 høner + 343 daa korn. Landet	462 300	510 800	526 100	570 900	44 800	60 100
7	Poteter og korn, 121 daa poteter + 313 daa korn. Landet	433 900	462 800	482 700	571 700	89 000	108 900
8	Storfeslakt/ammeku, 31 ammekyr. Landet	180 800	252 200	259 300	308 700	49 400	56 500
9	Frukt og bær, 49 dekar frukt og bær. Landet	387 900	392 600	383 300	420 100	36 800	27 500
10	Grønnsaker, 82 dekar grønnsaker + 286 daa korn. Landet	357 400	350 800	353 700	413 900	60 200	63 100
11	Fjørfekjøtt og planteprodukter, 123 241 fjørfeslakt. Landet	576 300	748 000	711 800	759 600	47 800	11 600
12	Økologisk melk og storfeslakt, 29 årskyr. Landet	295 700	318 600	372 400	413 900	41 500	95 300
13	Melk, de ⅓ minste melkebrukene, 15 årskyr. Landet	312 400	330 900	361 400	391 800	30 400	60 900
14	Melk, de ⅓ største melkebrukene, 49 årskyr. Landet	318 900	344 200	425 000	455 600	30 600	111 400
15	Melk, de 25 største melkebrukene, 66 årskyr. Landet	340 400	369 200	463 000	493 800	30 800	124 600
16	Melk og storfeslakt, 36 årskyr. Østlandets flatbygder	284 500	332 200	396 400	435 600	39 200	103 400
17	Melk og storfeslakt, 29 årskyr. Østlandets andre bygder	391 200	418 100	477 300	513 600	36 300	95 500
18	Melk og storfeslakt, 34 årskyr. Agder/Rogaland, Jæren	253 600	279 500	355 300	396 200	40 900	116 700
19	Melk og storfeslakt, 26 årskyr. Agder/Rogaland a.bygder	270 700	311 600	363 400	395 400	32 000	83 800
20	Melk og storfeslakt, 28 årskyr. Vestlandet	314 400	335 800	387 900	419 600	31 700	83 800
21	Melk og storfeslakt, 34 årskyr. Trøndelag	339 200	338 100	404 300	437 300	33 000	99 200
22	Melk og storfeslakt, 28 årskyr. Nord-Norge	333 800	343 100	395 800	434 400	38 600	91 300
23	Korn, <400 dekar korn (234 dekar korn). Østlandet	143 700	197 000	167 000	253 800	86 800	56 800
24	Korn, de 20 største brukene, 865 dekar korn. Østlandet	443 000	514 600	491 100	565 100	74 000	50 500
25	Korn og korn/svin, 346 daa korn + 27 avlssvin. Trøndelag	381 300	526 900	589 100	690 600	101 500	163 700
26	Sau, 142 vinterfôra sauer. Vestlandet	168 000	192 800	191 500	230 500	39 000	37 700
27	Sau, 183 vinterfôra sauer. Nord-Norge	265 200	303 200	298 900	342 700	43 800	39 500
28	Sau, de 25 største sauebrukene, 292 v.f. sauer. Landet	269 600	302 200	301 300	349 100	47 800	46 900

Forklaring til tabellen:
Tabellen viser utslag av kravet med helårsvirkning (kolonne C-B). Man har også vist effekten over 2 år. Dette fordi det blant annet ikke er framregnet prisøkninger på korn i tallet for 2021, men kun lagt inn forventet kostnadsvekst. Prisøkning som følge av kravet slår inn på 2022-kolonnen, men vil komme til utbetaling for 2021-avlinga.

Referansebrukene viser i gjennomsnitt et lavere inntektsutslag enn gjennomsnittet beregnet i rammeoppsettet. Det skyldes særlig at beregnet reduksjon i arbeidsforbruket på 2,9 prosent for 2022 ikke er regnet inn på referansebrukene.

6 HOVEDPRIORITERINGER I ÅRETS KRAV

6.1 Inntektsløft

Økt verdiskaping og bærekraftig bruk av jorda i hele landet avhenger av at bonden tjener penger i det innenlandske markedet. Det må legges til rette for økte inntektsmuligheter for alle bønder og alle produksjoner. Med bedre markedsbalanse ligger det til rette for å bedre lønnsomheten uten at tiltakene som er gjort for å komme i balanse settes i spill.
For at Stortingets inntektsmål fra 2017 skal oppfylles, og inntektsgapet mellom jordbruket og andre grupper i samfunnet reduseres, må årets jordbruksoppgjør bidra til å gi bøndene et kraftig inntektsløft.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg krever:

- **Økning i alle målpriser utover KPI.**
- **Økt kulturlandskapstilskudd til alt areal.**
- **Økte arealtilskudd for korn, potet, grønnsaker, frukt og bær.**
- **Økte husdyrtilskudd for de grovfôrbaserte produksjonene og økte driftstilskudd for ammeku og melk.**
- **Prinsnedskrivingstilskudd for korn som ivaretar konkurransekraft.**

6.1.1 Løft for produksjoner med svakest økonomi

I år er det særlig produksjoner med lavest inntekt som må prioriteres. Dette gjelder i størst grad bønder med de tre produksjonene ammeku/storfekjøtt, sau og korn. Dette er produksjoner som er viktige for å kunne utnytte arealressursene optimalt – over hele landet. God økonomi i kornproduksjon er avgjørende for å sikre at de arealene som har forutsetninger for korndyrking faktisk brukes til det. Referansebruksberegningene (kapittel 4) viser at ammeku og sau ligger lavest i inntekt av husdyrbruka, samtidig som de er viktige for å utnytte ressursgrunnlaget i utmark og annet beiteareal.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg krever at produksjonene med svakest økonomi løftes gjennom styrka kornøkonomi, økte husdyrtilskudd for ammeku og sau samt styrking av beitetilskudda.

6.1.2 Aktive produsentmiljø over hele landet

For å ta i bruk all dyrka mark til matproduksjon, og ivareta en spredt matproduksjon trengs aktive produsentmiljø over hele landet. Områder som mister produksjonsandeler og der industristrukturen står i fare grunnet lav voluminngang, må få fokus. Nord-Norge er spesielt utsatt med tanke på foredlingsanlegg. Frakttilskudd er et målretta virkemiddel for å styrke områder som mister produksjonsandeler, tillegg til at det legger til rette for likere vilkår for matproduksjon over hele landet. Sjølv om bruksnedgangen har bremsa opp, trengs tiltak for sårbare produsentmiljøer med mål om å bygge bærekraftige produksjonsklynger over hele landet.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg krever:

- **At distriktstilskuddet for mjølk i Nord-Norge økes og at det der kan tas hensyn til voluminngang i foredlingsindustrien ved vurdering av IBU-midler.**
- **At fraktordningene for slakt og kraftfôr styrkes.**
- **et nytt treårig områdetiltak, retta inn mot sårbare produsentmiljøer (ref. kp. 9.1).**

6.1.3 Økte inntektsmuligheter små og mellomstore bruk

Det har skjedd en stor strukturendring i norsk landbruk, med stadig færre og større enheter som et resultat av endringene i virkemiddelapparatet i 2014. En bærekraftig produksjon må ta utgangspunkt i ressurser i tilknytning til gården. Norges Bondelags forhandlingsutvalg registrerer økte jordleiepriser som et resultat av strukturendringene. Gjennom innføringen av tilskuddet til små og mellomstore melkebruk ved jordbruksoppgjøret 2018 er det tatt et tydelig strukturgrep. For å ivareta familielandbruket og en bruksstruktur i tråd med arealgrunnlaget må virkemidlene tilpasses dette.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg mener stordriftsfordelene tilsier at budsjettmidler må brukes for å utjevne de økonomiske forutsetningene. For å oppnå dette mener Norges Bondelags forhandlingsutvalg det skal innføres øvre grense (tak) og/eller trappetrinn i tilskuddsordninger for alle produksjoner.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg krever:

- **Innføring av tak for husdyrtilskudd.**
- **At beløpsavgrensingen på 530.000 kr/foretak for husdyrtilskudd opprettholdes.**
- **Innføring av tak for arealtilskudd og/eller differensierte satser for arealtilskudd for planteproduksjoner.**

Tak og differensierte satser er omtalt under de ulike produksjonene i hhv kapittel 10 og 11.

6.2 Økt norskandel

Et størst mulig marked for norske landbruksvarer er nøkkelen til å ha et landbruk over hele landet som holder arealene i drift. Økt norskandel, både i fôr og mat, gir grunnlag for økt verdiskaping og høyere sjølforsyningsgrad.

6.2.1 Økt norskandel i mat

For å legge til rette for høyere norskandel og øke verdiskapingen innenfor grøntnæringa, må rapporten "Grøntsektoren mot 2035" følges opp. Her er det satt et ambisiøst mål for norsk grøntproduksjon framover.
Norges Bondelags forhandlingsutvalg mener det er viktig å legge til rette for økt norskandel for frukt, grønt, bær og potet og vil følge opp grøntsatsinga. Norges Bondelags forhandlingsutvalg er bekymra for sentralisering av potetproduksjonen, og vil utrede virkemidler for å sikre en potetproduksjon over hele landet.

Det er etterspørsel etter mer råvarer av korn og proteinvekster som vi kan produsere i Norge. Importen er økende innenfor de ulike produktkategoriene. I tillegg til å stimulere til dyrking av matkorn kreves det utvikling og teknologi på alle ledd i verdikjeden. Dette krever samarbeid, fra bonden og jordbruksavtale til handelen, med mål om å øke produksjon og forbruk av norsk matkorn og proteinvekster.
Norges Bondelags forhandlingsutvalg vil følge dette opp gjennom forsterket satsing på økt matkornproduksjon i dette jordbruksoppgjøret, både gjennom økonomi og en forskningsbasert matkornsatsing.

Det må legges til rette for økt norsk matkornproduksjon der det er mulig, og den geografiske produksjonsfordelingen må ivaretas. En fortsatt arbeidsdeling i norsk landbruk gir grunnlag for best ressursutnyttelse og landbruk og matproduksjon over hele landet. **Norges Bondelags forhandlingsutvalg krever at virkemidlene innrettes slik at kornøkonomien styrkes og at det er lønnsomt å bruke jorda over hele landet.**

Økt norskandel er et mål også for de økologiske produksjonene, i dag tar importen en stor andel av veksten. Norsk produksjon skal være leveringsdyktig og -stabil også på økologisk varer, men i dag er det bekymring rundt utviklingen for korn, spesielt til fôr, og melk. **Norges Bondelags forhandlingsutvalg foreslår at det settes i gang et utredningsarbeid for å vurdere tiltak i verdikjeden for økologisk fôrkorn og kraftfôr og at Landbruksdirektoratet foretar en helhetlig gjennomgang av rammevilkårene for den norske verdikjeden for økologisk melk fram til jordbruksforhandlingene i 2022.**

6.2.2 Økt norskandel i fôret

Norsk fôr og forråvare er en nøkkel til økt norskandel. Dette blei høyt prioritert i det forenkla jordbruksoppgjøret i 2020, og som kunnskapsgrunnlag for årets forhandlinger har Ldir vurdert forbedringer i virkemidlene med sikte på økt norsk fôrproduksjon. Økt norskandel i kraftfôret, bedre kvalitet på grovfôret og effektiv bruk av beite er her trukket fram som viktige faktorer.

Mer norske råvarer i kraftfôret gir umiddelbar effekt på norskandelen i fôret, for alle dyreslag. Økt norskandel i kraftfôret krever mer norsk protein, både i fôrkorn og i form av andre vekster, og mer av ønska kornkvaliteter for karbohydratandelen. På kort sikt er arealtilskudd og målpris for korn det viktigste for å stimulere til dette. Med økt kornpris må konkurransekrafta til husdyrproduktene sikres gjennom prisnedskrivingstilskuddet for å opprettholde norskandelen på kjøtt, egg og melk. Det er viktig å ivareta kornproduksjonen i randsonene, der korndyrking har høyere risiko og lavere avlingspotensiale. **Norges Bondelags forhandlingsutvalg krever at målprisen for korn økes i tråd med kapittel 10. I tillegg må arealtilskudd korn økes mer i arealsone 3 og 5 for å styrke kornproduksjonen i de mer marginale områdene.**

På lenger sikt må også norskandelen i proteinråvarene i kraftfôret opp. I tillegg til proteinvekster og alternative proteinkilder har alkalisering av korn til drøvtyggere potensiale til å erstatte importerte proteinråvarer i kraftfôret. Det mangler imidlertid fortsatt kunnskap og utviklingsarbeid både på dyrkings- og fôringssida, og forskningsinnsats må prioriteres først. **Norges Bondelags forhandlingsutvalg vil videreføre forskning på og stimulere til økt nyutvikling av proteinråstoff i Norge, inkludert økt proteininnhold fôrkorn og tilsettingsstoffer/bearbeiding.**

Bedre grovfôr er en nøkkel både til økt norskandel og til reduserte klimautslipp i landbruket. Det må stimuleres til bedre kvalitet, høyere avlinger pr dekar og bedre agronomi. Det er få målretta tiltak utover en videreføring av rådgivingsinnsats. I tillegg frøavl og tilpassa sortsmateriale er viktig i arbeidet med å bedre grovfôrdyrkinga. **Norges Bondelags forhandlingsutvalg krever at tilskudd til frøavl styrkes gjennom økt garantitilskudd for kløver.**

Økt bruk av utmarka til beiting er en bærekraftig måte å utnytte arealressursene på. Beiting bidrar dessuten til bedre dyrehelse, god dyrevelferd, økt karbonbinding i jorda og økt biologisk mangfold. Bedre utnyttelse av eksisterende beiter gjennom tilrettelegging for beitebruk bla gjennom teknologiske løsninger og gjerdehold er viktig. Produksjonene som i størst grad utnytter beite og spesielt utmarksbeite trenger et løft inntektsmessig, og det bør knyttes til beitebruk. **For å utnytte beiteareal bedre vil Norges Bondelags forhandlingsutvalg stimulere sterkere til økt bruk av beiteressursene. Norges Bondelags forhandlingsutvalg krever at satsene på beitetilskuddet styrkes vesentlig både for småfe og storfe – på inn- og utmark. Norges Bondelag krever også forhøyet beitetilskudd for ku med kalv, se kapittel 11.**

6.3 Velferd

Gode velferdsordninger er viktig for å ivareta bondens helse og velferd. Sikker tilgang til avløsertjenester og økonomisk trygghet ved sykdom er dessuten av stor betydning for dyrevelferden. Stortinget har også pekt på viktigheten av at utøvere i landbruket skal kunne ha sosiale vilkår på linje med andre grupper, og viser spesielt til tilskudd til avløsning ved ferie og fritid og tilskudd til avløsning ved sykdom *(Prop. 133 S (2015–2016)).*

Norges Bondelags forhandlingsutvalg vil understreke at velferdsordningene er av stor betydning for jordbruksnæringa, og viktig for å ivareta bondens helse og velferd. En styrking av velferdsordningene er et godt og målrettet rekrutterings- og likestillingstiltak.

En av årsakene til at unge vegrer seg for å ta over gardsbruk er at arbeidsmengden er stor. Dermed blir fritidsmulighetene begrenset. Kvinneandelen blant bønder er lav, omkring 16%. Undersøkelser viser at kvinner er spesielt opptatt av godt fungerende velferdsordninger. I Landbruks- og matdepartementets Prop. 1S (2020-2021) heter det under kapittelet om at *«Det er eit uttrykt mål i landbrukspolitikken at kvinner og menn skal ha dei same moglegheitene til å drive næringsverksemd innanfor landbruk og landbruksbaserte næringar.*» Bedre velferdsordninger knyttet til svangerskap, fødsel og pass av syke barn vil bidra til å gjøre det mer attraktivt for kvinner å velge bondeyrket.

Velfungerende velferdsordninger er ikke bare et likestillingstiltak med tanke på kvinnelige bønder, men også en viktig brikke for å legge til rette for familiejordbruket.

Dersom velferdsordningene ikke følger lønnsutviklingen i samfunnet, svekkes de over tid. Det er viktig å sørge for at de blir tilstrekkelig prioritert over år.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg prioriterer velferdsordningene høyt i årets jordbruksoppgjør.

6.4 Klimavennlig og bærekraftig matproduksjon

Bærekraftig mat i Norge handler både om å utvikle matproduksjonen i en stadig mer bærekraftig retning og samtidig jobbe for at matforbruket må sees i sammenheng med de norske arealressurser. Få land i verden har et bedre utgangspunkt for bærekraftig matproduksjon enn Norge. Det å produsere god, næringsrik og trygg mat til forbrukerne basert på arealene i hele landet er en del av samfunnsoppdraget til norsk landbruk. Vi har friske planter og dyr, avls- og utviklingsarbeid som balanserer hensynet til produksjonseffektivitet og bærekraft, høyt kompetansenivå i hele verdikjeden, god kontroll og oversikt, samt dyktige produsenter. Bærekraftig matproduksjon handler ikke kun om miljø. Det handler i like stor grad om økonomisk og sosial bærekraft.

I juni 2019 inngikk Norsk Bonde- og Småbrukarlag og Norges Bondelag klimaavtale med regjeringen. Avtalen ligger til grunn for samarbeidet mellom myndighetene og næringa om klimaarbeidet i landbruket. Landbrukets klimaplan følger opp avtalen. Planen baserer seg på den beste faglige kunnskapen vi har og angir hvordan landbruket skal nå forpliktelsene i 2030 gjennom tiltak i 8 satsingsområder. I forbindelse med Stortingets behandling av Meld. St. 13 (2020-2021) Klimaplan for 2021-2030 peker flertallet på landbrukets klimaplan. Se for øvrig avsnitt 2.6.

I Klimaavtalen slås det fast at regnskapsgruppa skal gjøre opp status for progresjon og utvikling av arbeidet i forbindelse med de årlige jordbruksforhandlingene. Siden vi er kort inne i første

avtaleår foreligger det ingen slik statusrapport til årets jordbruksforhandlinger. Det er likevel nødvendig å prioritere virkemidler og tiltak for å sikre framdrift og resultater i klimaarbeidet i tråd med klimaplanen, se kap 8.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg understreker at jordbruket har satt ambisiøse klimamål som er mulig å nå hvis vi gjennomfører tiltakene i landbrukets klimaplan. Men omlegging til en mer klimavennlig matproduksjon er ikke gratis. Som alle andre næringsdrivende, er også bøndene avhengige av gode økonomiske støtteordninger for å iverksette tiltakene.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg krever at:

- **De norske bærekraftindikatorene inkluderer både økonomisk, sosial og miljømessig bærekraft for landbruket. Arbeidet fram mot FNs matsystemtoppmøte til høsten må bidra til å styrke norsk matproduksjon og sikre arealbruk over hele landet.**
- **Bærekraftprosjektet innenfor grøntsektoren støttes.**
- **Virkemidler for å gjennomføre landbrukets klimaplan økes og målrettes.**
- **Følgende tiltak prioriteres: Videre utvikling av klimakalkulatoren, FoU-midler til hovedtiltakene i klimaplanen, fase ut fossil energi samt gjødsel- og dreneringstiltak.**
- **Klimatiltak blant annet for å redusere fossile utslipp i jordbruket finansieres med midler fra Klima og energifondet.**
- **Arbeidet i regnskapsgruppa prioriteres. Arbeidet er svært viktig for blant annet å utvikle metoder for tiltaksrapportering som fanger opp tiltak hos bonden som ikke fanges opp i det offisielle regnskapet.**

6.5 Investeringspakke for melk- og storfekjøttproduksjonen

Kravet om løsdrift gjelder fra 2034 og utløser behov for investeringer i milliardklassen. 60 prosent av besetningene og 47% av melkekuene er fremdeles i båsfjøs og må bygges om. Vestland og Agder har den høyeste andelen båsfjøs. Disse gårdene er svært viktige for å opprettholde et aktivt jordbruk i hele landet. Dersom omstillingene i denne delen av norsk landbruk ikke kommer på plass vil det få store konsekvenser for distriktsjordbruket, og det vil innebære en utvikling som ikke er i tråd med de landbrukspolitiske målsettingene. Løsdriftskravet er satt av Stortinget og utløser et investeringsbehov utover det «normale» investeringsbehovet. Norges Bondelags forhandlingsutvalg mener derfor at myndighetene må sette norske storfeprodusenter i stand til å gjennomføre et slikt løft. Det er derfor behov for ekstraordinære midler.

Investeringsbehovet for mjølk og storfe er spesielt utfordrende å imøtekomme da det skal ivareta flere mål. I tillegg til å dekke investeringsbehovet som følger av løsdriftskravet, dvs. merkostnaden ved bygging/oppgradering av båsfjøs til den nye, politisk vedtatte, oppstallingsløsningen og at bygningene må bygges om tidligere enn tilstanden på driftsbygningen nødvendigvis tilsier, skal det gi lønnsomhet for investeringer også i mindre besetninger.

NIBIO har beregna det totale investeringsbehovet i driftsbygninger i løsdriftsfjøs til å være 18 til 22,8 milliarder kroner[1] og at det trengs ca. 70 000 nye løsdriftsplasser for å dekke etterspørselen i 2034.. Det innebærer investeringer på 1,66 mrd. kroner årlig. Det er ikke mulig å finansiere et slikt løft innenfor de årlige rammene i jordbruksforhandlingene.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg krever på dette grunnlag en ekstraordinær og flerårig investeringspakke, ut over IBU-midlene i jordbruksavtalen. For å møte investeringsbehovet

[1] NIBIO, Rapport nr. 7/46/2021

som er utløst av løsdriftskravet. Det må tas hensyn til målet om å opprettholde en bruksstruktur tilpassa arealgrunnlaget i ulike deler av landet. For år 1 (2022) settes omfanget av pakka til 450 mill. kroner.

7 VELFERDSORDNINGENE

7.1 Avløsning ved ferie og fritid

Avløsning til ferie og fritid er spesielt viktig for rekruttering til næringa. Ferie og fritid har stor betydning med tanke på likestilling til andre grupper i samfunnet og er sykdomsforebyggende. Forbruksprognosen for 2022 ligger 16 mill. kr. lavere enn i 2021.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg prioriterer en økning i satsene tilsvarende 4,7 %. Dette tilsvarer en økt bevilgning på kr. 37,3 mill. kr. hensyntatt redusert forbruksprognose. Maksimalt tilskudd øker da med 4.000 kroner pr foretak til 89.800 kroner.

7.2 Avløsning ved sjukdom m.m.

Formålet med ordningen er å medvirke til å dekke kostnadene til avløsning i jordbruket ved sykdom, dødsfall, svangerskap og fødsel. Den er viktig for rekruttering generelt, og spesielt for å bidra til at kvinner velger landbruk. Ordningen er særlig viktig ved langvarig sykdom for å unngå store økonomiske tap.

Til tross for en pågående pandemi som man kunne sett for seg at ville gitt betydelig større utbetalinger over ordningen har forbruket ikke overgått ramma. Forbruksprognosen for 2022 følger trenden fra tidligere år med nedgang i forventet forbruk, og ligger på 133 mill. kr.

Maksimal dagsats er i dag 1.670 kroner. Norske Landbrukstjenester har beregnet kostnaden til avløsning til 2.035 kroner pr dag. **Norges Bondelags forhandlingsutvalg krever at satsen økes med 150 kr/dag til 1 820 kr/dag. Dette gir et økt bevilgningsbehov på kr. 10,4 mill. kroner hensyntatt lavere forbruksprognose for 2022.**

7.2.1 Avløsertilskudd ved sykt barn

Det vises til rapport «Evaluering av tilskudd til avløsning av jordbrukere ved sykt barn inntil 365 dager» fra 02.03.2020.

Det ble i jordbruksforhandlingene 2019 enighet om at Landbruksdirektoratet skulle evaluere muligheten for tilskudd til avløsere av jordbrukere med sykt barn for inntil 365 dager. Jordbruksforhandlingspartene har deltatt i referansegruppe for evalueringen.

Evalueringen viser at folketrygdloven i større grad enn sykdomsavløsningsforskriften har spesielle tilpasninger for de familiene som blir hardest rammet av barns sykdom eller skade.

Etter dagens regler har foreldre med sykt barn rett til avløsertilskudd i henhold til forskrift om avløsning ved sjukdom og fødsel mv. § 6. Retten til avløsertilskudd ved sykt barn er begrenset til 20 dager per jordbruker, evt. 40 dager dersom jordbruker er enslig forelder. Dette er øvre grense for tilskudd til avløsning, uavhengig av hvor sykt barnet er. Dersom man som jordbruker selv blir syk har man rett til tilskudd for inntil 365 dager.

Gjennom folketrygdloven, kap. 9 har foreldre med omsorg for svært syke barn, under visse vilkår, rett til pleiepenger og evt. opplæringspenger fra NAV. Fra og med 1.1.2019 var det ikke lenger noen begrensninger i antall dager eller tidsperiode det kan ytes pleiepenger for. Bestemmelsene om opplærings- og pleiepenger på grunn av barnets helsetilstand har ingen egne motsatser i sykdomsavløsningsforskriften per i dag.

Landbruksdirektoratets konklusjon og anbefaling var som følger:

1. Ny regel om tilskudd til avløsning av jordbrukere som har, eller kunne ha fått pleie- eller opplæringspenger på grunn av sykt barn. Det foreslås at regelen utformes likt som ved

jordbrukerens egen sykdom, det vil si at det kan gis tilskudd til avløsning for inntil 365 dager de siste tre årene, med et tilskuddsfritt opphold på 26 uker. Hovedregelen er at det kun gis ett tilskudd til avløsning for et foretak for samme periode. Det er videre foreslått at barnets sykdom eller skade må være av en slik art at de medisinske vilkårene for å motta pleiepenger fra folketrygden er oppfylt.
Økning i utbetaling per år er estimert til opp mot 3 mill. kroner.

2. Utvide dagens regel slik at det kan gis tilskudd for inntil 10 dager mer per år per kronisk syke eller funksjonshemmede barn under 18 år jordbrukeren har. Dette forslaget harmoniserer sykdomsavløsningsforskriften med bestemmelsene i folketrygdloven på dette punktet.
Økning i utbetaling per år er estimert til om lag 0,2 mill. kroner.

3. Fjerne kravet i dagens regel om at jordbrukeren har måtte være med barnet til lege/behandling hver dag det kan gis tilskudd for ved barns «vanlige» sykdom. Det skal fortsatt foreligge dokumentasjon for at barnet har vært sykt.
Økning i utbetaling per år er estimert til opp mot 6 mill. kroner.

I de forenklede jordbruksforhandlingene 2020 ble det ikke foretatt prosederinger, og temaet ble ikke tatt opp i sin helhet. Punkt 2 i forslaget fra utredningen ble tatt til følge.

Samlet kostnad for tiltak 1 og 3 beregnes i rapporten til å ligge på inntil 9 mill. kroner. I tillegg kommer tilpasning av søknads- og saksbehandlingssystemet hos Landbruksdirektoratet.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg mener det er viktig å opprettholde og videreutvikle gode velferdsordninger og støtter en gjennomføring av de øvrige forslagene til endring i ordningen for tilskudd til avløsning av jordbrukere med sykt barn for inntil 365 dager. Endringene vil være et billig sikkerhetsnett for jordbrukere som havner i en vanskelig situasjon, og kunne bidra til at det overordnede målet med tilskuddsordningen nås i enda større grad. Foreldre som har fått innvilget 20 dager gis mulighet til å søke på nytt for inntil 365 dager.

7.3 Sykepengeordningen

Gjennom en kollektiv modell sikres jordbrukere 100 prosent av sykepengegrunnlaget etter 16 dager i den offentlige sykepengeordningen. Ordningen gjelder alle jord- og skogbrukere som oppfyller minstekravet til næringsinntekt. Budsjettet for 2021 var på 43,9 mill. kr. **Norges Bondelags forhandlingsutvalg foreslår å sette av 32,6 mill. kroner til ordningen i 2022, i tråd med forbruksprognosen.**

7.4 Landbruksvikar

Landbruksvikarordningen gir en trygghet til hver enkelt bonde for at han eller hun har tilgang på kompetent vikar når sykdom og ulykker inntreffer. Målsettingen med ordningen er konkret at den skal bidra til delfinansiering av i alt 240 årsverk i landbruksvikarstillinger. Hele tilskuddsrammen benyttes, og forbruksprognosen for 2022 er uendret fra 2021. **Norges Bondelags forhandlingsutvalg mener at en god landbruksvikarordning med riktig kompetanse er viktig for bonden og skaper en trygghet i hverdagen. Tilskuddet foreslås videreført på kr. 283.900, tilsvarende 68,2 mill. kr.**

7.5 Tidligpensjon

Tidligpensjonsordningen (TPO) skal stimulere til tidligere generasjonsskifter og dermed bidra til rekruttering. Det utbetales tidligpensjon til om lag 650 personer i året. Landbruksdirektoratet

rapporterer at det er grunn til å tro at antallet søkere om tidligpensjon vil fortsette å synke, men noe mindre enn tidligere. Satsene ble oppjustert med 5,2% for 2021, etter å ha stått i ro siden ordningen ble etablert i 1999.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg foreslår å videreføre satsene på 105.200 kroner for en enbrukerpensjon, og 168.320 kroner for tobrukerpensjon. Dette tilsvarer en bevilgning på 68 mill. kr. til ordningen, i tråd med forbruksprognosen. Budsjett for 2021 var 72,5 mill. kr.

7.5.1 Tidligpensjonsordning – praktisering der søker har mottatt arbeidsavklaringspenger/uføretrygd

Tidligpensjonsordningen er en viktig del av velferdsordningene i landbruket og skal bidra til å lette generasjonsoverganger i jordbruket for de som har hatt hovedinntekten sin fra jordbruk/gartneri og skogbruk**. Norges Bondelags forhandlingsutvalg mener forskriften om tidligpensjonsordningen må endres slik at ordningen fungerer etter hensikten.**

Vilkårene for å kunne få tidligpensjon er at «*Brukers og ektefelles/samboers samlede referanseinntekt må minst være 90.000 kroner. Gjennomsnittlig næringsinntekt i referanseperioden fra jordbruk/gartneri må utgjøre minst 25 prosent av samlet referanseinntekt*».

I henhold til forskrift om tidligpensjon § 3 (5) anses ikke arbeidsavklaringspenger/uføretrygd som referanseinntekt, men blir definert som *annen inntekt*. Sykepenger fra jordbruket anses derimot som del av referanseinntekten. At arbeidsavklaringspenger/uføretrygd ikke anses som referanseinntekt kan gi to utslag som gjør at man mister retten til tidligpensjonsordningen:

1) man klarer ikke å oppnå referanseinntekten på kr 90 000.
2) man får for høy «annen inntekt».

Det vil ofte gi et urimelig resultat å behandle arbeidsavklaringspenger/uføretrygd på annen måte enn sykepenger, der disse ytelsene er basert på inntekt i jordbruket. Det er derfor i forskriftens § 7 åpnet for dispensasjon i de tilfeller man mottar arbeidsavklaringspenger/uføretrygd i referanseperioden. Oppnår man ikke referanseinntekten på kr. 90 000 som følge av at man mottar arbeidsavklaringspenger/uføretrygd kan man altså få dispensasjon. I rundskrivet for forskriften fremgår det også at arbeidsavklaringspengene/uføretrygden heller ikke da skal anses som «annen inntekt». Man vil da ikke miste retten til tidligpensjonsordningen fordi man har for høy inntekt.

Det kan, med dagens ordlyd, imidlertid ikke gis dispensasjon dersom referanseinntekten er høyere enn kr. 90 000. Norges Bondelags forhandlingsutvalg mener en slik tolkning/ordlyd strider med formålet til bestemmelsen. At referanseinntekten er høyere enn kr. 90 000 tilsier en sterk tilknytning til jordbruket, noe som også burde være et sterkt argument for å gi dispensasjon. Det kan ikke ha vært formålet med bestemmelsen at kravet til kr. 90 000 skal virke som en slags skranke ved dispensasjonsvurderingen.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg krever at § 7 må endres på følgende måte:
Brukers og ektefelles/samboers samlede referanseinntekt må minst være 90.000 kroner. Gjennomsnittlig næringsinntekt i referanseperioden fra jordbruk/gartneri må utgjøre minst 25 prosent av samlet referanseinntekt.
Fylkesmannen kan etter en særskilt vurdering;

a) la næringsinntekt fra fiske, fangst og annen næring som drives som tilleggsnæring til jordbruk inngå i referanseinntekten
b) fravike kravet i første ledd første punktum for søkere som har hatt et lavere inntektsnivå

c) *innrømme tidligpensjon til søkere som ikke oppfyller kravet i første ledd første punktum **eller får for høy annen inntekt** på grunn av arbeidsavklaring eller hel eller delvis uførhet».*

7.6 Partssammensatt arbeidsgruppe for rekruttering av kvinner til landbruket

Det er fortsatt få kvinnelige bønder, selv om kvinner har inntatt mange andre arenaer i tilknytning til landbruket. Det er mange jenter i landbruksutdanningene, og som tillitsvalgte og ansatte i landbruksorganisasjonene.

På 1990-tallet ble det satt ned et eget offentlig likestillingsutvalg i landbruket som jobbet med temaer knyttet til odelsjenter og rekruttering av kvinner til landbruksyrket, men de senere årene har det ikke vært arbeidet spesielt med temaet. Siden 1999 har andelen kvinnelige bønder kun økt med 4% og er nå på 16% (ref. Resultatkontrollens oversikt over andelen kvinner blant personlige brukere). Dette gjør at det fortsatt er relativt få kvinnelige rollemodeller i landbruket.

Samtidig vet vi at kvinneandelen i statistikken ikke reflekterer den reelle kvinneandelen som medvirker i næringa. Praksis rundt registrering av enkeltpersonforetak i Enhetsregistret gjør at vi har mange gårdsbruk der menn eier, og der kvinner er med i drifta, men uten å synes i statistikken. Økt kvinneandel betinger også gårdsoverdragelser. På nye gårdsoverdragelser vet vi at kvinneandelen er høyere enn for landbruket totalt sett (35,6% kvinner i 2018). Det er imidlertid fortsatt en vei å gå.

Bønder som får barn opplever at det er krevende å kombinere bondeyrket med småbarnsperioden. Lav lønnsomhet gir utfordring for rekruttering til næringa generelt. Det er nødvendig igjen å rette oppmerksomheten mot hva som hindrer jenter i å vurdere landbruket som yrkesvei og hva som er utfordringene i yrkesutøvelsen som bonde.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg foreslår at det nedsettes en partssammensatt arbeidsgruppe som skal jobbe med rekruttering av kvinner til landbruket. Mandatet for arbeidsgruppa skal være (men ikke være begrenset til):

- **å frembringe kunnskap om hvilke faktorer som virker begrensende for at kvinner tar over og driver landbrukseiendom.**
- **foreslå tiltak som kan bedre rekrutteringen og motivere til flere kvinner i landbruket.**
- **foreslå konkrete virkemidler som kan bidra til økt rekruttering av kvinner til landbruket.**
- **foreslå konkrete regelverksendringer og -praksis for å gjøre det mer attraktivt for kvinner å gå inn landbruket.**

Arbeidsgruppen skal fremlegge sin rapport i forkant av jordbruksoppgjøret 2022, med frist innen 01.03.2022. Det foreslås at Landbruksdirektoratet er sekretær for arbeidsgruppa.

7.7 Velferd, oppsummert

	Bevilgning 2021	Bevilgning 2022
Tilskudd til avløsning ferie/fritid	1 224 mill. kr.	1 261,6 mill. kr. Gir økt makssats til 89 800 kroner.
Tilskudd til avløsning ved sykdom mm	144,2 mill. kr.	145,6 mill. kr. Gir økt maksimal dagsats på 1 820 kroner. 9 mill. kr. Endringer som følge av rapport om «Tilskudd til avløsning ved sykt barn…» 154,6 mill. kr. Samlet.
Tilskudd til sykepengeordningen	43,9 mill. kr.	32,6 mill. kr.
Tilskudd til landbruksvikar	68,228 mill. kr.	68,228 mill.kr.
Tilskudd til tidligpensjon	72,55 mill. kr	67,95 mill. kr.
Sum økt bevilgningsbehov 1150.78		**31,8 mill. kr.**

8 KLIMAVENNLIG OG BÆREKRAFTIG MATPRODUKSJON

8.1 Bærekraftig matproduksjon

Bærekraft er et nøkkelbegrep i framtidas jordbrukspolitikk. Mat fra framtidas norske jordbruk skal produseres på en måte som ikke forringer ressursene, som ivaretar levedyktigheten i økosystemene, og som bidrar til å redusere den globale oppvarmingen. Samtidig må produksjonen være økonomisk bærekraftig helt ut på det enkelte gårdsbruk, og gi grunnlag for at bonden får inntektsmuligheter på linje med andre grupper i samfunnet.

8.1.1 Bærekraftig matproduksjon i Norge

FN vedtok i 2015 17 bærekraftsmål for å utrydde fattigdom, bekjempe ulikhet og for å stoppe klimaendringene og tap av biologisk mangfold innen 2030. Målet er å bedre både økonomisk, sosial og miljømessig bærekraft.

Oppfølging av målene får også konsekvenser for landbruket. Bærekraftsmål 2 som handler om å utrydde sult, oppnå mattrygghet, bedre ernæring og fremme bærekraftig landbruk, og mål 13 som handler om å redusere klimaendringene, er eksempler på bærekraftsmål som får direkte konsekvenser for landbruket også i Norge.
Få land i verden har et bedre utgangspunkt for bærekraftig matproduksjon enn Norge. Det har vi et ansvar for å utnytte. Det å produsere god, næringsrik og trygg mat til forbrukeren basert på norske arealressurser, er en del av samfunnsoppdraget til norsk landbruk. Mye av tankegodset som ligger til grunn for bærekraftsmålene er godt kjent for landbruket. Vi bruker jorda og naturressursene i et sirkulært kretsløp, og forvalter gården med mål om å gi den fra oss i bedre stand til neste generasjon. Dette er bærekraftig landbruk.

Viktige tiltak som har gitt grunnlag for dette er friske planter og dyr, avls- og utviklingsarbeid som balanserer hensynet til produksjonseffektivitet og bærekraft, høyt kompetansenivå og dyktige produsenter. Med et godt utgangspunkt skal landbruket utvikles videre, og på denne måten bidra til at vi når bærekraftsmålene. Avlsprosjekter i regi av Geno, Norsvin og NSG, planteforedling i regi av Graminor, arbeid med tilsetningsstoffer i fôr, bedret grovfôrkvalitet og fortsatt vekt på å benytte størst mulig andel norsk korn som kraftfôrråvare er gode eksempler på det.

Videre utvikles det nå bærekrafts-strategier og bærekraftsindikatorer innenfor de ulike produksjonene i landbruket gjennom arbeid i flere organisasjoner. Innen grøntsektoren ble det som en oppfølging av jordbruksforhandlingene i 2020 etablert et forprosjekt om bærekraft. Forprosjektet har utarbeidet en plan for hvordan en bærekraftstrategi med tilhørende bærekraftindikatorer for grøntsektoren kan utvikles, samt hvordan kompetansen om bærekraftig produksjon kan styrkes på produsentnivå.

Blant tiltakene som er spesielt relevante for jordbruksforhandlingene finner vi blant annet økt selvforsyning, økt produksjon av grønnsaker, frukt, bær og poteter, økt produksjon av proteiner, økt produksjon av fornybar energi, rettferdig betaling for maten, økologisk produksjon, bevaring og styrking av biologisk mangfold og reduserte klimagassutslipp, økt binding av karbon og styrking av velferdsordningene i jordbruket.

Regjeringen planlegger i vår å komme med en egen plan for norsk oppfølging av bærekrafts-målene. FNs generalsekretær har invitert til toppmøte i høst om hvordan matvaresystemene kan oppfylle bærekraftsmålene.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg krever at regjeringen i arbeidet med bærekrafts-målene inkluderer både økonomisk, sosial og miljømessig bærekraft for landbruket, og ikke foreslår tiltak som vil redusere norsk matproduksjon. Forhandlingsutvalget forventer at

landbruket blir involvert i arbeidet fram mot FNs matsystemtoppmøte, og at regjeringen ikke støtter vedtak som svekker norsk matproduksjon og norske bønders inntektsmuligheter.

8.2 Klimavennlig matproduksjon

Verden står overfor klimaendringer som har store konsekvenser for menneskeheten og naturen. Jordbruksnæringa forvalter biologiske prosesser, og er av de første som rammes av endringene i klimaet. Verdens matvaresikkerhet er under sterkt press. Klimagassutslipp må reduseres, og det må sikres en robust og bærekraftig matproduksjon som kan tilpasses klimaendringene. God dyrehelse, høy fruktbarhet og generelt god produktivitet gir grunnlag for reduserte metanutslipp fra husdyr, og arbeid med forbedring på disse områdene er viktige tiltak i Landbrukets klimaplan.

Klimaarbeidet i jordbruket er tredelt og handler både om å tilpasse næringa til klimaendringer, øke opptak og lagring av klimagasser, og redusere egne klimagassutslipp per produserte enhet og per produktgruppe. Det å fase ut bruken av fossile kilder til transport og bygg er en del av dette.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg viser til *«Intensjonsavtale mellom jordbruket og regjeringen om reduserte klimagassutslipp og økt opptak av karbon fra jordbruket for perioden 2021 -2030»* datert 21. juni 2019. Det vises videre til Landbrukets klimaplan overlevert Regjeringen 3. april 2020.

8.2.1 Klimatilpasning, matvaresikkerhet og beredskap

Global oppvarming har til nå gjort verden 1 grad varmere. Bønder over hele verden opplever klimaendringenes konsekvenser. Også landbruket i Norge berøres direkte av dette. Utfordringene er knyttet til ekstremvær, tørke og økt forekomst av plante- og dyresykdommer, som kan redusere produktiviteten. Generelt forventes det også at økt nedbør vil vanskeliggjøre dyrkings- og innhøstingsforhold. Skog og våtmark vil ha en viktig funksjon for å forhindre skred og flom. Landbruket i Norge må settes i stand til å møte disse endringene. Klimatilpassing er et samfunnsansvar.

Et hovedpunkt i arbeidet med å klimatilpasse jordbruksproduksjonen i vårt langstrakte land, handler om å opprettholde et aktivt jordbruk i hele landet. Videre handler det også om tiltak som sortsutvikling, hydrotekniske tiltak, å sikre fruktbar matjord i drift, og ikke minst gjøre bonden i stand til å ta store og små grep på den enkelte gård.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg understreker betydningen av å produsere mest mulig mat på norske arealressurser, og gjøre oss mindre avhengig av ressurser fra andre land. Norges Bondelags forhandlingsutvalg mener det er viktig å gjennomføre miljø- og klimatiltak som gjør jordbruket i stand til å takle mer ustabilt vær.

8.2.2 Delrapport for regnskapsgruppa for klimaavtalen

Det vises til *Delrapport for regnskapsgruppa for klimaavtalen* oversendt avtalepartene 25. mars 2021. Dette vil være et viktig kvantitativt grunnlag for å si noe om gjennomføringen av klimatiltak i jordbruket.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg støtter gruppas arbeid, og mener at for 2021 er det viktig å utvikle metoder for tiltaksrapportering som fanger opp tiltak som iverksettes hos bonden. For 2022 er det er spesielt viktig å prioritere metodeutvikling for tiltak som ikke fanges opp i det offisielle klimaregnskapet (annex 2).

Norges Bondelags forhandlingsutvalg merker seg at alle de politiske partiene hadde formuleringer i Innst. 325 S (2020-2021) om at klimatiltak i jordbruket med vitenskapelig dokumenterbar effekt skal være med i rapporteringen til Stortinget, også de tiltak som ikke fanges opp i det offisielle klimaregnskapet (jf. 2.6).

Norges Bondelags forhandlingsutvalg mener det bør settes av 2 mill. kroner over Klima- og miljøprogrammet til utredninger bestilt av regnskapsgruppa for klimaavtalen.

8.2.3 Jordbrukets klimarapportering

I klimaavtalen med regjeringen står det at *«del A er jordbrukets bidrag til reduksjoner i klimagassutslipp og opptak i perioden 2021-2030», dette er partene i jordbrukets ansvar og «jordbruket står fritt til selv bestemme hvilke tiltak de ønsker å gjennomføre»*. Landbrukets klimaplan beskriver hvilke tiltak jordbruket vil jobbe for å gjennomføre, og med hvilken implementeringstakt.

I mandatet til klimaregnskapsgruppa står det: *«Basert på innrapportering fra organisasjonene og staten får klimaregnskapsgruppa i oppgave å beregne utslippsreduksjoner og opptak av tiltak som er innrapportert.»*

Avtalen har kun vært virksom noen få måneder, og under følger derfor en kvalitativ for de åtte satsningsområdene i Landbrukets klimaplan. **Norges Bondelags forhandlingsutvalg vil fremheve at denne kvalitative rapporteringen består av en vurdering av status og framdrift for de åtte satsingsområdene ut fra utvalgte risikoområder som kan påvirke måloppnåelsen.**

8.2.4 Status for de åtte satsningsområdene i Landbrukets klimaplan

Det er identifisert tre risikoområder som i særlig grad vil påvirke måloppnåelse og framdrift i arbeidet med Landbrukets klimaplan. Disse er:

1. **Tilslutning hos bonden.** Flere av satsingsområdene avhenger av at bonden velger å gjøre endringer i drifta på egen gård. Derfor er god tilslutning hos bønder svært viktig for å lykkes innen flere av satsingsområdene, herunder blant annet bruk av landbrukets klimakalkulator, bedre bruk av gjødsla og økt karbonlagring i jord.

2. **Finansiering av klimatiltak i landbruket.** Flere av satsingsområdene i Landbrukets klimaplan er avhengig av økt finansiering, både gjennom styrka satsing på eksisterende virkemidler i jordbruksoppgjøret eller opprettelse av nye virkemidler i eller utenfor oppgjøret.

3. **Bokføring av landbrukets klimaløsninger i utslippsregnskapet.** Om lag 2/3 av klimaeffekten i Landbrukets klimaplan kan tilskrives klimaløsninger som i dag ikke bokføres i det offisielle klimaregnskapet. Det er nedsatt en egen regnskapsgruppe for klimaavtalen som skal jobbe for å forbedre jordbrukets klimaregnskap.

#1 Utrulling av klimakalkulator og økt satsing på klimakalkulator

Utrulling av klimakalkulatoren støter på flere barrierer innen risikoområde 1 og 2. En sen iverksettelse av RMP-tilskudd kan skape en forsinkelse av utrullinga. Smittesituasjonen bidrar også til at flere kurs blir utsatt. Den største risikofaktoren er likevel manglende tilslutning hos bonden, hvilket blant annet kan spores tilbake til manglende datakilder i kalkulatoren og uklarhet om bruk av data. Framtidig finansiering av utviklingen av kalkulatoren er høyst usikker.

#2 Bedre fôring, dyrehelse og avl

Dette satsingsområdet støter på en vesentlig barriere innen risikoområde 2 og 3, da tilsetningsstoff i fôr og bedre grovfôrkvalitet i dag ikke fanges opp i klimaregnskapet. Videre satsing på FoU-midler til tilsetningsstoff i fôr og utvikling av bedre grovfôr vil også være viktig for framdrift på sikt.

#3 Fossilfri maskinpark
Regjeringa foreslår å innføre omsetningskrav for bruk av biodrivstoff i anleggsdiesel fra 2022. Dette vil gi klimagassreduksjon i jordbruket, men det er p.t. ingen kostnadskompensasjon til bonden for økt drivstoffpris. Dette vil kunne ha negativ påvirkning på bondens tilslutning til klimaarbeidet. Satsing på fossilfri maskinpark støter altså på vesentlige barrierer innen risikoområde 1 og 2. For omtale av arbeid med nullutslippsteknologi, se satsingsområde #8.

#4 Fossilfri oppvarming
Satsing på fossilfri oppvarming støter på en vesentlig barriere innen risikoområde 2, da måloppnåelse avhenger av økt satsing på utfasing av fossil oppvarming i landbruksbygg. Innovasjon Norge melder om stor pågang blant bønder som vil investere i klimaløsninger på sin gård. Verdiskapningsprogrammet for fornybar energi har gått raskt tom for midler tidligere år, og behovet for tilskudd er fortsatt stort. I tillegg er det behov for erstatning av bruk av naturgass i veksthus på Jæren dersom målet i Landbrukets klimaplan skal nås.

#5 Bedre gjødsling og god agronomi
Måloppnåelse krever økt satsing på miljøvennlig lagring og spredning av gjødsel og drenering i jordbruksoppgjøret. Skal målet for satsingsområde oppnås må drenering som klimatiltak også inngå i regnskapet på sikt. Manglende finansiering og manglende bokføring anses derfor som vesentlige risikoområder (område 2 og 3). Tiltaket vil kunne ha god tilslutning hos bonden så lenge virkemidlene i jordbruksoppgjøret anses som tilstrekkelige.

#6 Økt bruk av husdyrgjødsel i biogass
Flere anlegg under planlegging og bygging tilsier at vi når delmål satt i Landbrukets klimaplan for inneværende år. Leveringstilskuddet over jordbruksavtalen ble økt i fjorårets oppgjør og vil bidra til stimulering av tiltaket. Den største barrieren er tildelingskriteriene til Enova som inntil januar 2021 først og fremst har vektlagt «energi produsert per støtte krone» og ikke klimanytte. Med et nytt Enova-avtale (2021-2024) skal klimanytte vektlegges mer.

#7 Jorda som karbonlager
Måloppnåelse vil kreve forsterka virkemidler for å belønne bønder som lagrer karbon i jord, bla. ved bruk av fangvekster eller biokull. Ingen av disse tiltakene kan i dag bokføres i det offisielle klimaregnskapet. Det ble ved fjorårets jordbruksforhandlinger satt av 12 millioner kroner til et fireårig fangvekst-prosjekt som bla. skal utarbeide aktuell bokføringsmetodikk. Våren 2021 kommer NIBIO med et veikart for hvordan biokull kan inkluderes i det offisielle klimaregnskapet. I Landbrukets klimaplan legges det til grunn at bruk av fangvekster og biokull skal ha effekt allerede i inneværende år. Manglende finansiering for implementering av tiltak og manglende bokføring, jfr. risikoområde 2 og 3, anses derfor som vesentlige risikoområder for å nå delmål #7 i Landbrukets klimaplan.

#8 Ny klimateknologi
Manglende finansiering, jfr. risikoområde 2, anses som den største barrieren for å innfri på dette satsingsområdet i klimaplanen. Måloppnåelse avhenger av forsterka virkemidler for å finansiere utvikling og bruk av ny landbruksteknologi. Bondelaget har pekt på muligheten for en egen virkemiddelpakke for grønn landbruksteknologi og klimafondsordning (se egne delkapitler). Tiltakene oppfattes å ha god oppslutning blant bønder.

På grunnlag av risikogjennomgangen mener Norges Bondelags forhandlingsutvalg at følgende prioriteringer blir viktige i årets jordbruksforhandlinger, i tillegg til arbeidet i regnskapsgruppa:

- **Sikre finansiering av utviklingen av landbrukets klimakalkulator.**
- **Sikre FoU-midler til forskning på tilsetningsstoffer i fôr, grovfôrkvalitet, nye gjødselhåndteringsteknologier og biokull.**
- **En økt og todelt finansiering av Innovasjon Norges Verdiskapingsprogram for fornybar energi og teknologiutvikling i landbruket, der 100 millioner kommer fra Klima- og energifondet som forvaltes av Enova, og 92 millioner kommer over jordbruksavtalen. Dette vil sikre både raskere utfasing av fossil energi på gårdene, flere gårdsbaserte biogassanlegg og samtidig gi grunnlag for større, grønn teknologiutvikling.**
- **Prioritere gjødsel- og dreningstiltak under IBU, RMP og SMIL.**

8.3 Virkemidler

8.3.1 Styrke verktøykassa - tiltakspakke for utvikling av grønn landbruksteknologi

En satsing på klimaomstilling i norsk jordbruk krever flere virkemidler som styrker utvikling av ny klimateknologi i jordbruket og bondens muligheter til å ta nye klimaløsninger i bruk. Norges Bondelag har derfor foreslått en ny tiltakspakke for utvikling av grønn landbruks-teknologi. En satsing på utvikling av ny, grønn landbruksteknologi vil styrke konkurransekrafta til norsk mat og landbruk, bidra til reduserte klimagassutslipp og skape grunnlag for ny, grønn verdiskaping i Norge.

I tiltakspakke for utvikling av grønn landbruksteknologi foreslår vi blant annet et eget jordbruksprogram i Enova, tilrettelegging for naturbruksskoler som testarena for ny teknologi, og en klimafondsordning for bonden som reduserer investeringsrisikoen gjennom å innføre en skattefordel ved investeringer i klimateknologi. Tiltakspakken må ta sikte på å målrette og styrke hele virkemiddelapparatet, fra grunnforskning til stimuli for markedsintroduksjon, herunder Forskningsrådet, Innovasjon Norge, Enova og Siva.

Enova har fått tilført mye nye budsjettmidler de siste årene, og i regjeringens Meld. St. 13 (2020–2021) Klimaplan for 2021–2030 beskrives Enova som det viktigste virkemiddelet for klimaomstilling av næringslivet og husholdningene. I den nye avtalen med Enova slås det fast at Enovas delmål er å bidra til reduserte ikke-kvotepliktige klimagassutslipp mot 2030 og bidra til teknologiutvikling og innovasjon som bidrar til utslippsreduksjoner frem mot lavutslippssamfunnet i 2050.

Ikke-kvotepliktige utslipp er i stor grad utslipp fra transport, jordbruk, bygg og avfall. I dag har Enova få eller ingen virkemidler rettet mot jordbruket eller verdikjeder som er avgjørende for å oppfylle jordbrukets klimaforpliktelse. For eksempel har det til nå vært svært krevende å få innvilget støtte til nye, større biogassanlegg som inkluderer husdyrgjødsel, eller bygging av pyrolyseanlegg for biokull. Dette på tross av at anleggene har vært i kategorien «senfase teknologiutvikling og tidlig markedsintroduksjon».

Et annet eksempel er dersom bonden vil legge om oppvarmingsløsningen fra fossil til fornybart. I dag søker han/hun støtte gjennom Innovasjon Norge sitt program, Verdiskapingsprogrammet for fornybar energi og teknologiutvikling i landbruket. Dette er en pott som fremforhandles hvert år i jordbruksforhandlingene med svært begrenset ramme. Det er svært stor interesse for å legge om til fornybare løsninger i jordbruket, og potten i Innovasjon Norge er på langt nær tilstrekkelig for å gi støtte til de omsøkte prosjektene.

Innovasjon Norge melder at pågangen av saker og bevilgede midler var historisk høy i 2019, og de opplever landbrukets vilje til å gjennomføre investeringer i klimaløsninger som større enn før. Enova har lignende program for både fornybar oppvarming som er rettet mot bolig, borettslag og annen næringsvirksomhet, der jordbruket faller utenfor. Denne type prosjekter bør derfor i fremtiden finansieres av Enovas klima og energifond, men gjennom Innovasjon Norge.

Innovasjon Norge har god kunnskap om jordbruket og markedene tilknyttet jordbruket. De har både et mandat om økt verdiskapning, og støtter ny teknologiutvikling.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg foreslår at 100 mill. kroner av Klima- og energifondet som forvaltes av Enova overføres til Verdiskapingsprogrammet for fornybar energi og teknologiutvikling i landbruket i Innovasjon Norge, slik at om lag halvparten av programmet er støttet av midler fra Klima- og energifondet, og halvparten fra jordbruksavtalen. Midlene fra Klima- og energifondet skal øremerkes omlegging til fornybar energi i landbruket og grønn teknologiutvikling, og bidra til kutt av jordbrukets klimagassutslipp, økt karbonlaring eller CO2-binding Med en todelt finansiering bør også verdiskapingsprogrammets mandat gjennomgås.

8.3.2 Verdiskapingsprogrammet for fornybar energi og teknologiutvikling i landbruket

Formålet med programmet for fornybar energi i landbruket (tidligere Bioenergiprogrammet) er å få flere bedrifter i landbruket til å ta i bruk mer fornybar energi, for å fase ut fossil energi og gjøre landbrukets energiforbruk mer klimanøytralt. Verdiskapingsprogrammet er det eneste virkemiddelet innenfor jordbruksavtalen som stimulerer til utfasing av fossil oppvarming på norske gårdsbruk. Programmet er avgjørende for å innfri målet i satsningsområde #4 om fossilfri oppvarming i jordbruket innen 2030, noe som gir utslippskutt tilsvarende 200 000 tonn CO_2-ekv. fra 2021 til 2030 (jf. Landbrukets klimaplan). Samtidig støtter programmet gårdsbaserte biogassanlegg og teknologiutvikling på blant annet fossilfri maskinpark.

Verdiskapingsprogrammet har 97 millioner totalt til fordeling i 2021. Erfaringene fra de siste årene er at potten er brukt opp lenge før årets slutt. Innovasjon Norge opplever stor pågang fra landbruket på investeringer i klimaløsninger. Forbudet om bruk av fossil mineralolje til oppvarming av driftsbygninger i landbruket fra 01.01.25, og en varslet økning av CO_2-avgiften antas å holde investeringstakten oppe.

For å sikre en god konverteringsgrad av fossile oppvarmingsløsninger, samtidig som programmet stimulerer til tidlig markedsintroduksjon av grønn teknologi, er det helt nødvendig å øke rammene for programmet.

Veksthusnæringa har gjort en stor innsats med å fase ut fossil oppvarming. Fra 1989 til 2018 har veksthusnæringen redusert sine utslipp med hele 70 prosent. En liten andel av veksthusnæringens energiforbruk er fossil mineralolje, noe som relativt enkelt kan bli konvertert til biofyringsolje. **Norges Bondelags forhandlingsutvalg foreslår at for veksthusnæringa bør prosjekter som legger opp til en trinnvis utfasing av fossil energi også støttes.**

For de neste tre årene bør prosjekter som reduserer fossile utslipp på gårdsnivå vektes tungt, spesielt utfasing av fossil oppvarming. Lønnsomhetskravet for mindre anlegg som faser ut fossil oppvarming bør senkes. **Norges Bondelags forhandlingsutvalg mener at programmet i fremtiden bør kunne rapportere på reduserte utslipp, i tillegg til støtte i produsert energi.**

Norges Bondelags forhandlingsutvalg foreslår at Enova får utvidet mandat, og at deres program for varmesentraler bør inkludere varmesalgsprosjekter som i dag har vært støttet av verdiskapningsprogrammet.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg foreslår at rammen for Verdiskapingsprogrammet over Jordbruksavtalen holdes uendret på 97 mill. kroner, og at det legges strengere føringer for prioriteringer innenfor programmet.
Det vises også til forslag knyttet til midler fra Klima- og energifondet som forvaltes av Enova under kapittel 8.3.1

8.3.3 Behov for klimafondsordning med skattefordel

Mange investeringer i klimatiltak øker ikke nødvendigvis inntjeningen hos bonden. Det er derfor behov for å utvikle tilsvarende positive virkemidler for landbruket som for andre sektorer.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg mener en klimafondsordning i jordbruket bør utformes enklest mulig, både for bonde og skattemyndigheter. Vi foreslår derfor at selve avsetningen gjennomføres som en regnskapsteknisk avsetning. Dette gir bonden muligheter til å sette av deler av overskuddet i foretaket og i praksis utsette beskatningen av dette. Denne måten å innrette ordningen på er enklere å administrere enn dagens skogfondsordning.

Det å innrette ordningen som en regnskapsteknisk avsetning vil verken medføre administrative kostnader av nevneverdig grad, eller innlåsing av kapital. Skatteregelverket inneholder i dag flere lignende ordninger, som kan brukes som mal. Dette gjelder ordningene med gevinst-/tapskonto, betinget skattefritak og tømmerkonto i skogbruket. Felles for alle disse ordningene er at de håndteres enkelt ved en disponering i regnskapet i forbindelse med årsoppgjøret. Disponeringen dokumenteres videre for skattemyndighetene på poster i næringsoppgaven og et vedleggsskjema.

En ordning som beskrevet over kan enkelt kombineres med «skogfondsordningen» som system for skattefordel ved investering i klimaprioriterte tiltak. Det bør utarbeides en forskrift som definerer hvilke formål dette gjelder. Sentrale tiltak vil bl.a. være drenering, biogass, lagring av husdyrgjødsel og driftsbygninger i tre. Aktuelle tiltak og investeringer som utløser skattefordelen må løpende defineres iht. kunnskapsgrunnlaget om landbruk og klimaendringene.

Klimaendringene vil også føre til større årlig variasjon i produksjon og inntektsnivå. For å hindre langvarig «innlåsing» kan det stilles krav til at avsatte midler må brukes innen 4-5 år, hvis ikke må beløpet føres til inntekt.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg foreslår at det etableres en klimafondsordning hvor bonden gis skattefordel ved definerte investeringer i klimatiltak i jordbruket. Norges Bondelags forhandlingsutvalg ber om at dette følges opp i forbindelse med statsbudsjettet for 2022.

8.3.4 Klima- og miljøprogrammet

Klima- og miljøprogrammet skal bidra til rådgiving og ny kunnskap om klima- og miljøtiltak i jordbruket. Gjennom programmet blir det gitt tilskudd til prosjekter innenfor temaene klimatilpasning, klimagassutslipp og karbonbinding, forurensing, naturmangfold og kulturlandskap. Ny kunnskap i prosjektene skal raskt kunne implementeres i praktisk jordbruk.

Programmet hadde i 2020 et budsjett på 22,2 mill. kroner, hvorav 7 mill. kroner ble fordelt til fylkesvise prosjekter, og de resterende til nasjonale prosjekter. Landbruksdirektoratet mottok 57 søknader om støtte, hvorav 14 prosjekter ble tildelt midler.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg krever at prosjekter som har til formål å bidra til effektiv klimatilpasning, kunnskap om utslippsreduserende tiltak og økt opptak skal prioriteres i 2021-2022, herunder prosjekter som gir nødvendig kunnskap om kostnader og realistisk implementering knyttet til ulike klimatiltak.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg foreslår at det settes av:

- **2 mill. kroner til utredninger iverksatt av regnskapsgruppa for klimaavtalen (jf kapittel 8.2.1).**
- **1 mill. kroner til et biokull-prosjekt (jf. kapittel 8.3.12).**
- **5 mill. kroner til videreutvikling av indikatorer og modeller spesielt for grønt, og til forbedret datafangst i klimakalkulatoren (jf. kapittel 8.3.4).**
- **7 mill. kroner til bærekraftprosjekt i grøntsektoren (jf. kapittel 10.1.1).**

Norges Bondelags forhandlingsutvalg foreslår å øke ramma på programmet med 7 mill. kroner til 35 mill. kroner.

8.3.5 Klimasmart Landbruk – Landbrukets klimakalkulator - Satsningsområde #1

De siste årene har det kommet ny kunnskap om mulige utslippskutt i jordbruket, som viser at det er mulig å redusere klimagassutslipp fra jordbrukssektoren i Norge innenfor dagens matproduksjon. Dagens kunnskap viser at det er potensiale for ytterligere forbedringer gjennom målrettede tiltak.

Fellesnevneren for de fleste klimatiltakene i jordbruket er at de må iverksettes på gårdsnivå. Da må det legges til rette for at nesten 40 000 bedrifter skal bidra i dette klimaarbeidet. Hva som er de beste klimatiltakene for det enkelte gårdsbruk vil variere mellom ulike bruk og driftsformer.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg mener en styrket satsing på utvikling av rådgivingsverktøy i landbruket er avgjørende for å utløse tilstrekkelige klimatiltak for utslippskutt på norske gårdsbruk. I dette arbeidet har Klimasmart Landbruk en sentral rolle.

8.3.5.0 Videreutvikling av flere indikatorer, modeller og bedre datafangst

I 2016 ble Landbrukets Klimaselskap SA etablert. Selskapet eier og driver prosjektet Klimasmart Landbruk der kjerneoppgaven er å utvikle klimakalkulatorer for å identifisere klimatiltak på gårdsnivå.

I oktober 2020 ble klimakalkulatorene for kumelk, korn og gris lansert, og gikk over i en driftsfase. Fra lansering og frem til mars har ca. 1 200 gårder begynt å bruke kalkulatoren. Ca. 900 av disse har hatt godt nok datagrunnlag for å få en tilfredsstillende beregning. Kalkulatorene for ammeku, sau, potet og fjørfe er planlagt lansert i oktober 2021. Disse kalkulatorene baserer seg på modeller som utvikles av NMBU for sau og NIBIO for grønt. Deretter gjenstår arbeidet med videreutvikling, datafangst og ferdigstilling av modeller for grøntsektoren - et arbeid som blir viktig for å gi hele næringa tilgang på en fullgod løsning. Erfaringene så langt viser at selv om en kalkulator blir lansert, kreves det en videreutvikling utover vanlig drift for å sikre en god brukeropplevelse og god datatilgang.

For at kalkulatorer for alle produksjoner skal komme helt på plass innen 2025 forutsettes det gode rammer for videreutvikling og datafangst. Norges Bondelags forhandlingsutvalg understreker at klimakalkulatoren er et avgjørende verktøy for å nå jordbrukets klimaforpliktelser.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg foreslår at det settes av 5 mill. kroner for 2022 til videreutvikling og ferdigstilling av klimakalkulatoren under Klima- og miljøprogrammet.

8.3.6 Investeringstilskudd til husdyrgjødsellager

Støtten er avgjørende for å innfri målet i satsningsområde #5 av Landbrukets klimaplan om bedre bruk av husdyrgjødsla innen 2030, noe som vil kunne gi utslippskutt tilsvarende 470 000 tonn CO_2-ekv. fra 2021 til 2030.

Investeringstilskudd til utvida gjødsellager og tak på åpne kummer er tilskuddsberettiget i dag, men kun et prioritert tilskudd for to av fylkene. Det bør gis et tydelig signal om at investeringsmidler til gjødsellager og tak på kum må prioriteres høyere.

Forhandlingsutvalget i Norges Bondelag foreslår at investeringer til gjødsellager og kum med fast toppdekke prioriteres over IBU-midlene. Tilskuddssatsen bør heves fra 20 til 25 prosent av godkjent kostnadsramme, og øvre grense for tilskudd heves til 200 000 kroner. Her må tilskudd til tak kunne supplere tilskudd til selve lageret.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg presiserer at tilskudd til biorestlager må være del av denne prioriteringen.

Se for øvrig kapittel 9.1, IBU.

8.3.7 Tilskudd til miljøvennlig gjødselspredning under RMP

Det har de siste årene vært en sterk økning i arealer som mottar RMP-støtte til tiltak i kategorien «utslipp til luft» For nedlegging/nedfelling og bruk av tilførselsslange for spredning av husdyrgjødsel er arealet tredoblet fra 2017 til 2019. Nedlegging/nedfelling er økt fra 177 000 daa til 530 000 daa, og tilførselsslange fra 164 000 daa til 462 000 daa.

Tiltaket *bedre husdyrgjødsling* i Landbrukets klimaplan har som målsetting å redusere utslippene av klimagasser med 200 000 tonn co2-ekvivalenter innen 2030. Effekten vil oppnås blant annet ved at andelen blautgjødsel som spres med miljøvennlige metoder økes, i tillegg til økning i lagerkapasitet for å kunne spre gjødsel på våren/i vekstsesong.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg mener tilskudd til miljøvennlig gjødselspredning bør prioriteres, og at RMP bør styrkes.

Se for øvrig kapittel 13.2, RMP

8.3.8 SMIL og drenering

8.3.8.0 SMIL-midler

Kommunene har en viktig rolle i miljøarbeidet innenfor jordbruket, og forvalter blant annet den økonomiske støtteordningen Spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL). Konkret dreier dette seg om skjøtsel av spesielle natur- og kulturminneverdier, tilskudd til skjøtsel av verneverdige bygninger, bygging av fangdammer og hydrotekniske anlegg i vassdrag for å redusere avrenning av jord, rydding av gamle ferdselsveger, turstier og lignende. SMIL-midlene kan bare gå til aktive gårdsbruk.

Midlene skal gå til konkrete prosjekter som skal gjennomføres for å bedre/endre/fremme en konkret miljøsak.

En stadig større andel av midlene går til utbedring av hydrotekniske anlegg og andre tiltak for redusert forurensing som f.eks. fangdammer, og størsteparten av midlene går til tiltak for avrenning til vann. Store nedbørsmengder på kort tid, gir større behov for å tenke forebygging, og er viktig for å sikre god tilstand i vann og vassdrag. Det rapporteres om stor etterspørsel etter midler. Interessen for å ivareta natur- og kulturminneverdier i kulturlandskapet er også stor.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg foreslår å øke bevilgningen til SMIL med 10 mill. kroner til 142 mill. kroner. Hydrotekniske tiltak prioriteres.

8.3.8.1 Drenering

Tilfredsstillende drenering er en forutsetning for å få gode avlinger. Bedre drenering/ kapasitet på hydrotekniske anlegg er en forutsetning for god jordhelse, mindre overflatevann/avrenning, bedre bæreevne og redusert risiko for jordpakking, høyt avlingsnivå og økt kvalitet på avling.

En bedring i grøftetilstanden vil være et målrettet tiltak for å øke norsk planteproduksjon. Lavere vanninnhold i godt drenert jord reduserer dannelsen av lystgass. NIBIO anslår i sin rapport om drenering og klimagassutslipp, som er grunnlagsmateriale for Klimakur 2030 at det er behov for drenering av 230 000 dekar kornareal ut over dagens aktivitet, på grunn av vedlikeholdsbehov.

Drenering er et tiltak der man per i dag ikke har metoder for å måle reduksjon i utslipp og som ikke kan bokføres i det offisielle utslippsregnskapet. Det må jobbes for å utvikle metoder for å kunne måle og bokføre klimaeffekten av drenering.

Drenering er også et viktig tiltak for å begrense effekten av klimaendringene. Det er grunn til å forvente at det blir større etterspørsel etter drenering som tiltak i kommende år.

Det er betydelig høyere kostnader til drenering på arealer hvor Rådalshjul og tilsvarende metoder ikke kan benyttes, derfor vil Norges Bondelags forhandlingsutvalg foreslå at dreneringstilskudd gis på bakgrunn av kostnadsoverslag til de dyreste prosjektene. Dette peker man også på i Klimakur 2030 der det henvises til at «manglende privatøkonomisk lønnsomhet er en hovedbarriere for dreneringstiltak». Vi erfarer også at kostnadene til drenering og hydrotekniske tiltak har økt de senere årene som følge av valutaendringer, der både priser på rør og flis har økt betraktelig. Det er også et argument at man med den dreneringsaktiviteten som har vært, har tatt unna en stor del av de billigste og letteste prosjektene.

For drenering som ikke kan gjøres med Rådalshjul eller lignende metoder bør man kunne søke om dreneringstilskudd etter søknadsmodellen til SMIL. Dette kan enkelt løses i dagens system for tilskudd til drenering. For å utløse tilskudd til drenering må det utarbeides en søknad, som må godkjennes av kommunen. Det skal utarbeides plan for drenering med beskrivelse av tiltak, miljøvurdering av tiltaket, kart med dreneringingsskisse og det må dokumenteres at arealet er drenert tidligere. Dette er mange av de samme opplysningene som skal oppgis i forbindelse med søknader om SMIL-tilskudd til hydrotekniske anlegg.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg vil øke dagens sats for dreneringstilskudd fra 2 000 kroner til 2500 kroner. For drenering som ikke kan gjøres med Rådalshjul eller lignende metoder bør man kunne søke om dreneringstilskudd etter søknadsmodellen til SMIL-midler.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg vil i tillegg øke bevilgningen til drenering med 12 mill. kroner til 80 mill. kroner. Det bør også kunne innvilges dreneringstilskudd til nydyrka areal/ areal som ikke har vært drenert tidligere.

8.3.9 Tilskudd til fangvekster under RMP

Fangvekster er et aktuelt klimatiltak, men tiltaket bokføres per i dag ikke i klimagassregnskapet fordi det ikke er gjort tilstrekkelig forsøk i Norge som dokumenterer klimaeffekten. I jordbruks-forhandlingene 2020 ble det satt av midler til et forskningsprosjekt på fangvekster over forskningsmidlene. Det 4. årige prosjektet «CAPTURE - Assessment of cover cropping as climate action in cereal production in Norway» i regi av NIBIO skal sluttføres i 2024.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg foreslår at prioriteringen av fangvekster under RMP videreføres da det er et effektivt tiltak for avrenning til vann, og for å bidra til reduksjon av lystgassutslipp.

8.3.10 Biogass

Formålet med ordningen er å stimulere til at husdyrgjødsel benyttes til produksjon av biogass, enten på egen gård eller gjennom leveranse til biogassanlegg. Ved søknadsomgangen 2020 (for leveranser i 2019) søkte 44 foretak om tilskudd, 5 av disse produserte biogass i eget gårdsanlegg. Tilskuddssatsen er økt fra 2021.

Programmet er avgjørende for å innfri målet om økt bruk av husdyrgjødsel i biogass innen 2030, som vil gi utslippskutt tilsvarende 280 000 tonn CO_2-ekv. fra 2021 til 2030.
Vi viser til rapport *«Husdyrgjødsel til biogass – gjennomgang av virkemidler for økt utnyttelse av husdyrgjødsel til biogassproduksjon»*.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg støtter at potten skal økes med 2 mill. kroner, slik at potten totalt er på 11 mill. kroner, i tråd med prognosen. Dette både på grunn av økt sats og økt interesse for husdyrgjødsel til biogass.

8.3.11 Nasjonalt program for jordhelse

Til jordbruksoppgjøret 2020 ble det utarbeidet rapporten «Nasjonalt program for jordhelse» (rapport nr. 13/2020). Det nasjonale programmet for jordhelse skal utgjøre et faglig grunnlag for økt satsing på jordhelse. Rapporten belyser kunnskapsbehov, mulige tiltak og virkemidler som kan være aktuelle for dette.

Jord er selve grunnlaget for all matproduksjon. Jord som fungerer godt og som har god jordhelse leverer også flere viktige økosystemtjenester. Frisk jord er direkte og indirekte knyttet til flere av FNs bærekraftsmål. En satsning på jordhelse er å tilrettelegge for vedvarende høy avlingskvalitet og -mengde, og samtidig et bidrag til jordbrukets tilpasning til klimaendringene (virker bl.a. flomdempende), til beskyttelse av vannressursene våre mot avrenning og til reduksjon av klimaendringene ved karbonbinding. Jordhelseprogrammet skisserer 8 tiltak det er viktig å ta hensyn til for å bedre jordhelsa i norsk landbruk. Noen av tiltakene ligger allerede i jordbruksavtalen under RMP, eller som egne ordninger som SMIL og drenering, men ikke alle blir stimulert spesifikt over jordbruksavtalen.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg mener god jordhelse er et viktig tiltak for både å øke produksjonen på hvert enkelt gårdsbruk, som et klimatiltak for økt karbonbinding og et klimatilpasningstiltak.

Det kreves betydelig mer kunnskap om karbonlagring og måling av karboninnhold i norsk jord enn det vi har i dag. Karbonlagring i jord er en viktig del av klimasatsingen i jordbruket, og Norges Bondelags forhandlingsutvalg prioriterer kunnskapsbygging.

8.3.12 Biokull

Karbon i jord er en viktig del av det globale karbonkretsløpet. Tiltak som kan binde karbonet i jorda er naturens eget CCS. Ett av tiltakene i Landbrukets klimaplan er økt bruk av biokull. Dette er et fagfelt med økende interesse, der det gjøres mye forskning både i Norge og i andre land. Samtidig er vi helt i startfasen av å bygge opp en verdikjede for biokull i Norge. Landbruket kan spille en rolle gjennom hele verdikjeden.

Det er mange næringer som ser muligheter for reduserte klimautslipp gjennom produksjon og bruk av biokull; alt fra avfall- og avløpsbransjen, anleggsbransjen, metallurgisk industri, by-beplanting, skogbruk og jordbruk. De neste årene vil det jobbes med produksjon og bruk av biokull som kan bidra til å binde karbon og redusere utslipp av CO_2. Biokull kan også være et tiltak for klimatilpasning i landbruket. I desember 2020 ble det første kommersielle pyrolyseanlegget for biokullproduksjon åpnet i Norge. Anlegget har fått støtte fra verdiskapningsprogrammet for fornybar energi hos Innovasjon Norge. De andre pyrolyseanleggene som finnes i Norge er FoU-anlegg eller noen mindre gårdsanlegg, men det er flere større anlegg under planlegging.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg foreslår også at det settes av 1 mill. kroner under Klima- og miljøprogrammet til et praktisk utprøvingsprosjekt på norske gårdsbruk, for å få kunnskap om bruk av biokull både i husdyrrom, gjødsellager og i planteproduksjon. Prosjektmidlene bør utlyses av Landbruksdirektoratet.

9 LUF OG NÆRINGSUTVIKLING

9.1 IBU- midlene - tradisjonelt landbruk

Stort behov for investeringsvirkemidler
Det er stort investeringsbehov i jordbruket knyttet til dagens og framtidas utfordringer, spesielt med bakgrunn i krav og forventninger til reduserte klimautslipp, dyrevelferd og arbeidsmiljø.

Investeringstilskudd er viktig for å gi framtidstro og utvikling for små og mellomstore bruk over hele landet. Investeringene må være tilpasset ressursgrunnlaget, og ikke betinge produksjonsøkning.

Det trengs en betydelig økt tilgang både på offentlig risikokapital og finansieringsordninger som kompenserer for manglende pantegrunnlag, for å sikre investeringer i produksjoner over hele landet.

For å imøtekomme behovet for investeringer som følge av løsdriftskravet fra 2034, krever Norges Bondelags forhandlingsutvalg en særskilt og flerårig investeringspakke for mjølk/storfe med samme føringer som IBU-midlene.

Ramme for IBU for 2022 økes med 20,5 mill. kroner til 685 mill. kroner. 120 mill. kroner øremerkes fortsatt til investeringer i grøntsektoren. Denne avsetningen er nasjonal, og inngår ikke i den fylkesvise fordelinga (for nærmere omtale, se kap. 10.1).

Norges Bondelags forhandlingsutvalg krever at investeringsvirkemidlene særlig prioriteres til tiltak som:

- Bidrar til å utnytte de totale arealressursene og sikre utnytting av ressursgrunnlaget på det enkelte bruk.
- Oppgraderer driftsapparatet for å styrke velferden for folk og dyr, slik at gårdsbruket blir en attraktiv arbeidsplass og ivaretar god dyrehelse.

For å imøtekomme disse hensynene effektivt mener Norges Bondelags forhandlingsutvalg at følgende endringer må gjøres i IBU-forskriftens § 3. *Tiltaksgrupper og tilskuddsnivå: for investeringer i melkefjøs med kostnadsoverslag opp til 9 mill. kroner heves taket for investeringsstøtte til 3 mill. kroner og støtteprosenten til maks 45 %.*

For andre investeringer, beholdes taket på 2 mill. kroner og maksimal tilskuddsprosent på 35 %. Unntaket fra kronetaket videreføres for investeringer i Troms og Finnmark.

9.1.1 Mjølk og storfe

Løsdriftskravet er satt av Stortinget, og utløser et investeringsbehov ut over det "normale" investeringsbehovet. Løsdriftskravet for storfe aleine, krever investeringer i milliardklassen. Det er derfor behov for ekstraordinære midler.

Behovet kan ikke dekkes ved omfordeling av eksisterende investeringsstøtte. Tvert om er det et betydelig investeringsbehov også i andre produksjoner.

Totalt investeringsbehov
Investeringsbehovet for mjølk og storfe er spesielt utfordrende da det skal ivareta flere mål, utover «ordinær» fornying av driftsapparatet:

1) Dekke investeringsbehovet som følger av løsdriftskravet, dvs. merkostnaden ved bygging/oppgradering av båsfjøs til den nye, politisk vedtatte, oppstallingsløsningen, og at det må bygges om tidligere enn tilstanden på driftsbygningen nødvendigvis tilsier.

2) Imøtekomme det politisk omforente målet om å beholde en tilpasset bruksstruktur (15-30 kyr), på tross av deres ulemper ved ombygging.

Framskriving av mjølkebehov og ytelsesutvikling tilsier et behov for 185 000 årskyr i 2034, dette tilsvarer ca. 209 000 kuplasser. Basert på fortsatt bruk av eksisterende plasser i løsdrift trengs ca. 70 000 nye løsdriftsplasser fram til 2034.

Et investeringsbehov på 20 mrd. kroner totalt over 12 år (2022 til 2033), innebærer investeringer på 1,66 mrd. kroner årlig under de forutsetningene som ligger i NIBIOs analyse. Hittil har mye av overgangen til løsdrift skjedd i større besetninger, gjerne kombinert med økt produksjon og dyretall. Nå har imidlertid antallet besetninger med over 30 kyr flata ut. Dette innebærer at resten av overgangen må skje i mindre enheter. Det blir avgjørende i tida framover å sørge for at også disse mindre enhetene kan klare investeringene for overgang til løsdrift. Uten å tilrettelegge for dette vil ikke målet om en variert bruksstruktur innen mjølk/storfe kunne nås slik det er forutsatt i den gjeldende landbrukspolitikken.

Som grunnlag til NIBIOs rapport har Norsk Landbruksrådgiving laga investeringskalkyler for løsdriftsfjøs med ulike besetningstørrelser. Konklusjonen er at kostnaden pr. kuplass vurderes høyere nå enn tidligere, og at kostnaden pr. kuplass er sterkt avhengig av størrelsen det bygges til.

Tabell 16 Investeringsoverslag for nye løsdriftsfjøs i melkeproduksjonen, 50 prosent påsett

	Total investeringskostnad i millioner kroner	Investeringskostnad per kuplass	Størrelse på bygningen
15	5,8 mill	386 000 kr	500 m^2
20	6,8 mill	340 000 kr	600 m^2
30	10,3 mill	343 000 kr	890 m^2
40	11,9 mill	297 000 kr	1050 m^2
50	13,2 mill	264 000 kr	1170 m^2
60	14,8 mill	246 000 kr	1300 m^2
80	19,1 mill	239 000 kr	1570 m^2
100	21,8 mill	218 000 kr	1850 m^2
120	24,2 mill	202 000 kr	2090 m^2

Kilde: Norsk Landbruksrådgivning 2021. En rekke forutsetninger og forenklinger om utformingen av driftsbygningene er gjort. Framføring av hunndyr, altså 50 prosent påsett er forutsatt i denne tabellen.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg krever på dette grunnlag en ekstraordinær og flerårig investeringspakke, utover IBU-midlene i jordbruksavtalen. Den nødvendig for i tilstrekkelig grad å kunne møte det investeringsbehovet som er utløst av løsdriftskravet, samtidig som det tas hensyn til målet om å opprettholde en bruksstruktur tilpassa arealgrunnlaget i ulike deler av landet. For år 1 (2022) settes omfanget av pakka til 450 mill. kroner. Regler for tiltaksgrupper og tilskuddsnivå skal være de samme som for de ordinære IBU-midlene (Jf. forslag i kap. 9.1). 15-30-kyrsbruket prioriteres.

9.1.2 Øvrige husdyrproduksjoner

Innenfor de kraftfôrkrevende produksjonene, og for sau/lam, har markedssituasjonen de siste åra ført til at en i svært liten grad har brukt investeringsstøtte. Over tid har det samla seg opp et behov for å fornye og oppgradere produksjonsapparatet også hos dem. For disse produksjonene må redusert klimautslipp, dyrevelferd og HMS-hensyn prioriteres.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg foreslår at det åpnes for å gi investeringsstøtte til fornying av produksjonsapparatet, eksempelvis ved generasjonsskifte/eierskifte på gården.

9.1.3 Utvida gjødsellager og tak på kum

Forhandlingsutvalget i Norges Bondelag foreslår at investeringer til gjødsellager og kum med fast toppdekke prioriteres over IBU-midlene. Tilskuddssatsen bør heves fra 20 til 25 prosent av godkjent kostnadsramme og øvre grense for tilskudd heves til 200 000 kroner. Her må tilskudd til tak kunne supplere tilskudd til selve lageret.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg presiserer at tilskudd til biorestlager for ett eller flere gårdsbruk må være del av denne prioriteringen.

Se for øvrig kapittel 8.3.6

9.1.4 Korn

Det er behov for en fortsatt økt satsing på tørke- og lagerplass for å sikre avling og kvalitet. Store kornvolum og/eller krevende innhøstingsforhold setter større krav til tørke- og lagerkapasitet for korn. I år med gode avlinger og/eller krevende innhøstingsforhold er det tidvis krevende å levere korn i innhøstingsperioden. Dette gjør at logistikken hos enkelte produsenter og sentrale aktører blir vanskelig. Økt lagerkapasitet på gårdene er også en del av den totale matberedskapen i Norge.

Tørke- og lageranlegg er også viktig for å få til en satsing på økt produksjon av protein- og oljevekster, belgvekster mm. Gårdstørker og -lager har også en betydning i en matkornsatsing. Dette gir mulighet for at produsentene også kan lagre varen frem til det skal tas i bruk av neste ledd i verdikjeden.

Mottaks- og tørkeanlegg på gårder er i mange tilfeller mer enn 30 år, og ikke dimensjonert for dagens produksjon. Tilstrekkelig lagerplass og mulighet for å tørke korn er viktig for å sikre rett kvalitet og hensiktsmessig logistikk under innhøstinga. På denne måten økes inntjeninga for bonden, samtidig som det kan øke verdien av den norske kornproduksjonen totalt.

Den alvorlige tørken i Sør-Norge i 2018 avdekket behovet for investering i nye og fornying av eksisterende vanningsanlegg.

Støtte til korntørker og lageranlegg gjennom Innovasjon Norge bør videreføres som særskilt prioritering. God aktivitet og mange prosjekter gir signaler om at effekten av prioriteringen ikke er tatt ut. **Det må prioriteres investeringsstøtte til nye tørker og lager for korn, og til oppgradering av eksisterende anlegg. Det samme gjelder for investeringer i faste installasjoner for vanningsanlegg.**

For å imøtekomme ønsker om økt norskandel i mat og fôr, og en matkornsatsing fremover, mener Norges Bondelags forhandlingsutvalg det er viktig at Innovasjon Norge får signaler om å ikke ensidig prioritere midler til tørke- og lagerkapasitet ut fra en betraktning om tonn kapasitet på lageret, men også ut fra mulighet for sortering av forskjellige arter, sorter og kvaliteter på gården.

9.1.5 Frukt og grønt

Det er øremerket 120 mill. kroner til investeringer i grøntsektoren for 2021.
Norges Bondelags forhandlingsutvalg foreslår at øremerkingen videreføres på samme nivå.

Det bør foretas en gjennomgang av hvilke investeringer som er tilskuddsberettiget.

Norsk Landbruksrådgiving og SINTEF Ocean har på oppdrag fra styret for Forskningsmidler kartlagt status og fremtidig behov for norske potet- og grønnsakslagre. Investeringsbehovet i kjølelagre hos produsentene er estimert til 89-125 mill. kroner i året. For pakkeriene er investeringsbehovet beregnet til om lag 115 mill. kroner for perioden 2021-2025.

9.1.6 Økt bruk av tre som byggemateriale

I jordbruksavtalen for 2020 ble «*avtalepartene enige om å innføre et ekstra tilskudd ved investering i landbruksbygg i tre på inntil 20% av ordinært innvilget tilskuddsbeløp. Den totale rammen for støtte til driftsbygninger i tre kan overskride kronetaket med inntil 400.000 kr slik at trebruk også stimuleres i større prosjekter. For å få opp aktiviteten, skal det særskilte tilskuddet gjelde i en periode på tre år.*»

Ordningen trådte i kraft 1. januar 2020. Interessen og responsen i næringa har vært stor. IN melder om at det i fylkene med mest husdyrbruk og størst tilskuddsramme har vært størst interesse for ordninga.

Det er flest prosjekt innen mjølkeproduksjon med 63 bygg, deretter følger ammekuproduksjon med 37 bygg, mens det er 12 prosjekt knyttet til sauehold og korntørking. For ammeku er delen som oppfyller kravet til ekstra tretilskudd hele 44 prosent, mens det for melkeproduksjon og sauehold er rundt 35 prosent.

Bruk av tre som byggemateriale gir ca. 60 % lavere utslipp av CO2 sammenlignet med stål og betong. En økt bruk av tre i driftsbygninger har derfor stor effekt på det faktiske CO2 regnskapet for jordbruket.

Tiltaket med inntil 20 % ekstra tilskudd ved bygging av tre må videreføres i tråd med jordbruksavtalen for 2020. Det bør gjennomføres en evaluering av tiltak før jordbruksforhandlingene i 2022.

9.2 Nasjonale tilretteleggingsmidler

Nasjonale tilretteleggingsmidler ble etablert som en nasjonal ordning fra 2020. Forvaltningen av midlene foretas av Landbruksdirektoratet. Midlene skal benyttes til tilretteleggingstiltak innen landbruksbasert næringsutvikling, og til utvikling og videreutvikling av etter- og videreutdanningstilbud innenfor landbruksnæringen.

Tiltakene skal bidra til å styrke verdiskapingen i landbruket og bidra til fellesskapsløsninger innen næringsutvikling og kompetanseheving av nasjonal nytteverdi.

I fjorårets jordbruksoppgjør ble det i tillegg satt av ekstra midler til forprosjekter innen grøntsektoren og til utvikling av program for klimarådgivere. Midlene ble lyst ut i egne utlysninger med frist høsten 2020. Det er innvilget fire forprosjekter som skal bidra til utvikling av en bærekraftstrategi og økt etterspørsel etter norsk frukt og grønt, i tråd med målene i rapporten «Grøntsektoren mot 2035». Videre er det innvilget tre prosjekter som skal resultere i program for opplæring av klimarådgivere innen jordbruk og skogbruk.

Norske Landbrukstjenester har gjennom en årrekke arrangert kurs for avløsere. Tidligere var det øremerket en sum på 1 mill. kroner via KIL-midlene til dette formålet. KIL-midlene er nå en del av NT-midlene etter endringen i 2020. Det er viktigere enn noen gang at det utdannes kompetente avløsere som kan jobbe i norsk landbruk. Det å sikre utdanning av avløsere bør være et prioritert formål i NT-midlene, og Norske Landbrukstjenester oppfordres til å søke om midler til formålet under ordningen.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg foreslår en ramme på 7 mill. kroner for 2022. Dette er en reduksjon på 1 mill. kroner fra 2021.

9.3 Inn på tunet-løftet 2

IPT-løftet del 2 ble vedtatt i jordbruksoppgjøret i 2019 som en treårig satsing. Landbruksdirektoratet har prosjektlederansvaret, og det er laget mandat og retningslinjer for løftet.

Det ble lyst ut midler til fire ulike pilotprosjekter, som mottok sine tilsagn 1. november 2020. Følgende pilotprosjekter med leveranse høsten 2022 er tildelt midler:

- Nordland – Pilotprosjekt innen tjenesteområdet skole og pedagogiske tilbud, for grunnskole. Statsforvalteren i Nordland og Nordland fylkeskommune er prosjekteiere og er tildelt 3 mill. kroner.
- Møre og Romsdal - Pilotprosjekt innenfor tjenesteområdet skole og pedagogiske tilbud, for videregående skole. Statsforvalteren i Møre og Romsdal er prosjekteier og er tildelt 2,4 mill. kroner.
- Oslo og Viken - Pilotprosjekt innenfor tjenesteområdet demensomsorg. Statsforvalteren i Oslo og Viken er prosjekteier og er tildelt 3,0 mill. kroner.
- Vestland - Pilotprosjekt innenfor tjenesteområdet psykiatri, rus og arbeidstrening. Statsforvalteren i Vestland er prosjekteier og er tildelt 1,46 mill. kroner.

I tråd med føringene i inneværende jordbruksavtale settes det av 3 mill. kroner i 2022. Dette er det tredje av tre prosjektår.

9.4 Regionale tilretteleggingsmidler

Fra 1.1.2020 overtok fylkeskommunene forvaltningen av de regionale tilretteleggingstiltakene i landbruket (RT-midlene) og Landbruksdirektoratet overtok det nasjonale forvaltningsansvaret. Fra samme dato ble ny forskrift gjeldende; Forskrift om regionale tilskudd til næringsutvikling, rekruttering og kompetanseheving i landbruket. Tidligere blei midlene forvalta av Statsforvalteren og hadde da navnet Utviklings- og tilretteleggingsmidler (UT-midler).

Det kan gis tilskudd til tilretteleggingstiltak som bidrar til utvikling av konvensjonell eller økologisk drift i landbruket, eller til utvikling av andre landbruksbaserte næringer innenfor fastsatte nasjonale og regionale rammer, strategier og prioriteringer.

Fordelingen av RT-midlene er forankra i de regionale næringsprogrammene og føringer fra de regionale partnerskapene. Totalt er det innvilget 47 mill. kroner til 193 prosjekter i 2020. Det er stor variasjon i type prosjekter som mottar støtte. Tabellen under viser fordelinga av tilskuddsmidlene på de ulike tiltaksområdene.

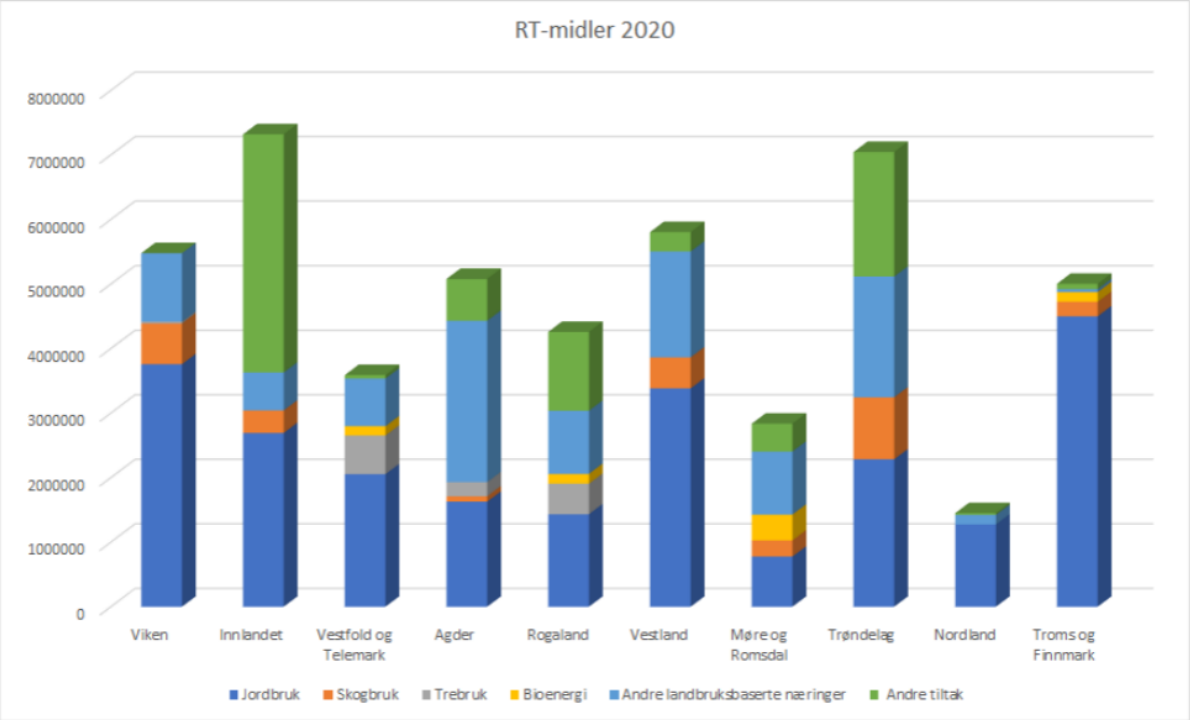

Figur 4 Kilde: Landbrukets utviklingsfond Årsrapport 2020. Landbruksdirektoratet

Norges Bondelags forhandlingsutvalg legger til grunn at tilretteleggingsmidlene er godt samordna med den strategiske innretningen for de bedriftsretta virkemidlene regionalt.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg foreslår at avsetningen til regionale tilretteleggingsmidler settes til 45 mill. kroner i 2022. Dette er en reduksjon på 3 mill. kroner fra 2021.

9.5 Områderettet innsats

Utviklings- og tilretteleggingsmidlene i jordbruksavtalen har til hovedformål å utløse investeringer i primærjordbruket slik at verdiskapningen øker, arealene holdes i hevd og mest mulig av ressursgrunnlaget på gardsbruka tas i bruk, både de fysiske og de menneskelige ressursene.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg mener det er god bruk av de tilgjengelige midlene å bruke deler av dem på spesielle områderettede innsatser, geografisk og tematisk, i tillegg til den satsingen som skjer gjennom bevilgningene til RT- og NT-midler. Gjennom slike definerte satsinger kan avtalepartene målrette innsats, i en periode, mot forhold og saker en mener trenger ekstra oppmerksomhet. Det kan handle om å motvirke negative utviklingstrekk innenfor en del av landbruket som berører flere fylker, men også om å styrke et initiativ eller en innovasjon i en oppstartsfase.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg foreslår å videreføre de eksisterende områderettede tiltakene for hhv. arktisk landbruk og fjellandbruket for en ny treårsperiode. I tillegg forslår vi å etablere en ny treårig satsing rettet mot kystjordbruket, definert innenfor det geografiske virkeområdet for sone 5b - Arealtilskudd.
Satsingen på områderettede tiltak i 2022 finansieres innenfor samme rammer for de samlede tilretteleggingsmidlene som i 2021. Det nye foreslåtte tiltaket rettet mot det vestnorske kystområdet og tilsvarende i Trøndelag finansieres ved å omdisponere 1 mill. kroner fra NT-midlene og 3 mill. kroner fra RT-midlene til denne satsingen.

9.5.1 Arktisk landbruk

Områderettet innsats til arktisk landbruk har vært en treårig satsing for perioden 2019-2021. Midlene omfatter Nordland, Troms og Finnmark og skal bidra til utvikling og økt utnytting av arktisk kvalitet som konkurransefortrinn for landbruket i nordområdene. Statsforvalteren i Troms og Finnmark har et koordinerende ansvar for forvaltning av midlene opp mot øvrige statsforvaltere, fylkeskommuner, næringsorganisasjoner og ev. andre aktører i de aktuelle områdene.

Prioriteringer for 2021 er:

- Utvikling av næring med potet, grønt og bær.
- Bedre utnyttelse av beite- og grovfôrressursene i det arktiske landbruket.
- Aktiviteter som kan bidra til klimatilpasning eller utslippsreduksjoner i det arktiske landbruket.
- Mobilisering for å få fram nye produsenter og nye produkter med basis i det arktiske landbruket.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg mener det er grunnlag for å videreføre satsingen på arktisk landbruk for en ny treårsperiode, blant annet for å kunne ha en ekstra innsats i den nordnorske landsdelen, spesielt koordinert med den nasjonale grøntsatsingen og opp mot arbeidet med å implementere landbrukets klimaplan.

Økonomisk ramme for områdetiltaket arktisk landbruk for 2022 settes til 4 mill. kroner, det samme som i 2021.

9.5.2 Fjellandbruket

Områderettet innsats til fjellandbruket har vært en treårig satsing for perioden 2019-2021. Det omfatter 77 kommuner i Trøndelag, Innlandet, Telemark og Vestfold, og Viken. Det er Statsforvalteren i hvert av de fire fylkene som administrerer midlene og står for utlysing av dem.

Tiltaket bygger på erfaringene fra fjellandbrukssatsingen i perioden 2014 – 2016, Målet er å beholde levende fjellbygder med et aktivt landbruk. Det å ta vare på stølene og stølskulturen er spesielt nevnt som mål og satsingsområde.

Fjellandbruket står for en betydelig del av landets grovfôrbaserte matproduksjon. Mange fjellbygder har folketallsnedgang, og fjellandbruket er under press. Stølsdrifta er nedadgående i takt med nedgang i antall gårdsbruk. Fjellandbruket oppleves som fragmentert, og må finne sin rolle i en ny bioøkonomi der tjenester og opplevelser utgjør en vesentlig del av det økonomiske grunnlaget. Det ligger et potensial i å utnytte ressursene bedre.

Et forprosjekt har avdekket behov for utvikling av og innovasjon i fjellandbruket og tilknytta næringer. Samordning og utveksling av kompetanse og erfaring blir viktig. Det vil framover være viktig å samle satsingen på fjellandbruket og utnytte ressursen bedre gjennom et samarbeid i hele fjellregionen, og dra nytte av kunnskapen som opparbeides på en bedre måte. Samtidig er det viktig at de lokale utfordringene kan løses gjennom lokale prosjekt. Målet med satsingen er å øke rekruttering til næringen og bidra til økt verdiskaping knyttet til fjellandbruket.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg mener satsingen på fjellandbruket bør forlenges for en ny treårsperiode. Det er nødvendig med en ekstra og målrettet satsing en videre periode, spesielt for å styrke stølsbruket i områdene.

Økonomisk ramme for områdetiltaket fjellandbruket for 2022 settes til 4 mill. kroner, det samme som i 2021. Tildelingen og bruken av midlene bør samordnes bedre mellom de berørte fylkene for å utvikle fjellandbruket som en helhet.

9.5.3 Tiltak i sårbare produsentmiljøer (nytt tiltak)

Norges Bondelags forhandlingsutvalg foreslår et nytt treårig områdetiltak. Dette rettes inn mot sårbare produsentmiljøer i fylkene Vestland, Møre og Romsdal og Agder.

I forkant skal det foretas en kartlegging av sårbare produsentmiljøer, og områder der arealer går ut av drift innenfor tiltaksområdet. Norges Bondelags forhandlingsutvalg ber om at dette tas opp som sak i de regionale partnerskapene i de aktuelle fylkene.
Bakgrunnen for forslaget er de særlige utfordringene disse delene av landet har når det gjelder jordbruksareal som går ut av drift og nedgang i produksjon.

Målet for satsingen er å styrke de lokale produsentmiljøene og motvirke bruksnedgang. Det kan skje blant annet ved å sikre infrastruktur og servicetilbud for landbruket i utsatte områder, og/eller utvikle lokale fellestiltak innen rådgiving og kompetanseutvikling.

Eksempel på tiltak som er aktuelle å gjennomføre i satsingsperioden kan være

- Utredning-/utviklingstiltak innen agronomi, beite, høsting, klimatilpasning.
- Satsing på unge bønder/nye bønder: Fagsamlinger, møteplasser, nettverk m.m.
- Skape/opprettholde god fagkompetanse, fagmiljøer og møteplasser.
- Bedre utnytting av utmarksbeiteressursene.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg ber om at dette tas opp som sak i de regionale partnerskapene i de aktuelle fylkene.
Økonomisk ramme for områdetiltaket kystlandbruket settes til 4 mill. kroner for 2022. Rammen finansiers ved å omdisponere 1 mill. kroner fra NT-midlene og 3 mill. kroner fra RT-midlene.

9.6 Rekruttering og kompetanse i landbruket

Rekruttering og gode utdanningstilbud er viktig
Agronomisk kompetanse og kunnskapsbasert driftsledelse er viktig for å nå målene om et bærekraftig jordbruk over hele landet. Dette vil omfatte både formell kompetansebygging gjennom etablerte utdanningsløp, og kompetanse som kan bygges opp gjennom ulike rådgivningstjenester, nettverk, kurs og mentorordninger. NIBIO-rapporten «Landbrukets kompetansebehov og utdanninger» som kom i desember 2020 viser at landbrukets verdikjede står overfor en situasjon der kompetansebehovet øker både i bredde og dybde, samtidig som det utdannes for få kandidater med grønn kompetanse på alle nivå i utdanningssystemet.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg mener det bør satses mer på å utvikle naturbruksutdanninger på videregående-, høgskole-, fagskole- og universitetsnivå. Det er viktig at jordbrukssektoren jobber systematisk og koordinert med rekruttering til utdanning for å nå målene for sektoren.

9.6.1 Tilskudd til rekruttering og kompetanseheving – RK-midler

Som skoleeier og regional utviklingsaktør har fylkeskommunen en viktig rolle i arbeidet med kompetanseutvikling i landbruket. Midlene til rekruttering og kompetanseheving er et viktig bidrag for å opprette tilbud, og for å holde kostnadene nede ved gjennomføring av agronomutdanning for voksne. Det samme gjelder for kurs og andre kompetansebyggende tiltak.

Rekrutteringen til naturbruk har i mange år vært stabilt økende, men de blå naturbruksfagene tar det meste av veksten.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg foreslår å sette av 14 mill. kroner til fylkeskommunenes arbeid med rekruttering og kompetanseheving. Vi vil understreke at bruken av midlene skal skje i nært samarbeid med næringa, representert ved faglaga i det enkelte fylke.

9.6.2 Landbrukets rekrutteringsprosjekt

Arbeidet med rekruttering til videregående opplæring skjer primært i fylkeskommunal regi, men næringa selv og faglaga har også et ansvar for å tiltrekke seg søkere. Landbrukets rekrutteringsprosjekt er et viktig bidrag til dette arbeidet. I løpet av den pågående prosjektperioden (som avsluttes i løpet av 2021), har det blitt produsert materiale, og det er tatt initiativ for et styrket rekrutteringssamarbeid med relevante aktører i næringa.

Rekruttering til utdanning er imidlertid et langsiktig arbeid, og arbeidet vil få større effekt om det får virke over noe lenger tid. NIBIO-rapporten «Landbrukets kompetansebehov og utdanninger, rapport 171/2020» understreker viktigheten av å prioritere rekrutteringsarbeidet til grønne utdanninger.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg foreslår at det settes av 1 mill. kroner til videreføring av landbrukets rekrutteringsprosjekt, som jobber for økt rekruttering til naturbruksutdanninga, og særskilt landbruks- og gartnerutdanning.

I en videreutvikling av prosjektet bør koordinering og samarbeid i landbruket, samt direkte kontakt mot skolene, være prioriterte oppgaver.

9.6.3 Nasjonal modell for voksenagronom og voksengartner

I tillegg til den ordinære naturbruksutdanningen har vi nå en nasjonal modell for voksenagronom, inkl. voksengartner. Disse tilbudene er i all hovedsak lokalisert i tilknytning til ulike naturbruks-skoler rundt i landet, og flere av tilbudene har mange søkere. Voksenagronom utgjør et betydelig supplement til antall agronomer som utdannes innen ordinært opplæringsløp i videregående skole. Det er viktig og positivt at voksenagronom- og voksengartnertilbudet følger en nasjonal og enhetlig modell og at tilbudene har en forutsigbar finansiering. I jordbruksoppgjøret 2020 ble det satt av 17. mill. kroner til nasjonal modell for voksenagronom. De siste tre årene har det vært satt av 2 mill. kroner til et prosjekt for utvikling av digitale løsninger for voksenagronomutdanningen. Dette avsluttes i 2021.

Voksenagronomtilbudet øker noe i antall elevplasser og klasser. Det er i år en særskilt satsing på gartneropplæringa med en planlagt økning fra 60 til 97 plasser (ca. 62 prosent). Dette kan ses på som et positivt signal for å avhjelpe arbeidssituasjonen i grøntnæringa. For 2021 søkte fylkeskommunene om 3,6 mill. kroner mer til drift enn det som er tilgjengelig i potten. Tidligere var det mulig for fylkeskommunene å supplere driften av voksenagronom gjennom RK-midler, men denne ordning falt bort i 2019. Derfor foreslås en økning av bevilgningen til drift av tilbudet, men en reduksjon av den totale potten når digitaliseringstilbudet faller bort.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg foreslår at det bevilges 16 mill. kroner til nasjonal modell for voksenagronom og voksengartner for 2022.

9.6.4 Regionale kompetansenettverk for lokalmat

Det er 5 kompetansenettverk fordelt over hele landet med hovedansvar for sine områder; Kompetansenettverk Øst, Sør, Vest, Nord og Midt-Norge. Fra 2020 ligger koordineringsansvaret hos de fem ulike fylkeskommunene med ansvar for hvert sitt kompetansenettverk.

Kompetansenettverkene for lokalmat opplever stor økning i behovet for opplæring. En fremtidig styrking av kompetansenettverkene vil legge enda bedre til rette for lokal verdiskaping av mat både innenfor primærproduksjon og foredlingsleddet.

Kompetansenettverk Lokalmat - Vest har hatt hovedansvaret for den ystefaglige kompetansen i samarbeid med Norsk Gardsost. Det vil være viktig og nødvendig med en styrking av kompetansen for håndverksysting for hele landet, for å opprettholde den kvaliteten og omdømmet som er utviklet for norsk ost de siste årene.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg ser behovet for økt rådgivning rettet mot nye produsenter av lokal mat og drikke, og for utvikling og vekst av allerede etablerte produsentmiljøer. Rådgivning og kurs for produsenter er viktig for å sikre produksjon av trygg lokalmat på alle nivå.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg foreslår

- **en økning på 2 mill. kroner samlet til Kompetansenettverkene fra 14 til 16 mill. kroner.**
- **å opprette et kompetansesenter for handverksforedling tilknyttet Kompetansenettverket Vest, med en grunnfinansiering på 1,6 mill. kroner.**

9.6.5 Mentorordning i landbruket

Mentorordningen ble startet opp i Trøndelag Bondelag i 2014, og ble etter en forsøksperiode etablert som en fast ordning fra 2017. Norsk Landbruksrådgiving forvalter ordningen og gjør det praktiske arbeidet. Det ble gjennomført ti ulike digitale tematiske fagsamlinger på tvers av regionene i 2020. Faglaga er aktivt med i markedsføring og rekruttering av deltakere i mentorordningen.

Mentorordningen innebærer at unge eller nye bønder får tilbud om en mentor innen tilnærmet samme produksjon som dem selv, som fortrinnsvis ikke har tilknytning til de unge bøndene fra tidligere. Produksjonene som var representert i ordningen i 2020 var svært varierte, men de største gruppene var innen sau, korn, melk, frukt/bær, grønsaker og økologisk produksjon.

I 2020 var hele 121 mentorpar med i ordningen, og interessen er stor. Interessen var størst i områda til NLR Nord Norge, NLR Vest og NLR Øst, og minst i områda til NLR Rogaland og NLR Agder. Evalueringen av ordningen er god, selv om 2020 ble preget av korona, og det var i mindre grad mulig å gjennomføre fysiske samlinger for større grupper. Det viktigste i mentorordningen er likevel kontakten mellom de unge/nye bøndene og mentorene. Både adepter og mentorer gir svært god vurdering av deltakelsen i ordningen.

Ordningen er startet opp for 2021 med hele 134 mentorpar.

For 2020 er det innvilget 4 mill. kroner til ordningen. Det er også avsatt 4 mill. kroner til mentorordningen i 2021. Siden flere av samlingene i 2020 ble gjennomført digitalt, er 1 mill. kroner overført til 2021.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg mener at mentorordningen er svært nyttig for å bistå unge og nye brukere i å få en god start i landbruksnæringa. NLR gjør en god jobb med drift

av ordningen. Også i 2021 ble oppstartsamlingen avholdt digitalt og selv etter korona vil digitale oppstarts- og fagsamlinger gjøre det mulig å redusere kostnadene ved gjennomføring av mentorordningen. Norges Bondelags forhandlingsutvalg foreslår å sette av 3 mill. kroner til mentorordningen i 2022.

9.7 Forskning og Utvikling

Landbruket er en kunnskapsintensiv næring innen både primærproduksjon og foredling. FoU i landbruket må derfor være på et høyt nivå for å sikre landbruket som en konkurransedyktig næring. Forskningsmidler over jordbruksavtalen er et viktig bidrag i den målrettede løsningsbaserte forskningen, og legger grunnlag for verdiskaping og innovasjon i næringa. Det er god dialog mellom næringsaktørene og forskningsmiljøene, noe som sikrer høy relevans for næringslivet, og kort vei fra forskning til anvendelse og verdiskaping.

Et nasjonalt nettverk for brukerstyrt forskning, eksempelvis etter modellen for Grønn forskning i Trøndelag, bør vurderes.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg legger følgende hovedprioriteringer for forskning og utredninger til grunn:

1. Oppnåelse av klimaavtalen

Landbrukets klimaplan beskriver 8 ulike satsningsområder som til sammen skal bidra til å innfri klimaavtalen med regjeringa. Alle disse satsningsområdene krever omfattende forsknings- og utviklingsinnsats.

De 8 satsningsområdene:

1. Klimakalkulator og klimarådgiving
2. Fôring, avl og husdyrhelse
3. Fossilfri maskinpark
4. Fossilfri oppvarming
5. Gjødselhåndtering og agronomi
6. Industrielle biogassanlegg
7. Karbonlagring i jord
8. Ny klimateknologi

2. Øke norskandelen

Et sentralt mål framover er å øke norskandelen både i mat og fôr. Innenfor dette må det prioriteres forskning/utviklings- og innovasjonsmidler til:

- Sortsutvikling og sortsutprøving for å møte forbrukerpreferanser
- Nye omsetningskanaler
- Nye fôrråvarer
- Ny teknologi som styrker konkurransekraften til norsk matproduksjon
- Videreføre forskning på, og stimulere til økt nyutvikling av proteinråstoff i Norge, som alternativ til soya. Herunder økt proteininnhold i grovfôr og fôrkorn.

3. Bærekraftig landbruk

Mat fra norsk jordbruk skal produseres på en måte som ikke forringer ressursene, og som ivaretar levedyktigheten til økosystemene vil alle lever av. Produksjonen skal også være økonomisk bærekraftig og gi grunnlag for at bonden får inntektsmuligheter.

- Sosial bærekraft
- Bærekraftig husdyrproduksjon

- Utvikle produksjonsmetoder uten bruk av kjemisk plantevern
- Bidra til FoU-arbeid som finner tiltak for bedre jordhelse og dens betydning for matjorda.
- Bærekraftig energiproduksjon

Innenfor de prioriterte områder foreslår Norges Bondelags forhandlingsutvalg spesielt følgende for tildelingen av forskningsmidlene over jordbruksavtalen for 2022:

- Reduserte klimagassutslipp, økt binding og lagring av karbon og klimatilpasset produksjon:
  - Nye løsninger for gjødselhåndtering.
  - Bruk av tilsetningsstoffer i fôr.
  - Biokull.

- Økt bærekraftig matproduksjon basert på norske ressurser - over hele landet:
  - Bedre grovfôrkvalitet.
  - Øke proteinproduksjon.
  - Matkornsatsing.
  - Grøntsatsing.

- Matsikkerhet - Samfunnssikkerhet og beredskap
  Koronasituasjonen har vist hvor viktig nasjonal matproduksjon er i et beredskapsperspektiv. Ytterligere innsikt om konsekvenser av pandemien for beredskap i Norge er vesentlig.

- HMS - Landbruket er en av Norges mest risikofylte bransjer og norsk matproduksjon er avhengig av friske bønder. Arbeidet med Helse- miljø og sikkerhet (HMS) er en svært viktig del av bondens sikkerhetsnett. God bondehelse er med på å sikre god dyrevelferd og trygg matproduksjon, som også styrker jordbrukets omdømme.

- Teknologisk utvikling og innovasjon.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg foreslår at bevilgningen til forskning over jordbruksavtalen videreføres med 82 mill. kroner for 2022. Av avsetningen skal minst 7 mill. kroner brukes til utredninger.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg foreslår at forskningsavgiften skal være den samme for norskprodusert og importert vare: 0,35 prosent. I dag ligger satsen for importert vare 0,1 prosentpoeng under.

For at forsknings- og utredningsmidler som settes av i jordbruksavtalen og fra andre kilder skal bidra til å løse de utfordringene som norsk landbruk møter nå og framover, kreves det tydelig prioritering og brukerperspektiv. Prioriteringer og føringene som gis for tildeling av forsknings- og utredningsmidler må vektlegge anvendbarhet og brukernytte høyest.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg krever en tydelig prioritering av anvendbarhet og brukernytte i årets jordbruksavtale.

9.8 PRESIS

Prosjekt Presis skal operasjonalisere tidligere og pågående forskning på en måte som bidrar til at alle norske gårdbrukere får tilgang på brukervennlige, teknologiske tjenester som er godt testet og tilpasset norske forhold, og som sikrer bonden eierskap til og lagringsløsninger for innsamlede data. Dette er tjenester som har potensial til å redusere unødige klima- og miljøbelastninger fra

jordbruket, og/eller gi økt effektivitet og bedre driftsøkonomi på gårdsnivå. Skreddersydd brukerstøtte og rådgivning med fokus på skjæringspunktet mellom ny teknologi og agronomi blir en integrert del av systemet som skal utvikles som et samarbeid mellom NIBIO og NLR.

Prosjektet Presis ble vedtatt ved jordbruksforhandlingene 2019, og er et 5-årig prosjekt med oppstart i 2020. Bevilgningen videreføres i 2022.

9.9 Stiftelsen Norsk Mat

Stiftelsen Norsk Mat er en uavhengig stiftelse som skal bidra til økt mangfold, kvalitet og verdiskaping i norsk matproduksjon. Stiftelsen Norsk Mat forvalter merkeordninger og kvalitetssystemer som bidrar til å styrke omdømmet til norske matprodukter hos norske forbrukere.

Nettsiden www.okologisk.no og Facebook-siden Økoprat har blitt en ressurssider med faktabasert kunnskap om økologisk landbruk. Gjennom redaksjonsrådet er samarbeidet mellom de ulike aktørene som jobber med økologisk landbruk blitt godt.

9.9.1 Kvalitetssystem i landbruket, KSL

Bondens arbeidsevne er den mest sårbare faktoren på den enkelt gård. Landbruket er en av Norges mest risikofylte bransjer. Alenearbeid preger landbrukets arbeidsplasser, samtidig som kravet til kunnskap, praktiske ferdigheter og effektivitet er stort. Dette øker risikoen for ulykker og skader. Felles programmer, system, aktiviteter og mål i bransjen bidrar til at bonden får økt kunnskap, bedre rutiner og større oppmerksomhet om risiko og forebygging. Norske bønder er underlagt internkontrollforskriften og skal utarbeide rutiner for sikkert arbeid, som del av virksomhetens internkontrollsystem. Med KSL blir det enklere for bonden «å gjøre ting riktig», og det fører til at bonden prioriterer tiltak som hindrer ulykker, sikrer arbeidsevne og effektivitet.

9.9.2 Revisjoner

Eksterne revisjoner i KSL er landbrukets felles verktøy for å sikre at den enkelte gårdbruker har et aktivt forhold til sitt internkontrollverktøy i sin daglig drift. Eksterne KSL-revisjonener skal sikre at næringa er transparent og følger opp de forpliktelsene storsamfunnet forventer. En ekstern revisjon skal gi gårdbrukeren uavhengig gjennomgang av drifta på gården. I tillegg til at produksjonen er i tråd med lover, forskrifter og at varemottakerkrav blir fulgt opp, bidrar de eksterne revisjonene også effektivt i gjennomføring av nye lovkrav og varemottakerkrav. KSL-status gir Mattilsynet og Arbeidstilsynet et grunnlag for et bedre risikobasert tilsyn i de tilfellene hvor det er nødvendig.

En hensiktsmessig revisjonsfrekvens som samspiller med etablerte programmer, eksempelvis dyrevelferdsprogrammene, bygger oppunder troverdigheten. Med basis i dagens revisjonsfrekvens er det gitt innspill fra grøntbransjen om at antall revisjoner hos grønprodusentene må øke til en revisjonsfrekvens minimum hvert 3. år

Norges Bondelags forhandlingsutvalg foreslår å beholde bevilgningen til Stiftelsen Norsk Mat på samme nivå som i 2021 på 63 mill. kroner. Dette gir stiftelsen 4,5 mill. kroner i ledige midler. Norges Bondelags forhandlingsutvalg forutsetter at disse midlene benyttes til å øke antall revisjoner, og at nødvendig utvikling av KSL fortsatt har prioritet i Stiftelsen Norsk Mat sitt arbeid.

9.10 Utviklingsprogrammet for landbruksbasert vekst og verdiskaping

Programmet omfatter alle nye næringer basert på landbrukets og reindriftens ressurser, men av både historiske og markedsmessige grunner er det fortsatt overvekt av etterspørsel fra lokalmat-bedrifter. De senere årene har det også blitt flere prosjekter i tilknytning til drikkeproduksjon. Antall «rene» reiselivsprosjekter har økt, i tillegg til prosjekter der mat/reiseliv kombineres. IPT-tilbydere er definert innenfor målgruppen.

Utviklingsprogrammet for landbruks- og reindriftsbasert vekst og verdiskaping er delt inn i tre hovedområder: Finansiering, kompetanse og omdømme.

Utviklingsprogrammet er et viktig tiltak for å utvikle både lokalmatprodusenter, reiselivsbedrifter og samarbeid mellom ulike produsenter og IPT- produsenter. I 2020 ble 112 mill. kroner innvilget fordelt på finansierings-, kompetanse- og omdømmetiltak. Økningen på 42 mill. kroner fra 2019 skyldes prosjekter og lanseringen av tjenesten Vekst 2.

9.10.1 Omdømmemidlene

Omdømmemidlene skal bidra til å bygge stolthet og øke kunnskap om lokalmat og reiseliv blant forbrukere og produsentene. De største arrangementene som får midler over programmet er IGW, Matstreif og Det norske måltid. I 2021 er det en gjennomgang av omdømmeporteføljen som skal gi en anbefaling om hvordan dette arbeidet kan tas videre. Vi forventer at dette blir tatt med videre i styringsgruppen for landbruksbasert vekst og verdiskaping, slik at våre prioriteringer av primært nasjonale tiltak framfor bl.a. IGW kan bli synliggjort. Som følge av koronapandemien er det mange reiselivsbedrifter som har rettet mye av sin virksomhet mot norske turister, og det vil være behov for mer retting mot norske kunder og turister også framover. Det norske måltid har de to siste årene vært et av de nasjonale omdømmeprosjektene med 2 mill. kroner i støtte over Utviklingsprogrammet.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg foreslår at Det norske måltid fortsatt skal være et nasjonalt omdømmearrangement, men forventer at arrangementet i større grad har et nasjonalt perspektiv. Det forventes at styringsgruppen for Utviklingsprogrammet for landbruksbasert vekst og verdiskaping blir involvert i arbeidet.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg vil prioritere omdømmemidler på nasjonale tiltak som et ledd i å løfte bedriftene som er målgruppen for programmet, etter koronapandemien.

9.10.2 Norsk Gardsost

Norsk Gardsost er en landsdekkende fagorganisasjon for norske handverksysterier og gårdsmeierier. Med sin kunnskapsformidling har de vært med på å løfte både kvaliteten og kunnskapen om norsk lokalforedla ost og andre melkeprodukt. Det har den siste tida vært stor vekst i antall gårdsysteri, og det er et sterkt økende behov for kompetanse.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg foreslår å videreføre støtte til Norsk Gardsost med 1 mill. kroner.

9.10.3 Bondens marked

Bondens marked er en kjent merkevare. I en undersøkelse gjennomført av Sentio i 2018 sier hele 73 % at de kjenner til Bondens Marked, til tross for at det er en forholdsvis liten organisasjon med lite markedsføringsmidler. Det er ofte forventet at Bondens marked som organisasjon, og deres produsenter, skal være til stede på andre nasjonale matarrangement nettopp fordi det er en sterk merkevare for lokalmat. Dette er ikke alltid arrangementer som utløser stort salg, men et viktig utstillingsvindu for norsk lokalmatproduksjon.

Ved lite salg blir det ofte en direkte utgiftspost for organisasjonen Bondens Marked og/ eller produsentene, da det uansett kreves tilrettelegging. Koronapandemien har vært vanskelig for Bondens marked med langt lavere salg. Som koronatiltak har Bondens marked utviklet en bestillingsportal for utvalgte markedsplasser, og i Trøndelag og Oslo har de gjennomført Bondens utlevering, i samarbeid med Hanen og Norsk Gardsost.

For Bondens Marked vil det framover bli viktig å tilby både alternative markedsmuligheter som Bondens utlevering og nettbestillinger, i tillegg til de ordinære markedene hvor nettopp omdømmearbeidet og kunnskapsformidlingen skjer i større grad.

Bondens marked gir med sitt utprøvde konsept nye lokalmatprodusenter en enkel måte å møte et nytt marked under en felles merkevare med godt omdømme. Det skal også være en lavterskel salgskanal for produsenter som er i en startfase og som har behov for å teste ut produktene direkte mot kunden, uten at dette skal ha en stor startkostnad.

Dersom Bondens marked kunne drive utviklingsarbeid over hele landet og være en synlig aktør der det forventes at de skal være til stede, er det viktig med en bærekraftig og forutsigbar økonomi.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg foreslår å videreføre støtte til Bondens marked Norge på 2 mill. kroner og en økning på 2 mill. kroner til Bondens marked på regionalt nivå. Dette vil sikre et uavhengig lavterskeltilbud til små og mellomstore lokalmatprodusenter som også er viktige bidragsytere i Det norske måltid.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg foreslår å opprettholde bevilgningen totalt sett til utviklingsprogrammet for 2022 på 92 mill. Kroner, og at støtten til Norsk Gardsost og Bondens marked tas fra disse midlene.

9.11 Verdiskapingsprogrammet for fornybar energi

Norges Bondelags forhandlingsutvalg foreslår at rammen for Verdiskapingsprogrammet over Jordbruksavtalen holdes uendret på 97 mill. kroner, og at det legges strengere føringer for prioriteringer innenfor programmet, jf. kapittel 8.3.2
Det vises også til forslag knyttet til midler fra Klima- og energifondet som forvaltes av Enova under kapittel 8.3.1

9.12 Skogbruk

Aktiv skogsdrift er et viktig bidrag i klimaarbeidet. Skogen binder karbon. Et forsterket bidrag betinger økt avvirkning kombinert med økt tilvekst. Skogplanting og andre tiltak for å øke skogproduksjonen er avgjørende for hvor mye biomasse en kan bruke i fremtiden. Uten økt produksjon, økt uttak og bruk av fornybart trevirke som kan erstatte fossile ressurser, vil det være svært utfordrende å begrense den globale oppvarmingen.

Investeringer i skogsbilveinettet og taubaner er viktige tiltak for å øke uttak av trevirke. Det er stort behov både for opprusting av eksisterende skogsbilveger og for nybygging. Skogkultur er essensielt for å sikre framtidig virkestilgang og CO_2-binding i skog, der skogen i Norge i dag binder halvparten av Norges totale utslipp. Ved å sørge for foryngelse og skjøtsel, vil skogen få en fremtidig virkeskvalitet som kan erstatte bruk av fossilbaserte produkter.

Bevilgningen til skogbruket ble økt fra 242 mill. kroner til 257 mill. kroner for 2020, og videreført for 2021.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg foreslår å videreføre bevilgningen til skog på 257 mill. kroner. Fordelingen av bevilgningen til skogbruk skjer i egne drøftingsmøter mellom partene på høsten.

9.13 Oppfølging av handlingsplanen mot villsvin

Miljødirektoratet og Mattilsynet la 14. november 2019 fram Nasjonal handlingsplan mot villsvin. Hovedmålet er at det skal være minst mulig villsvin i Norge, spredt utover et minst mulig område. Bakgrunnen er Afrikansk svinepest, som er et virus med tilnærmet 100 prosent dødelighet for ville og tamme svin. Viruset ble i 2007 introdusert til Georgia og har deretter spredd seg til Russland og videre til EU i 2014.

Villsvinet har høy reproduksjon og man må ta ut mer enn 2/3 av bestanden hvert år for å redusere den. Det må jaktes på alle arealer slik at vi ikke får lommer som oppformerer villsvinbestanden og sprer den til omkringliggende arealer. Nettopp derfor er det viktig at villsvinbekjempelse skjer i samarbeid mellom myndigheter, private grunneiere og lokalkjente jegere. Norges Bondelag, NORSKOG, Glommen Mjøsen Skog SA, Viken Skog SA og Utmarksforvaltningen AS støtter myndighetenes mål om færrest mulig villsvin på minst mulig område. Høsten 2019 ble prosjektet «Grunneierbasert tiltaksplan for kontroll av villsvin i Norge» etablert. Målet er å organisere villsvinjakta inn i de etablerte elgvaldene, og iverksette nødvendige tiltak som sikrer reduksjon i villsvinbestanden og hindrer videre spredning. Prosjektet mottok støtte på 2 mill. kroner for 2021. Dette vurderer prosjekteierne som et minimum for å holde framdrift i prosjektet.

Det ble under jordbruksforhandlingene i 2019 satt av 2 mill. kroner til oppfølging av handlingsplanen mot villsvin i 2019, og 2 mill. kroner i 2020. Beløpet ble videreført i 2021.

Villsvin er en fremmed art, og bekjempelse av villsvin er et ansvar som ligger under Klima- og miljødepartementet. Med begrunnelse i dette bør kostnader knyttet til bekjempelse av villsvin deles 50/50 mellom KLD og LMD.

Bondelagets forhandlingsutvalg foreslår at det settes av 2 mill. kroner til oppfølging av handlingsplanen mot villsvin i 2022. I tillegg forutsettes 2 mill. finansiert over KLDs budsjett.

9.14 Konfliktforebyggende tiltak jordbruk/reindrift

LUF-delen av konfliktforebyggende tiltak mellom reindrift og jordbruk blei løfta ut fra de sentrale BU-midlene som egen ordning fra 2011. I Reindriftsavtalen for 2021/22, er RUF-delen (Reindriftens utviklingsfond) av denne ordninga satt til 1,5 mill. kroner.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg registrerer at i den nye reindriftsavtalen er formålet med ordningen utvidet til også å omfatte konflikter knyttet til by og rein. Utvidelsen av virkeområdet skjer uten at tilskuddet til ordningen økes fra reinforvaltningens side. Praksis har vært at prosjekter må involvere både reindrift og landbruk for å kunne motta støtte. Det synes som en naturlig konsekvens av utvidelsen av virkeområdet at det blir mulig for den ene av partene å søke om støtte til gjennomføring av tiltak uten at begge partene er involvert.

Prosjektarbeidet i Os i Østerdalen har dokumentert et stort behov for gjerding. Norges Bondelags forhandlingsutvalg ønsker å prioritere midler over denne ordningen for å kunne imøtekomme dette behovet.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg legger til grunn ei 50/50 fordeling mellom RUF og LUF, og foreslår tilsvarende et beløp på 1,5 mill. kroner fra LUF. Det er hensiktsmessig at administreringen av ordningen flyttes fra Statsforvalteren til Landbruksdirektoratet for å sikre en mest mulig enhetlig søknadsbehandling.

9.15 SMIL

Norges Bondelags forhandlingsutvalg foreslår å øke bevilgningen til SMIL med 10 mill. kroner til 142 mill. kroner, jf. kapittel 8.12. Hydrotekniske tiltak prioriteres.

9.16 Drenering

Norges Bondelags forhandlingsutvalg vil øke bevilgningen til drenering med 12 mill. kroner til 80 mill. kroner, jf. kapittel 8.12.

9.17 Tilskudd til tiltak i beiteområder - organisert beitebruk

Formålet med ordningen er å bidra til en best mulig utnyttelse av beiteressursene med minst mulig tap, gjennom organisert tilsyn og sanking. Organisert beitebruk (OBB) startet i 1970 gjennom et samarbeid mellom Landbruksdepartementet og Norsk Sau og Geit (NSG). Ved å organisere beitebrukerne i beitelag kan beitebrukere samarbeide om tilsyn og sanking av dyr, og gjøre felles investeringer i samle- og skillekveer, sankefeller, sperregjerder, bruer, gjeterhytter, elektronisk overvåking og andre tiltak. Elektronisk overvåking av beitedyr er et relativt nytt verktøy som bidrar til å øke effektiviteten av tilsyn og gjennomføring av tiltak på beite. Det har kommet til flere produsenter som tilbyr ulike typer overvåkingsutstyr.

Beitelagene har en sentral rolle for å samordne bruken av elektronisk overvåkingsutstyr, og mange beitelag kjøper selv inn utstyr for beitebrukerne. Organisert beitebruk er en frivillig ordning som omfatter ca. 80 % av all sau på utmarksbeite. Ordningen er eneste kilde for registrering av totaltap av beitedyr på utmarksbeite. Ordningen bestod opprinnelig av et driftstilskudd til beitelag (utmålt etter dyretall) og et tilskudd til investeringstiltak.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg viser til at kravet til funksjonell salting er begrunnet ut fra viltsykdommen CWD som er påvist på villrein i Nordfjella og Hardangervidda. Forhandlingsutvalget mener prinsipielt at ekstrakostnader som følger av en viltsykdom må dekkes av LMD som viltmyndighet og tas utenom jordbruksforhandlingene.

Driftstilskuddet til beitelag ble fra 2005 innlemmet i regionale miljøprogram. Over RMP gir kommunen driftstilskudd til organiserte beitelag, etter en fylkesvis fastsatt sats pr. beitedyr. Bevilgningen økte fra 18 mill. kroner i 2018 til 23 mill. kroner i 2019. Økningen på 5 mill. kroner er brukt til å kompensere beitebrukerne i Nordfjellaregionen som har fått pålegg om funksjonelle krav til salting. Da dette er arbeidsoppgaver som må gjennomføres hver beitesesong belastes dette beløpet rammen årlig.

For 2021 har Statsforvalteren i Oslo og Viken beregnet at kostnadene i Nordfjella vil øke til 6 mill. kroner. I tillegg har Statsforvalteren beregnet en kostnad på 3,5 mill. kroner for å kompensere beitebrukerne rundt Hardangervidda for merarbeid knyttet til funksjonelle krav til salting, etter at det i 2020 ble dokumentert CWD på ett reinsdyr. Ifølge NSG må dette anslaget anses å være beskjedent.

Bondelagets forhandlingsutvalg foreslår å videreføre støtten til investeringer i beitelag over jordbruksavtalen, men forventer at posten tilføres 7,5 mill. kroner fra LMD som tas utenom

rammen for jordbruksoppgjøret, som øremerkes kompensasjon knyttet til krav om funksjonell salting. Med dette holdes posten uendret.

9.18 Handlingsplan for plantevernmidler

Handlingsplan for bærekraftig bruk av plantevernmidler fastsetter mål og tiltak for å redusere avhengighet av plantevernmidler, og for å redusere risiko for negative virkninger på helse og miljø av bruken av plantevernmidler. Integrert plantevern, hvor en i størst mulig grad benytter alternativer til kjemiske plantevernmidler, er sentralt i dette arbeidet. Ny kunnskap, utviklingsarbeid og informasjonstiltak er nødvendig for at produsentene skal ta i bruk integrert plantevern i større omfang. Klimaendringer og plantevernmiddelresistens gir nye utfordringer når det gjelder bruken av plantevernmidler og alternative metoder.

Bevilgningen over jordbruksavtalen går til å gjennomføre prosjekter og aktiviteter for å nå målene i planen. Av aktiviteten som er innvilget støtte i 2020 ble det vektlagt avdriftsreduserende tiltak, integrert plantevern, hensyn til pollinatorer, riktig bruk av plantevernmidler og utstyr, informasjon og holdningsskapende arbeid og bedre kunnskap om plantevernmidler under norske forhold, herunder helse- og miljørisiko i jord og vann mm. Totalt søknadsbeløp for 2021 var ca. 38 mill. kroner fordelt på 33 søknader.

Handlingsplan for bærekraftig bruk av plantevernmidler for 2016-2020 er under revisjon. Ny handlingsplan vil gjelder for 2021-2025. Det er fortsatt udekkede behov for kunnskap knyttet til bla. helserisiko for næringsutøvere og omgivelser, effekter av plantevernmidler under norske forhold, alternativer til kjemiske plantevernmidler, ny kunnskap f.eks. til klimaendringer og nye skadegjørere og tilpasset bruk av ny teknologi. Dette er også viktig sett i lys av frukt- og grøntsatsingen, og større oppmerksomhet på jordhelse gjennom Jordprogrammet. Referansegruppen legger til grunn at internasjonale forpliktelser og nasjonale behov tilsier en styrking av innsatsen.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg foreslår å øke bevilgningen med 2 mill. kroner til totalt 14 mill. kroner over LUF til oppfølging av Handlingsplan for bærekraftig bruk av plantevernmidler, som anbefalt av referansegruppen. Midlene skal prioriteres til jordbruksformål.

9.19 Klima- og miljøprogram

Norges Bondelags forhandlingsutvalg foreslår å holde ramma på programmet på samme nivå som i 2021, på kr. 28 mill. kroner.

9.20 Klimasmart Landbruk

Norges Bondelags forhandlingsutvalg foreslår å sette av 5 mill. kroner til klimasmart landbruk jf. kap. 8.3.5

9.21 Biogass

Norges Bondelags forhandlingsutvalg foreslår at bevilgningen økes med 2 mill. kroner, jf. kap. 8.3.10.

9.22 Støtte til verdensarvområdene og utvalgte kulturlandskap

Landbruket og landbrukets kulturlandskap er en viktig del av verdiene som ligger i verdensarvområdene Vegaøyene og Geirangerfjorden/Nærøyfjorden, og inngår i den sektorovergripende satsingen for å ivareta verdifulle jordbrukslandskap. Jordbruket i disse områdene er i tilbakegang, og det er behov for å se hvordan aktiv jordbruksdrift kan kombineres med hensynet til å ivareta kulturlandskapet.

Ordningen «Utvalgte kulturlandskap i jordbruket» skal ta vare på variasjonen i jordbrukets kulturlandskap samt biologisk mangfold, kulturminner og kulturmiljøer. Ordningen «Utvalgte kulturlandskap i jordbruket» skal ta vare på variasjonen i jordbrukets kulturlandskap, samt biologisk mangfold, kulturminner og kulturmiljøer. Satsingen er etablert som et samarbeid og spleiselag mellom landbruksmyndigheter og miljømyndigheter. Ordningen startet med 20 områder i 2009 og ble utvidet til 45 områder i 2019.

I 2020 og 2021 er budsjettet over jordbruksavtalen 23 mill. kroner, hvorav 7,5 mill. kroner er avsatt til tiltak i verdensarvområdene Vegaøyene og Geirangerfjorden/Nærøyfjorden.

Ansvaret for forvaltningen av tilskudd til Utvalgte kulturlandskap i jordbruket og verdensarvområdene Vegaøyene og Geirangerfjorden/Nærøyfjorden er overført til kommunene. Fra 2020 gjelder en ny forvaltningsmodell hvor kommuner, fylkesmenn og regional kulturminneforvaltning har fått nye roller og ansvar. Samtidig har regjeringen ved flere anledninger trukket fram utvalgte kulturlandskap som attraktive i forbindelse med lokal næringsutvikling og fyrtårn i nasjonal reiselivssatsing. «*De utvalgte kulturlandskapene har et stort potensial for turisme og et godt grunnlag for å tilby tilreisende egenartede opplevelser»* (LMDs nettsider).

Norges Bondelags forhandlingsutvalg understreker viktigheten av at målet om å sikre langsiktig, aktiv landbruksdrift i områdene fortsatt må ligge som premiss for forvaltningen av ordningen. Kostnader til nye områder må vurderes særskilt og ikke gå på bekostning av behovet for å opprettholde landbruksproduksjonen i de utvalgte områdene. Kostnader til nye områder må vurderes særskilt, og ikke gå på bekostning av behovet for å opprettholde landbruksproduksjonen i de utvalgte områdene.

Bevilgningen til verdensarvområdene og utvalgte kulturlandskap holdes uendret på 23 mill. kroner for 2022. Norges Bondelags forhandlingsutvalg forventer at Klima- og miljødepartementet (KLD) finansierer opp en større andel av ordningen med utvalgte kulturlandskap nå som antall områder er utvidet, og at både KLD og Kommunal- og regionaldepartementet viderefører sine satsinger i verdensarvområdene.

9.23 Utviklingstiltak økologisk

Fra 2020 har NLR og Norsøk hatt ansvar for å videreføre arbeidet med alle foregangsfylkene med unntak av Matvalget som DebioInfo har ansvar for. Fagområdene som nå er overført til NLR er: Økologisk grønt, økologisk frukt og bær, økologisk melk, økologisk korn og økologisk mat i storhusholdning (Matvalget). Dette er prosjekter som NLR/Norsøk/DebioInfo søker landbruksdirektoratet om over Utviklingstiltaksmidlene.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg vil:

- **Opprettholde bevilgningen til utviklingsmidlene for økologisk landbruk på 34 mill. kroner**
- **Fremheve viktigheten av at kunnskapen fra alle foregangsfylkene videreføres både gjennom NLR/Norsøk og Matvalget/DEBIOInfo.**

- **Prioritere utviklingsmidlene til nasjonale prosjekt som kan løse utfordringene i hele verdikjeden og særlig der det er små volum**
- **Prioritere markedsprosjekter, særlig for frukt, bær, grønt og korn**

9.24 Avtalepartenes rolle i tildeling av søknadsbaserte midler

En del av midlene som fordeles over jordbruksavtalen fordeles gjennom søknadsbaserte ordninger med Landbruksdirektoratet som forvalter. I tillegg til føringen som gis i jordbruksavtalen har faglaga/avtalepartene tidligere deltatt i drøftinger om prioritering av søknader. Den siste tiden er dette endra, bla for NT-midlene, der partene kun deltar i utforming av utlysning og får informasjon om søknader og tildeling i etterkant. Dette reduserer jordbrukets påvirkning over midler innafor næringsavtalen for sektoren. **Norges Bondelags forhandlingsutvalg er bekymret for at disse endringene reduserer næringas nytteverdi av, og innflytelse over midlene som settes av over jordbruksavtalen. For å ivareta dette hensynet må det gis enda tydeligere føringer fra partene når midlene settes av.**

9.25 Kapitalsituasjonen i LUF

Fondsregnskapet for 2020 viser et resultat på -577,481 mill. kroner og egenkapitalen reduseres dermed med tilsvarende beløp. Fondets egenkapital pr. 31.12.2020 er på 747,856 mill. kroner og fondets ansvar er på 2 562,437 mill. kroner.

Fondets ansvar har blitt redusert med 148,8 mill. kroner i 2020, dette er en reduksjon på 5,49 prosent. Hovedårsaken til dette er at flere ordninger er blitt flyttet til fylkeskommunen og ansvaret har blitt overført til dem. Dette ansvaret kommer derfor ikke fram i årsregnskapet og årsrapporten fra Landbruksdirektoratet.

Prognosene for 2021 tilsier at fondet vil få økte utbetalinger og fortsette å gå med underskudd, noe som vil redusere egenkapitalen tilsvarende.

Tabell 17: Kilde: Landbrukets utviklingsfond (LUF) Årsrapport 2020. Landbruksdirektoratet

Egenkapital	Regnskap 2018	Regnskap 2019	Regnskap 2020	Prog. 2021	Prog. 2022
01.01.	1 844,522	1 709,734	1 325,338	747,856	492,696
31.12.	1 709,734	1 325,338	747,856	492,696	241,859
Endring	**(134,788)**	**(384,397)**	**(577,481)**	**(255,161)**	**(250,837)**

Tabellen under viser fordelingen av egenkapitalen.

Tall i mill. kroner

	Regnskap 2018	Regnskap 2019	Regnskap 2020	Prognose 2021	Prognose 2022
Egenkapital i LUF	**1 709,734**	**1 325,338**	**747,856**	**452,696**	**200,359**
Innestående Norges Bank, inkl. a konto IN	1 620,816	1 283,118	744,578	468,824	232,660
Utestående investeringslån	127,379	83,204	47,655	23,872	9,199
Tapsfond BU risikolån	38,461	40,947	44,288	40,000	41,500
Kortsiktig gjeld	-	0,037	0,088	-	-
Utestående fordringer	-	-	-	-	-

Prognosene for utbetaling fra fondet var mangelfulle i LUF-rapporten for 2019, noe som har ført til at det er et vesentlig avvik mellom det årsresultatet for 2020 som er brukt i

stortingsproposisjonen om jordbruksoppgjøret i fjor (-254 mill. kroner), og det faktiske årsresultatet på -577,5 mill. kroner. Situasjonen er derfor mer prekær i år enn en forventa i fjor. Det tilsier at det er behov for å fylle på fondet. Det trengs også et bedre varig system rundt budsjettering for fondet. Fondets inntekter bør i større grad stå i samsvar med fondets forventa utbetalinger.

For 2021 har vi en tilskuddsramme på 1708 mill. kroner mens vi tilfører fondet 1295,5 mill. kroner noe som gir en underdekning på 412,5 mill. kroner, noe som gir en underdekning på 412,5 mill. kroner.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg foreslår at partene drøfter kapitalsituasjonen for fondet i årets forhandlinger.

9.26 TABELL OPPSUMMERING AV LUF

	2020	2021	Endring 2020-21	2022	Endring 2021-22
Bedriftsrettede midler til investering og utvikling*	634,5	664,5	30	685	20,5
Nasjonale tilretteleggingsmidler, inkl. grønt	8	8	0	7	-1
Inn på tunet-løftet del 2	3	3	0	3	0
Regionale tilretteleggingsmidler	48	48	0	45	-3
Områderettet innsats					
Arktisk landbruk	4	4	0	4	0
Fjellandbruket	4	4	0	4	0
Tiltak i sårbare produsentmiljøer				4	4
Rekruttering og kompetanse i landbruket					
Nasjonale kompetansetiltak (KIL-midler)	0	0	0	0	0
Nasjonalt rekrutteringsprosjekt	2	0	-2	1	1
Regionale kompetansenettverk for lokalmat	14	14	0	16	2
Regionale tilskudd til rekruttering og komp.heving	14	14	0	14	0
Nasjonal modell for voksenagronom	17	17	0	16	-1
Mentorordning	4	4	0	3	-1
Forskning og utvikling	82	82	0	82	0
PRESIS - Presisjonsjordbruk i praksis	4	4	0	4	0
Stiftelsen Norsk mat	63	63	0	63	0
Utviklingsprogrammet	92	92	0	92	0
Verdiskapingsprogrammet for fornybar energi og teknologiutvikling i landbruket	87	97	10	97	0
Skogbruk	257	257	0	257	0
Oppfølging av handlingsplan mot villsvin	2	2	0	2	0
Midler til konfliktforebyggende tiltak jordbruk/reindrift	1,5	1,5	0	1,5	0
Spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL)	127	132	5	142	10
Drenering	68	68	0	80	12
Tilskudd til tiltak i beiteområder	23	23	0	23	0
Handlingsplan for plantevernmidler	12	12	0	14	2
Klima- og miljøprogram	22	28	6	35	7
Klimasmart landbruk	8	0	-8	8	8
Biogass	5	9	4	11	2

Støtte verdensarvområdene og utv. kulturlandskap	23	23	0	23	0
Utviklingstiltak innen økologisk landbruk	34	34	0	34	0
SUM tilskuddsramme	**1 663,0**	**1 708,0**	**45,0**	**1 770,5**	**62,5**

10 Planteproduksjon og kraftfôr

10.1 Frukt, bær, grønnsaker og poteter

10.1.1 Oppfølging av grøntsatsinga

Grøntnæringa har etablert Norsk Grønt som en oppfølging av grøntsatsinga. Norsk Grønt består av produsentorganisasjonene i næring, forskning, forsøksvirksomhet og matorganisasjoner. Formålet er å bidra til økt forbruk og produksjon av norsk grønt.

Det er etablert dialog med handelsleddet (dagligvarekjedene) om å være med på ambisjonene om 75% vekst til 2035 og økning av norskandel med 50%.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg støtter opp om arbeidet i Norsk Grønt.

10.1.1.0 Bærekraftprosjekt

Innenfor grøntsektoren ble det som en oppfølging av jordbruksforhandlingene i fjor etablert et forprosjekt om bærekraft. Rapporten «Bærekraft som konkurransefortrinn for norsk grøntproduksjon. Grunnlag For hovedprosjekt» er oversendt avtalepartene.

Forprosjektet har utarbeidet en plan for hvordan en bærekraftstrategi med tilhørende bærekraftindikatorer for grøntsektoren kan utvikles, samt hvordan kompetansen om bærekraftig produksjon kan styrkes på produsentnivå. Målgruppen for satsingen er produsentene. Det foreslås et treårig prosjekt med en årlig bevilgning på 10 mill. kroner over jordbruksavtalen, noe som er i tråd med rammen i «Grøntsektoren mot 2035».

Norges Bondelags forhandlingsutvalg vil understreke at det er svært viktig at produsentleddet selv får lov å lede en satsing på bærekraft, og utvikle dette til et konkurransefortrinn. Det er flere aktører utenom produsentleddet som nå er godt i gang med å definere bærekraftindikatorer. Det er derfor avgjørende viktig at produsentleddet kommer i gang med arbeidet raskt.

Det vises til rapporten "Bærekraft som konkurransefortrinn for norsk grøntproduksjon. Grunnlag For hovedprosjekt» Norges Bondelags forhandlingsutvalg foreslår at det bevilges 7 mill. kroner til et treårig bærekraftprosjekt innenfor grøntsektoren for 2022 over Klima og miljøprogrammet. Det forutsettes at prosjektet legges opp på en måte som gir overføringsverdi til andre deler av næringa.

10.1.1.1 Nasjonalt system for uttesting av frukt- og bærsorter i Norge.

Som en oppfølging av grøntrapporten er det etablert en prosjektgruppe som har vurdert etablering av et system for sortsutprøving. Dette er et viktig arbeid som det må jobbes videre med i næringa.

10.1.2 Målpriser

Det er viktig å styrke økonomien i produksjonen ved å øke målprisene innenfor sektoren. Erfaringene fra siste sesong viser at det er rom innenfor tollvernet til å øke prisene betydelig ut over KPI. Ved en økning gir en også et større rom innenfor øvre prisgrense.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg krever følgende endringer i målpris:

- **Målprisen for frukt, bær og grønnsaker økes med 7,0 prosent**
- **Målprisen for potet økes med 35 øre per kg (6,5 %).**

10.1.3 Avsetningstiltak (70.11)

For 2021 er det totalt 31,4 mill. kroner som forvaltes av Omsetningsrådet.

10.1.3.0 Opplysningskontoret for frukt og grønnsaker (OFG)

OFG fikk økt sin bevilgning med 4 mill. kroner for 2020 til 23,9 mill. kroner som et ledd i satsingen på grøntsektoren.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg foreslår at bevilgningen til OFG økes med 1 mill. kroner. Norges Bondelags forhandlingsutvalg støtter forslaget fra Norsk Grønt om å utvide mandatet for Opplysningskontoret for frukt og grønt til også å jobbe med fryste produkter. Det er et betydelig marked for fryste produkter som kan øke markedet for norske produkter og forlenge norsk sesong.

10.1.3.1 Oppsummering

Norges Bondelags forhandlingsutvalg foreslår følgende:

- **Bevilgningen til avsetningstiltak økes med 2 mill. kroner til 33,4 mill. kroner.**
- **Det øremerkes en bevilgning på 24,9 mill. kroner til OFG – en økning på 1 mill. kroner.**
- **Det bevilges 1 mill. kroner til Opplysningskontoret for blomster og planter (OBP).**

10.1.4 Distriktstilskudd for frukt, bær og veksthusgrønnsaker (73.17)

Norges Bondelags forhandlingsutvalg mener at kvantumsavgrensningen og distrikts-differensieringen må opprettholdes.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg krever at det innføres et tilskudd til industribær på 2 kr pr kg.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg ønsker å prioritere bærnæringa som opplever reduksjon i antall produsenter, lavere lønnsomhet og mangelfull rekruttering. Bær gis et tillegg på 50 øre i alle soner. For de andre produksjonene økes tilskuddet kronemessig likt i alle soner. Totalramme på distriktstilskudd økes med 13,5 mill. kr.

10.1.5 Distriktstilskudd for potetproduksjon i Nord-Norge

For å bidra til potetproduksjon i Nord-Norge, gis det et distriktstilskudd på kr 1,59 pr kg matpotet. For å motta distriktstilskuddet må foretaket disponere arealet produksjonen har foregått på. Poteten må være produsert i Nord-Norge.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg foreslår at tilskuddet utvides til også å gjelde frilandsgrønnsaker i Nord-Norge på lik linje med poteter og med samme sats pr. kg. Satsen økes med 10 øre pr. kg, tilsvarende 0,5 mill. kroner. Dette gjelder også sertifiserte settepoteter.

10.1.6 Prisnedskriving potetsprit og potetstivelse (70.13)

Posten er på 41,0 mill. kroner og ble økt med 3 mill. kroner i 2020

Norges Bondelags forhandlingsutvalg krever at posten holdes uendra.

10.1.7 Areal- og kulturlandskapstilskudd

Arealavgrensningen for grønnsaker, frukt og bær i arealtilskuddet ble fjernet ved jordbruksoppgjøret 2014. Det registreres nå en vesentlig strukturutvikling i produksjonen ved at større produsenter øker sin produksjon. Dette gjøres på leid areal, noe som byr opp leieprisene. Samtidig skaper dette utfordringer knyttet til smittepress og vekstskifte.

Forhandlingsutvalget vil understreke betydningen av å ha en variert bruksstruktur over hele landet. Da er det viktig å prioritere bruk av midlene mot de første arealene.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg krever følgende:

- **Det ønskes følgende tak:**
  - **Grønnsaker: 500 dekar.**
  - **Bær: 200 dekar.**
  - **Frukt: 100 dekar.**
  - **Potet: 600 dekar.**
  - **Satsene over taket settes til null.**
  - **Arealtilskuddene for poteter, grønnsaker frukt og bær endres med totalt 23,9 mill. kroner.**
- **Aspargesbønner må få arealtilskudd som grønnsaker og ikke som korn, kostnad ca. 0,5 mill. kroner.**

Se kapittel 6 - Hovedprioriteringer, for nærmere omtale.
For satsdifferensiering henvises til vedlegg 1, Fordelingsskjema.

10.1.8 Tilskudd til fruktlager

Norges Bondelags forhandlingsutvalg vil understreke at Tilskuddet til fellesanlegg for frukt er svært viktig for å styrke fellesskapet av fruktbruk i distrikta gjennom felles innovasjon, markedstilpassing og logistikk. Fruktmiljøet er meget opptatt av å beholde dette tilskuddet. Tilskuddet ble økt med 1 mill. kroner i 2020.

Beregningen endres til 5 års glidende gjennomsnitt hvor laveste og høyeste år fjernes.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg foreslår at bevilgningen til tilskudd til fellesanlegg for frukt økes med 1 mill. kroner til 17 mill. kroner.

10.1.9 Potet

Det foregår en sentralisering av potetlager-strukturen. Siste eksempel er Coops sentrallager på Gardermoen. Det medvirker til en tilsvarende sentralisering av produksjonen, samtidig gir det en økt kjedemakt. Dette er en uheldig utvikling i forhold til å opprettholde en potetproduksjon over hele landet.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg foreslår at det foretas en utredning av virkemidler i jordbruksavtalen med sikte på å sikre en potetproduksjon over hele landet. Vi ser på dette som et viktig grep, fordi korn- og potetproduksjonen har en særlig stilling med tanke på matforsyning og beredskap. Potetens natur og egenskaper gjør at den kan produseres over hele landet til lokale markeder.

10.2 Korn

10.2.1 Gode kornavlinger og økt norskandel

Norsk kornproduksjon har en nøkkelrolle for økt norskandel og selvforsyning. Gode kornår de fleste områder av landet i 2019 og 2020, ga en norskandelen for det totale forbruket av matkorn på ca. 65 prosent i 2020 (opp fra ca. 50% i 2019), og om lag 82 prosent av husdyrfôret består av norske råvarer.

Siden 2000 har det vært en nedgang i kornarealet fra 3,36 mill. dekar til 2,86 mill. dekar i 2020, foruten en liten korreksjon fra 2019 til 2020 der det ble det registrert en økning i arealet på 47.000 dekar. Nedgangen siden 2000 er på 15 prosent.

I perioden 2000-2020 gikk det gjennomsnittlige kornarealet per jordbruksbedrift opp fra 157 til 278 dekar. Et av de tydeligste trekkene i utviklingen for korn i perioden 2005–2019 er endringen i bruksstruktur, mot større og færre bruk. Færre bruk drifter en stadig større del av kornarealet. I 2005 hadde 35 prosent av jordbruksforetakene under 100 dekar korn, og 7 prosent hadde over 500 dekar. I 2019 er tallene hhv. 25 prosent og 14 prosent. De største bruka ligger i områder som er kjent for høyt avlingsnivå. Det er viktig å legge til rette for kornproduksjon også i mer marginale områder og på mindre bruk. **Norges Bondelags forhandlingsutvalg foreslår derfor differensiering av arealtilskuddet.**

Referansebruksberegningene viser at utviklingen i vederlag til arbeid og egenkapital for et gjennomsnittlig kornbruk har hatt en oppgang fra 2019 til 2020, med en prognosert nedgang igjen for 2021. Oppgangen i 2020 skyldes i hovedsak en kombinasjon av målprisøkning i jordbruksoppgjøret for 2020, og lave priser på diesel i store deler av året. Tilbakegangen vi ser for 2021 i referansebruksberegningene skyldes at vi har samme målpris som for 2020, mens prisene på energi og diesel igjen har økt. Generelt ligger korn lavt blant referansebrukene. Kornproduksjon er en nøkkelfaktor for selvforsyning og økt norskandel. Økonomien i kornproduksjonen må derfor styrkes.

10.2.2 Målpris på korn

Norges Bondelags forhandlingsutvalg foreslår følgende målprisendringer:

Prisendringer norsk korn	1000 tonn	Målpris, Kr/kg	Endring, Kr/kg	Mill. kr
Hvete, matkorn	191,9	3,67	0,19	36,5
Rug, matkorn	16,8	3,22	0,19	3,2
Bygg	490,8	3,06	0,10	49,1
Havre	249,6	2,83	0,13	32,4
Fôrhvete og fôrrug	181,7		0,10	18,2
Erter til modning	4,0		0,30	1,2
Såkorn	60,6		0,13	7,7
Oljevekster	17,8	5,98	0,30	5,4
Sum korn og oljevekster	1 213,2		0,13	153,6

Tabell 18 Målprisendringer korn

Norges Bondelags forhandlingsutvalg vurderer mulighetene for å ta ut en kostnadsvekst på kraftfôr som bedre i år enn de siste årene. Forhandlingsutvalget legger derfor opp til en

økning i kraftfôrprisen på 2,9 øre/kg, og at denne løftes videre ut i verdikjeden også for ikke-målprisprodukter.

Tabell 19 Endring i råvarekostnader til kraftfôr

	1000 tonn	Andel	Ref. pris kr/kg	Endring, kr/kg	Endring, mill. kr
Karbohydrat kraftfôr	1442,7	71,6%	3,00	0,113	162,4
Effekt endret prisnedskriving				0,062	-89,9
Protein, soya m.m.	432,2	21,4%	4,146	0,069	0,0
Fett	48,4	2,4%		0,000	0,0
Vitaminer og mineraler	92,4	4,6%		0,000	0,0
Endret bevilgning frakt korn/kraftfôr					-15,0
Sum råvarekostnad kraftfôr	2015,7			**0,029**	57,5

10.2.3 Prisnedskrivning

Et viktig virkemiddel i kanaliseringspolitikken er prisnedskrivingstilskuddet. Tilskuddet gjør det mindre lønnsomt å bruke kornet i eget fôr, og sikre at husdyrprodusentene har tilgang til kraftfôr til om lag samme pris i hele landet. Formålet med prisnedskrivingstilskuddet er å redusere råvarekostnadene til bakerivirksomhet og kraftfôrproduksjon. Når kornøkonomien bedres med å øke målprisen, kan prisnedskrivingstilskudd bidra til å redusere kostnadene med norsk korn som kraftfôrråvare. Når kornprisen økes, uten at prisene på verdensmarkedet øker, øker også behovet for toll. Med prisnedskrivingstilskudd unngår man å ilegge toll på importkornet.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg mener at prisnedskrivingstilskuddet er et svært viktig virkemiddel i kanaliseringspolitikken. Det er viktig for å sikre lønnsomhet i husdyr-produksjonen over hele landet, og for å opprettholde markedet for norsk korn. Med balanse i markedene for kraftfôrkrevende husdyrproduksjoner er det rom for å ta ut noe av kornprisøkningen i økt kraftfôrpris. Prisnedskrivingstilskudd for korn, erter og oljefrø økes med 6,2 øre/kg

Dette gir 2,9 øre/kg i endring i kraftfôrpris.

10.2.4 Matkorntilskudd

Import av bakevarer gjennom RÅK- ordningen utgjør en stor konkurranse for norsk matkorn. Matkorntilskuddet er tilskudd som bedrer konkurransekraften til det norske matkornet, og bidrar til at verdiskapningen skjer her i landet.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg vil øke matkorntilskuddet med 9 øre/kg for å redusere kostnadsøkningen for møllene på norsk matkorn. Det gir en økt råvarekostnad på 4 øre/kg.

10.2.5 Økt arealtilskudd

Kulturlandskap- og arealtilskuddet er viktige for å styrke kornøkonomien, og opprettholde kornproduksjonen på mer tungdrevne arealer med begrensa avlingspotensial. Arealtilskuddet bidrar også til å utjevne inntektsforskjeller mellom små og store bruk.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg mener det er behov for å stimulere til mer korndyrking i sone 3 og 5, samt å utjevne forskjellene mellom små og store bruk. Norges Bondelags forhandlingsutvalg foreslår å styrke arealtilskudd korn med 57,3 mill. kroner på følgende måte:

- **Sone 1 økes med 20 kroner for de første 800 dekarene og redusert med 40 kroner for overskytende areal.**
- **Sone 2 og 3 økes med 30 kroner for de første 800 dekarene og redusert med 40 kroner for overskytende areal.**
- **Sone 4 økes med 20 kroner for de første 800 dekarene og redusert med 40 kroner for overskytende areal.**
- **Sone 5-7 økes med 50 kroner for de første 800 dekarene og redusert med 40 kroner for overskytende areal.**
- **I tillegg økes kulturlandskapstilskuddet med 6 kroner pr. dekar.**

Se for øvrig kapittel 6 om hovedprioriteringer.

10.2.6 Matkornsatsing

I 2020 etablerte blant andre Norges Bondelag, Norske Felleskjøp og NMBU et samarbeid om å få i gang en forsknings- og innovasjonsdrevet satsing på korn og proteinvekster til mat, med mål om å øke produksjonen og bruken av norsk korn og planteproteiner til mat. Middelet er et strategisk samarbeid og styrket samspill gjennom hele verdikjeden, og å etablere programsatsing for et langsiktig og målrettet FoU-arbeid i matkornsektoren. Satsingen vil også måtte peke på målrettede virkemidler og rammebetingelser som kan styrke FoU-arbeidet i matkornsektoren, og generelle virkemidler som kan gi økt produksjon og forbruk av norsk matkorn og norske proteinvekster.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg mener en slik satsing bør gå langs tre linjer:

I. **Øke tilførselen av matkorn der det allerede er etterspørsel etter.**
   Herunder er det spesielt viktig å øke tilgangen på hvete av rett kvalitet, mathavre og økologisk korn som vi per i dag har gode forutsetninger for å kunne produsere selv, samt økt bruk av havre og bygg til mat.

II. **Øke norsk råvareandel i eksisterende produkter.**
   Herunder økt norskandel i brød og andre produkter. Merkeordningen Nyt Norge er en nøkkelfaktor. En satsing på økt råvareandel krever involvering av næringsmiddelindustri og handel.

III. **Øke norsk andel i nye produktmarkeder. En forskningsbasert produktutvikling rettet mot matindustrien og dagligvare for å ta nye produktmarkeder.**
   Endrede spisevaner må ikke møtes med import, men med norsk råvare og norsk foredling, herunder å kunne utvikle produkter der norske råvarer blir alternativer til RÅK (pasta, taco, ris, norske bake-off-alternativer), samt produksjon av bønner, erter og belgvekster, nisjeprodukter, herunder plantebaserte drikkeprodukter mv.

Satsing på matkorn vil også ha gunstige ringvirkninger på fôrkorn. Større matkornareal i de beste områdene gir rom for mer fôrkornproduksjon i randsonene.

På lang sikt ønsker strategien å opprette et SFI (Senter for forskningsdrevet innovasjon) knyttet til matvekster. På kort sikt er målet å få på plass en styringsgruppe med forskningsinstitusjoner og næringsliv, som aktivt kan gå ut og søke midler.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg mener det er viktig å jobbe for en bedret kornøkonomi, en økt produksjon av korn- og proteinvekster og sørge for at en større andel av kornproduktene vi spiser er basert på norsk korn. Norges Bondelags forhandlingsutvalg krever at det det gis prioritet til opprettelsen av et prosjekt for en matkornsatsing gjennom utviklingsmidlene i FFL/JA.

10.2.7 Fraktordningene for korn og kraftfôr

Formålet med fraktordningene for korn og kraftfôr er å utjevne kostnadene på kraftfôr mellom ulike distrikter.

10.2.7.0 Frakt av kraftfôr til bonde

Fraktordningene er viktige landbrukspolitiske virkemidler, som bidrar til å utjevne prisforskjeller og opprettholde husdyrproduksjonen i distriktene. I jordbruksoppgjøret 2020 ble ordningen med frakt av kraftfôr styrket med 8 mill. kroner. Den generelle prisveksten kombinert med økte fraktkostnader, spesielt knyttet til fergesatser, har ført til betydelige kostnadsøkninger, og bondens andel av fraktkostnader har økt. **Norges Bondelags forhandlingsutvalg krever å øke tilskuddet til frakt av kraftfôr tilsvarende 15 mill. kroner.**

10.2.7.1 Tilgang på økologisk kraftfôr

Per i dag finnes det to produksjonsanlegg for økologisk kraftfôr i Norge, ett i Trøndelag som produserer fôr til drøvtyggere, mens anlegget på Toten produserer for drøvtyggere, svin og fjørfe. Husdyrprodusentene som driver økologisk, tar i dag del i den generelle ordningen for frakttilskudd (stedfrakt). Stedfrakttilskudd beregnes for disse ut fra nærmeste basisanlegg for kraftfôr, og ikke fra anleggene som produserer økologisk kraftfôr. Dette gjør at frakttilskuddet ikke står i stil med kostnader for frakt av fôret, og at det er stor forskjell mellom hva de økologiske produsentene betaler for kraftfôret.

Det at produksjonen av økologisk kraftfôr er lokalisert på kun to anlegg representerer en sårbarhet i verdikjeden for økologisk husdyrproduksjon. Det er også utfordringer knyttet til den begrensede tilgangen på norsk øko-korn til produksjonen.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg foreslår at det settes i gang et utredningsarbeid for å vurdere tiltak i verdikjeden for økologisk fôrkorn og kraftfôr, med sikte på redusert sårbarhet og tilgang på norske råvarer, samt konkurransedyktige betingelser for økologiske husdyrproduksjoner. Utredningen skal være klar senest 01.03.2022.

11 Husdyrhold

En bærekraftig matproduksjon må ta utgangspunkt i ressurser i tilknytning til gården. Etter 2014 har den strukturelle innretningen av tilskudd blitt forsterket for de grovfôrbaserte produksjonene. Relativt sett mest for melkeku, blant gjennom innføringen av tilskuddet til små og mellomstore melkebruk ved jordbruksoppgjøret 2018. For ammeku og sau er den strukturelle innretningen blitt vesentlig mindre styrket.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg mener stordriftsfordelene tilsier at større bruk må hente en større del av bedre fordeling av budsjettmidler. For å oppnå dette mener Norges Bondelags forhandlingsutvalg det skal innføres tak og trappetrinn i tilskuddsordninger som berører alle produksjoner. Mange produsenter har siden 2014 foretatt tilpasninger til tilskuddssystem uten tak. Når tak skal innføres, mener Norges Bondelags forhandlingsutvalg at de må settes på et høyere nivå enn man hadde i 2014.

For husdyrproduksjon foreslås det følgende:

- Innføring av tak for husdyrtilskudd:
  - Melkeku: 100 kyr
  - Ammeku: 120 kyr
  - Andre storfe: 500 dyr
  - Melkegeit: 300 geiter
  - Sau: 400 vinterfôra sau
  - Hjort: 200 hjort over 1 år
- For kraftfôrbaserte husdyrproduksjoner har vi med dagens system tak. For verpehøns foreslår vi å heve taket tilsvarende konsesjonsgrensa på 7500 høns, da tilnærmet alle eggprodusenter produserer tett opp mot grensa (dersom de ikke har utvidet konsesjon).
- Beløpsavgrensingen på 530.000 kr/foretak for husdyrtilskudd opprettholdes.

Se kapittel 6 – Hovedprioriteringer, for nærmere omtale.
For satsdifferensiering henvises til vedlegg 1, Fordelingsskjema.

11.1 Grovfôrbasert husdyrhold

Det vises til kapittel 4 og oversikten over inntektssituasjonen for referansebrukene. De viser dårligst inntektsnivå for grovfôrbasert husdyrhold, spesielt for ammeku og sau. Det vises videre til kapittel 6 som omtaler en hovedprioritering i årets jordbruksoppgjør med å løfte økonomien for produksjoner som ligger lavt inntektsmessig. Det pekes spesielt på ammeku og sau/lam.

11.1.1 Ammeku/Storfekjøtt

Den siste tiårsperioden har vært preget av underdekning av storfekjøtt. Ifølge markedsregulator Nortura har vi for tiden et svakt tollvern for storfe. Billige slakt fra EU kan komme inn med full toll og fortsatt være billigere enn norske slakt. I 2020 ble tilførslene av storfe redusert med 4 prosent i forhold til 2019 som følge av økt behov for melk, som gir færre slakt fra melke-besetninger. Samtidig økte engrossalget med 5 prosent som følge av restriksjoner grunnet koronapandemien. Det prognoseres et markedsunderskudd på 6 100 tonn storfekjøtt i 2021.

Andelen av storfekjøtt fra ammeku er økende, men fortsatt er det melkekua som bidrar mest. Nesten 70 prosent av storfekjøttet kommer fra melkeku. Økt import av melkeprodukter svekker mulighetene for å opprettholde dagens nivå på melkeproduksjonen. Det vil gi færre mordyr, og behov for flere ammekyr. Antall ammekyr økte med 27 000 fra 2015 til 1. oktober 2020. Økningen i ammekutallet har mer enn oppveid nedgangen i antall melkekyr i samme periode, som

har vært på om lag 11 000. Det forventes en fortsatt vekst i mordyrtallet i 2021. Det er interesse for å øke ammekutallet i eksisterende ammekubesetninger og blant melkeprodusentene, og det er innvilgede investeringsprosjekter under oppføring som ikke har kommet i full produksjon enda.

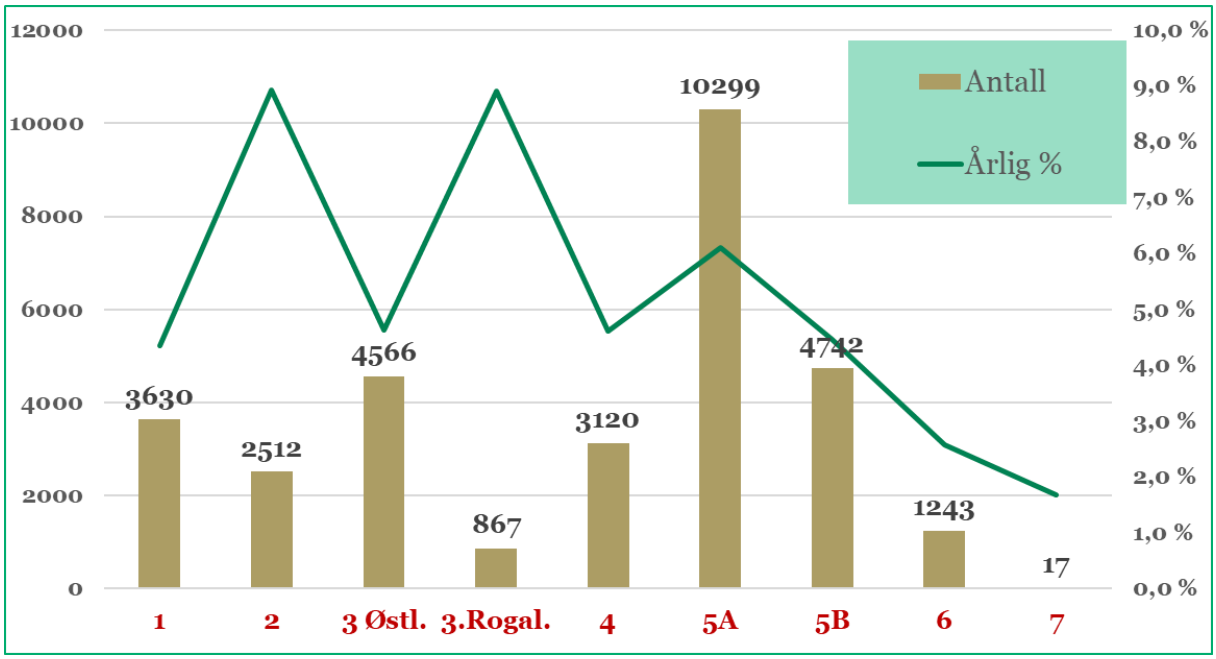

Figur 5 Utvikling i ammekyr fordelt på arealsoner. 2013-2020.

Den spesialiserte storfekjøttproduksjonen utnytter verdifulle gras- og beiteareal over hele landet. **Norges Bondelags forhandlingsutvalg mener videre vekst i ammeku primært må skje i grasområdene, for å unngå reduksjon i kornarealer og beholde storfekjøttproduksjon i grasområdene.**

Norges Bondelags forhandlingsutvalg krever følgende endringer i virkemidler for storfekjøttproduksjonen:

- **Det innføres en forhøyet tilskuddssats til ku med kalv på beite på 450 kroner pr ku.**
- **Det generelle beitetilskuddet økes med 35 kroner pr. dyr og utmarksbeitetilskuddet med 40 kroner pr. storfe.**
- **Kvalitetstilskudd storfe økes med 1,00 kr/kg for klassene O og O+ og bedre.**
- **Driftstilskuddet økes med 750 kroner pr. dyr opp til 40 dyr og 30.000 kr/foretak for over 40 kyr.**
- **Satsene for tilskudd til avløsning ferie og fritid økes med 4,7 %.**
- **Tilskuddet til RMP økes.**
- **Kulturlandskapstilskuddet økes med 6 kroner pr. dekar.**

11.1.2 Sau/lam

Etter mange år med overproduksjon og store reguleringslagre, er markedet for sau og lam tilnærmet i balanse. Reguleringslagrene er tømt. Det er prognosert en liten overdekning av lam på 200 tonn i 2021, inkludert WTO-importkvoten på 206 tonn og importkvoten på 600 tonn fra Island. For sau viser prognosen balanse.

Økonomien i saueholdet har vært presset i mange år pga. markedssituasjonen. Norges Bondelags forhandlingsutvalg mener situasjonen nå tilsier at det er mulig å løfte økonomien. Forhandlingsutvalget forventer også at Nortura setter opp planlagt engrospris for 2. halvår, for å ta ut høyere verdier i markedet. Produksjonen av sau/lam er grasbasert og viktig for å utnytte lokale beiteressurser, spesielt på utmark. Utmarksbeitetilskuddet løftes derfor ytterligere.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg krever følgende endringer i virkemidler for sau og lam.:

- **Ulltilskudd til klasse H2 ull innføres, med samme sats som klasse H1, 20 kr/kg.**
- **Husdyrtilskuddet økes med 150 kroner pr. dyr opp til 150 dyr.**
- **Utmarksbeitetilskuddet økes 40 kroner pr sau/lam.**
- **Det generelle beitetilskuddet økes med 20 kroner pr. dyr.**
- **Satsene for tilskudd til avløsning ferie og fritid økes med 4,7 %**
- **Tilskuddet til RMP økes.**
  Kulturlandskapstilskuddet økes med 6 kroner pr. dekar.

11.1.2.0 Gjeninnføring av tilskudd til klasse H2 ull

Fra og med ullåret 2016/2017 ble det kun gitt tilskudd til 11 av 16 ullklasser. Kvalitetsklassen H2 er klassen for førsteklasses hvit frasortert vårull. Klassen kan sidestilles med H1 som er klassen for hvit, frasortert høstull. I motsetning til klassene V, G, H3 og C2S er ikke H2 en klasse bonden kan unngå å få ulla si klassifisert i, dersom bonden velger å klippe dyrene sine to ganger i året. Hvit høstull av crossbred klasse 1(C1) er den mest etterspurte kvaliteten av norsk ull blant norske kunder, og interessen er økende. Skal etterspørselen kunne dekkes er vi avhengige av at produsentene fortsetter å klippe to ganger i året. Dersom produsentene klipper to ganger i året er det ikke mulig å unngå ull i H2-klassen.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg krever at tilskuddet til klasse H2 ull gjeninnføres med samme sats som H1, 20 kr per kg. Dette utgjør 2,2 mill. kroner.

11.1.3 Hjort

I Norge har vi i dag 112 hjortefarmer fordelt over hele landet. Det meste av hjortekjøttet selges direkte i markedet, i konkurranse med importerte vare fra New Zealand. Hjorteoppdrett utnytter beiteressursene godt, holder kulturlandskapet i hevd, bidrar til lokal verdiskapning og sysselsetting i distriktene. Hjort trenger daglig tilsyn og har kostnader knyttet til fôring, gjerdehold, maskinpark med mer. Det ligger et uutnyttet potensial i å øke produksjonen av hjortekjøtt i Norge, men svak økonomi gjør at få velger å gå inn i næringa.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg foreslår at satsen for husdyrtilskudd dobles fra 500 til 1 000 kr/dyr. Det tilsvarer ca. 2,6 mill. kroner, og utgjør ca. 23.000 kr/hjorteoppdretter. Det settes et tak på 200 tilskuddsberettiget hjort.

11.1.4 Frakttilskudd slaktedyr

Fraktordningen for frakt av slaktedyr ble gjennomgått i 2019-2020. Utredningen viste at ordningen i stor grad virker etter formålet, men det ble anbefalt å se nærmere på to forhold for å sikre lik netto fraktkostnad mellom regioner.
Norges Bondelags forhandlingsutvalg forutsetter at det jobbes videre med disse forholdene.

Frakttilskuddet må økes for å bedre lønnsomheten til alle som leverer storfe, sau og gris til slakt. Dette øker finansieringsbehovet for innfraktordningen for slakt.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg krever at frakttilskuddet for slaktedyr økes med 15 mill. kroner.

11.1.5 Tilskudd til frakt av egg

Formålet med frakttilskuddsordningen er å jevne ut kostnadene ved frakt av egg fra produsent til registrert eggpakkeri, i tillegg til å bidra til effektiv frakt og til å stimulere til omsetning via registrerte eggpakkerier. Frakttilskudd blir utbetalt for frakt av egg fra produsent til nærmeste registrerte eggpakkeri. Tilskudd på 7,7 mill. kroner til 66 000 tonn egg gir en svært lav dekning av fraktkostnaden. Kostnaden til innfrakt av egg er anslagsvis 1 kr/kg egg. Tilskuddet til frakt av egg har heller ikke vært økt på flere år, men kostnadene har økt også for frakt av egg.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg krever at frakttilskudd egg økes med 1 mill. kroner.

11.2 Setertilskudd

I 2020 kom rapporten «*Færre og større melkebruk – hva skjer med seterdrifta?*» (Agri Analyse rapport 3-2020). Rapporten viser at antall aktive setre med melkeproduksjon har gått nedover i takt med at melkebrukene blir færre og større, som følge av blant annet teknologiutvikling. I 2018 var det 1 057 melkebruk som deltok i seterdrift fordelt på 838 enkeltsetre og 119 fellessetre. Tilskudd til seterdrift går over RMP, og i 2019 ble dette en nasjonal ordning med en minimumsats på kr 50 000 kroner. Kravet til tilskuddet er at dyra skal være på setra i minimum 6 uker, og det skal være en minimumsproduksjon på 45 liter kumelk pr. Døgn, eller 25 liter geitemelk pr. døgn.

Seterdrift er et viktig element i norsk matproduksjon og bidrar til:

- å opprettholde biologisk mangfold.
- å ta vare på kulturlandskapet.
- bruk av utmarka.
- å ta vare på og forvalte kulturhistorie og kulturminner.
- fôrgrunnlaget for de gårdene det gjelder, spesielt i vanskelige fôrår.
- å møte klimautfordringene gjennom karbonbinding og albedoeffekt.
- norsk og lokal matproduksjon, i tillegg til en stor omdømmeverdi.

De største utfordringene for å opprettholde norsk seterdrift er:

- Arbeidsmengde og lønnsomhet.
- Investeringsbehov.
- Infrastrukturen der det ikke er strømnett.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg mener at seterdrift er en viktig del av norsk matproduksjon, og er bekymret for at det fortsatt er nedgang i antall aktive setre.

11.3 Kvoteordninga for melk

Ordningen med melkekvoter er svært viktig for spredt melkeproduksjon. Melkekvoteordninga har til hensikt å tilpasse melkeproduksjonen etter markedets behov i en overskuddssituasjon, og bidra til å nå de «*målsetninger Stortinget har fastsatt, herunder distriktsprofil og variert bruksstruktur*». **Norges Bondelags forhandlingsutvalg mener kvoteordningen for melk er avgjørende for å sikre en livskraftig melkeproduksjon med variert bruksstruktur over hele landet, samt å tilpasse produksjonen til markedets behov.**

11.3.1 Tiltak for å øke andelen eid kvote og få ned kvoteprisene

Ved behandlingen av jordbruksmeldinga uttrykte en samlet næringskomité bekymring for at store beløp går ut fra aktive melkeprodusenter til produsenter som har sluttet med melk gjennom kjøp og bortdisponering av melkekvoter.

I 2021 er 356 mill. liter kvote utleid. I rapporten *«Produksjon på flere kvoter»* fra 2018 fra en partssammensatt arbeidsgruppe, fant man at ca. 1/3 av den bortdisponerte kvota tilhører utleiere som ikke søker produksjonstilskudd. Andelen melk som produseres på leid kvote har økt med 120 mill. liter de siste 5 årene, tilsvarende nesten 50 % økning. Norges Bondelags forhandlingsutvalg mener det er nødvendig å iverksette aktive tiltak for å bremse og reversere denne utviklingen.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg vil sikre og utvikle kvoteordningen for mjølk, med særlig vekt på å:

I. øke andelen eid kvote blant aktive melkeprodusenter.
II. få ned kvoteprisene.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg krever derfor at det i årets jordbruksoppgjør gjøres endringer i kvotesystemet som reduserer kvotekostnadene, for blant annet å begrense utbredelsen av spekulasjon med melkekvoter, samt iverksette tiltak som i større grad ivaretar den aktive melkeprodusenten.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg foreslår følgende tiltak for å øke andelen eid kvote blant aktive melkeprodusenter:

1) I kvoteregelverket må det gjeninnføres et skille mellom kvote i samdrift og kvoteleie. Nye krav som stilles samdrifter i dette regelverket, skal kun omfatte nye samdrifter etablert etter en angitt dato vedtatt i årets jordbruksoppgjør, og nye deltakere som tas inn i eksisterende samdrifter etter denne datoen.
2) Innføre en begrensing på 10 år for hvor lenge en kvote kan være leid ut/legges sovende. Etter 10 år må kvota enten selges eller man må ta opp igjen melkeproduksjonen på egen eiendom eller legge den i samdrift. Regelverket skal omfatte både nye og eksisterende utleieforhold, der løpetida regnes fra tidspunktet for innføring av det nye regelverket. Regelverket skal også omfatte utleie av melkekvoter fra aktive melkebruk.
3) Gjeninnføre et leveransekrav på 24 måneder sammenhengende melkeleveranse før kvota eventuelt igjen kan leies ut (jf. Slik regelverket var før 2012). For å unngå at eksisterende samdrifter må oppløses, må et eget regelverk for samdrift gjeninnføres, jf. Pkt. 1. For å unngå omgåelse av 10 års begrensingen gjennom skjult kvoteleie i samdrift innføres:
    - Avstandskrav på 17 km.
    - Et minimumskrav på 20 % eierandel i samdrifta.
4) Det gis ikke mulighet for å kunne leie ut og inn kvote samtidig, men det åpnes for mulighet for å søke dispensasjon i forbindelse med utbyggingsprosjekter. For allerede inngåtte leieavtaler utløper de det året avtalene går ut eller avgrenses av 10-års regelen, jf. Pkt. 2.
5) Opprettholde muligheten for at nye produsenter kan starte opp med melkeproduksjon, men ved kjøp av kvote stilles det krav om 24 måneders sammenhengende leveranse fra egen landbrukseiendom/samdrift, jf. Pkt. 3, før kvota kan gjøres omsettbar i form av salg eller utleie.
6) Sidestille skattemessig inntekter fra leie av kvote og salg av kvote, ved at salg av kvote beskattes som kapitalinntekt. Føringer om dette inn mot Statsbudsjettet 2022 legges i årets jordbruksoppgjør.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg foreslår følgende tiltak for å få ned kvoteprisene:

1) Kvotetaket for ku- og geitemelk senkes til hhv. 700.000 liter for kumelk og 250.000 liter for geitemelk. For produsenter som i år har en disponibel kvote over de nye kvotetakene, blir denne disponible kvota det nye kvotetaket. Det gis ikke mulighet for å kjøpe kvote over kvotetaket/disponibel kvote som ligger mellom nye kvotetak og gammelt kvotetak (900.000 liter).
2) Taket for investeringsstøtte heves til 3 mill. kroner for investeringer i melkefjøs, og støtteprosenten heves til 45%. Melkebruk under 30 kyr gis prioritet. For andre investeringer, beholdes taket på 2 mill. kroner og maksimal tilskuddsprosent på 35 %. Unntaket fra kronetaket videreføres for investeringer i Troms og Finnmark. Dette tiltaket vil redusere behovet å utvide produksjonen ved omlegging til løsdriftsfjøs, og på den måten redusere behovet for å skaffe betydelig mer kvote ved en investering. Tiltaket finansieres utenfor jordbruksavtalen gjennom en egen pakke for å imøtekomme løsdriftskravet.

11.3.2 Kvote solgt til Staten

For 2021 er det satt et forholdstall på disponibel kvote på 1,07 for kumelk. Med denne markedssituasjonen mener Norges Bondelags forhandlingsutvalg at all kumelk-kvote som selges til staten i førstkommende salgsrunde (40 %), skal selges ut i produksjonsregionene til 4 kr/liter. Tiltaket vil ha også ha en viss prisdempende effekt også i det private kvotemarkedet, da tilbudet av melkekvoter isolert sett øker. For geitemelk er markedssituasjonen annerledes.
Norges Bondelags forhandlingsutvalg foreslår at geitemelkkvote som selges til Staten, trekkes inn for kommende salgsrunde.

11.3.3 Konvertering av kvote

Systemet med konvertering av geitemelkkvoter til kumelkkvoter gir rom for spekulasjoner gjennom kvotekjøp av geitemelkkvote. **Norges Bondelags forhandlingsutvalg foreslår å opprettholde forbudet med å kunne konvertere melkekvoter for geitemelk til kumelk.**

11.4 Prisutjevningsordningen melk

Norges Bondelags forhandlingsutvalg vil understreke at Prisutjevningsordningen (PU) er svært viktig for å sikre lik melkepris etter geografi og melkeanvendelse. PU er en selvfinansierende ordning. I realiteten er det avgift på drikkemelk som bærer finansieringen av ordningen. Volumet av drikkemelk synker, dette utfordrer den langsiktige finansieringen av ordningen. For norsk landbruk generelt og melkeproduksjonen spesielt, er PU sentral for å beholde produksjon over hel landet. Det er utjevningen mellom anvendelse for å sikre et størst mulig marked for norsk melk (konkurransekraft), og lik melkepris til bonde nasjonalt som er kjernefunksjonen til PU.
Norges Bondelags forhandlingsutvalg krever at dette overordna formålet prioriteres innenfor ordningen.

I PU-ligger også konkurransepolitiske virkemidler. Det er et generelt tilskudd til andre aktører enn Tine, kapitalgodtgjøring og distribusjonstilskudd. Til sammen utgjør disse ca. 180 mill. kroner for 2020/21, tilvarende ca. 12 øre/liter innveid melk. Med høyere etterbetaling for Tine siste år enn gjennomsnittet tidligere, og større drikkemelk-volum for Q-meieriene, må utbetalingene forventes å stige for 2021/22. Utbetalingene til konkurransepolitiske tiltak over ordningen har økt med 26 % siden 2016.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg er for innenlandsk konkurranse i melkemarkedet. Det bidrar til produktutvikling og muligheter for høyere verdiskaping som melkeprodusentene vil kunne nyte

godt av. Konkurransesituasjonen i melkemarkedet har imidlertid endra seg betydelig siden de konkurransepolitiske tiltakene ble innført. Det må være utfordringene i melkemarkedet i dag som må styre innretning av virkemidlene i PU framover.

For å ha landbruk og melkeproduksjon over hele landet trengs mottaksanlegg fra nord til sør. Selv om det politiske målet er desentralisert produksjon, premieres sentralisering – også gjennom det særskilte distribusjonstilskuddet. Det er ikke mulig å vise hvor i verdikjeden tilskuddet ender opp. De siste års utvikling i drikkemelkmarkedet er økende volum gjennom store anlegg. Med bedre kapasitetsutnyttelse reduseres kostnadene i de største anleggene ytterligere, og forskjellen i produksjonskostnader blir enda større. Mindre anlegg i distriktene, som er viktige for melkeproduksjon over hele landet får ikke denne effektiviseringsgevinsten. Distribusjons-tilskuddet bidrar i denne sammenheng til en ytterligere forverring av konkurransesituasjonen. Vi forventer at funnene fra Landbruksdirektoratets rapport om grunnlaget for distribusjonstilskudd fra juni 2020 følges opp.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg mener de konkurransepolitiske virkemidlene må være tidsbegrensa og finansieres over statsbudsjettet og ikke PU-ordningen. Det er ikke riktig at melkeprodusentene skal finansiere vedtak politikere har gjort. Her må Staten selv ta ansvar. Disse grepene vil frigjøre midler over PU som kan brukes til å øke melkeprisen til produsentene, og/eller styrke konkurranseevnen til all norsk melk, uavhengig av meieriselskap.

11.5 Bevaringsverdige husdyrraser

11.5.1 Bevaringsverdige raser

De seks historiske landrasene Telemarkfe, Sidet Trønder og Nordlandsfe (STN), Vestlandsk Fjordfe, Østlandsk Raukolle, Vestlandsk Raukolle og Dølafe er definert som genetisk bevaringsverdige. Det har vært en økning siden bevaringsarbeidet for disse rasene startet på 1980-tallet, men likevel er to av Norges historiske landraser definert som kritisk utrydningstruet (færre enn 300 avlshunndyr) av FNs organisasjon for mat og landbruk (FAO). Dette gjelder rasene Dølafe og Vestlandsk raukolle. De andre rasene defineres som utrydningstruet.

Det er særlig små og mellomstore bruk som produserer på de bevaringsverdige husdyrrasene. Bare 29 mjølkebesetninger har kun kyr av bevaringsverdig rase, og det er betydelige utfordringer knyttet til å rekruttere nye besetninger. Over tid holdes relativt sett flere storfe i ammekuproduksjon og færre i melkeproduksjon. Det bør stimuleres til melkeproduksjon på disse rasene for å beholde melkeegenskapene.

Norsk genressurssenter utfører viktige oppgaver med overvåking og koordinering av arbeidet med bevaringsverdige raser, og må sikres tilstrekkelige budsjettmidler over statsbudsjettet.

For å stimulere til melkeproduksjon foreslår Norges Bondelags forhandlingsutvalg at tilskuddet differensieres mellom melkeku og ammeku, og øke tilskuddssatsen til bevaringsverdige storferaser som melkes med 1 000 kroner pr. melkeku.

11.6 Kraftfôrbasert husdyrhold

11.6.1 Gris

Vi har i Norge ført en aktiv politikk for å spre husdyrproduksjonen, og har derfor relativt små svinebesetninger spredt over alle landsdeler. Dette gir sikkerhet for trygg mat og god dyrehelse.

Det norske avlsarbeidet på svin har skjedd med basis i denne produsentstrukturen og resultert i svin som er svært fôreffektive, har en god helsetilstand, og et lavt antibiotikaforbruk. Dyrevelferd har hatt ekstra stort fokus den siste tiden, og det er nå iverksatt tiltak blant aktører i svinenæringa for å redusere avvik knytta til dyrevelferd. Dette arbeidet er viktig å videreføre. De siste rapportene fra Mattilsynet viser en bedring, men arbeidet er ikke i mål.
Målt i dyretall og konsum er gris den største kjøttproduksjonen. Slakteri- og foredlingsindustrien er avhengig av en lønnsom svinenæring i hele landet. Utjevning av fraktkostnader knyttet til slakt og kraftfôr er sentralt.

Etter en langvarig overskuddssituasjon er det nå markedsbalanse for svin, etter at markedsreguleringstiltak som utkjøp av purke har tatt ned produksjonen tilpassa markedssituasjonen. Målprisen blei løfta i 2020 etter å ha stått stille siden 2016. Dette var et nødvendig løft, og det er rom for en ytterligere økning nå i 2021.
Norges Bondelags forhandlingsutvalg krever at målprisen økes med 1,60 kroner pr. kg.

Det har bygd seg opp et etterslep på investeringer etter dårlig lønnsomhet i næringa. Innredningen i et grisehus varer i ca. 20 år. Mange av grisehusene begynner å bli gamle og slitt, i tillegg til at bingene er tilpasset mindre kull. Det bør åpnes for investeringsstøtte knytta til klima, dyrevelferd og HMS. Ved markedsmuligheter kan det også åpnes for utvidelser for kombinert- og slaktegrisproduksjon.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg krever at det åpnes for investeringsvirkemidler til dyrevelferd, klimatiltak og HMS i svineholdet. Det er særskilt viktig å opprettholde og styrke produksjonen av svinekjøtt i Nord Norge for å opprettholde infrastruktur.

11.6.2 Kylling og kalkun

Det ble produsert rett i overkant av 105 000 tonn fjørfekjøtt i 2020, og fjørfekjøtt er det eneste kjøttslag hvor en forventer fortsatt forbruksvekst. Markedene for kylling og kalkun har i utgangspunktet sterk konkurranse, og prisnedskrivingstilskudd for kraftfôr har vært prioritert for å holde kostnadsveksten nede.

I dagens regelverk for avløsertilskudd er det antall slaktet kylling som er grunnlag for utmåling (ca. 0,44 kr/dyr). Produksjoner på saktevoksende kylling foregår med lavere belegg og kyllingene lever lengre, noe som medfører et lavere totalt antall dyr enn i konvensjonell kyllingproduksjon. Dagens utregning gjør at bønder med spesialproduksjon er berettiget mindre avløsertilskudd. Avløsertilskuddet må økes per kylling, som for økologisk slaktekylling, slik at spesialproduksjon berettiger tilsvarende avløsertilskudd som konvensjonell kyllingproduksjon. Det er viktig å sikre likebehandling av ulike produksjonsmetoder innen fjørfe.
Norges Bondelags forhandlingsutvalg krever at det settes en egen sats for saktevoksende kylling (slaktealder over 35 dager) i avløserordningen for å tilpasse den til ulike produksjonsmetoder. Satsen må beregnes slik at den kompenserer for redusert antall dyr på årsbasis, gjennom færre innsett og færre dyr per innsett.

11.7 Birøkt (74.14)

I tillegg til å produsere honning, genererer honningproduksjonen betydelige verdier for norsk landbruk gjennom pollinering av frukt, bær og oljevekster. Pollineringsverdien utgjør trolig mer enn 230 mill. Kkroner årlig. Birøkt bidrar også til pollinering av ville vekster, og dermed artsmangfoldet.

Norge har gode forutsetninger for birøkt. Vi har friske dyr og det kan røktes over hele landet. Næringa egner seg godt som tilleggsnæring. Arealet av norske nyttevekster tilsier et behov for rundt 70 000 bikuber til pollinering, mens vi i dag har rundt 50 000 fordelt på 4000 birøktere. Av disse er det ca. 720 birøktere som søker produksjonstilskudd. Markedet for honning i 2017 var på 2600 tonn hvor bare 50 % av dette dekkes opp av norsk produksjon. Importen er utfordrende fordi norsk honning ikke klarer å konkurrere prismessig. I dag er man derfor helt avhengig av markedets preferanse for norsk honning. En opplysningstjeneste vil gi merkenøytral rådgivning til forbruker, informere om ulike bruksområder for produktene, samt informere om verdien av å velge norske produkter fremfor importerte. På denne måten kan vi øke markedet for norsk honning og samtidig legge forholdene til rette for pollinering av frukt- og bærvekster i Norge.

Det er inngått en intensjonsavtale mellom MatPrat og Norges Birøkterlag der formålet med avtalen er å erklære partenes felles ønske og vilje til å inngå i et kommunikasjon- og utviklingssamarbeid.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg foreslår å bevilge 1,5 mill. kroner gjennom avsetningsmidler til Norges Birøkterlag for å finansiere deltakelse i en opplysningsordning gjennom MatPrat for honning og andre bie-produkter.

11.8 Pels

Stortinget vedtok i 2019 forbud mot pelsdyrhold i Norge. For eksisterende oppdrettere er det en overgangsordning frem til 2025. De fleste produsenter har nå avsluttet sin produksjon, og det er bare ca. 10 oppdrettere igjen med produksjon i 2021.

Det er etablert en erstatningsordning for bøndene som avslutter sin virksomhet. Denne er under revisjon, og proposisjon om ny erstatningsordning er oversendt til Stortinget for behandling.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg krever at så lenge produksjonen videreføres må velferdsordningene for pelsdyrbøndene opprettholdes. Det er svært viktig at pelsdyrbønder får ta del i tilskuddsordningen for ferie og fritid.

11.9 Bedret dyrevelferd

11.9.1 Tilskudd til ku med kalv

Forskrift om hold av storfe beskriver beitekrav både for ku og kalv, men veileder til forskriften åpner for å holde kalver inne første sesong dersom de er født på en tid av året som gjør at det ikke er forsvarlig å ha dem ute. Å ha små kalver uten mordyr på beite, setter ekstra krav til ly og tørt liggeunderlag, hyppigere tilsyn, egnet behandling ved sykdom, og nok fôr og drikke. I tillegg medfører risikovurdering knyttet til å ha okser over 6 måneder på beite sammen med bestemmelsene i hanndyrlova det som uforsvarlig å ha disse på beite.

Et beitetilskudd til diegivende ku med kalv under 6 måneder gir flere fordeler enn å øke eksisterende beitetilskudd, og vil legge til rette for at flere kalver, inkludert oksekalver, kommer på beite. Et slikt tilskudd vil legge til rette for god dyrevelferd gjennom stimulering til samvær mellom ku og kalv, naturlig beiteadferd for dyra og økt utnyttelse av beiteressursene. Tilskuddet vil stimulere til å planlegge kalvingstidspunkt tilpasset beitesesongen, slik at flere dyr kommer ut og henter fôrenheter gjennom beiting.

Tilskuddet vil også være målrettet for å øke produksjon av storfekjøtt ved å styrke økonomien i spesialisert storfekjøttproduksjon.
Det forutsettes at beitetilskudd på innmark og utmark opprettholdes på dagens nivå uavhengig av innføring av «Ku med kalv på beite».

Norges Bondelags forhandlingsutvalg foreslår at det innføres tilskudd til diegivende ku med kalv under 6 måneder på beite med 450 kroner pr. mordyr.

12 ØKOLOGISK LANDBRUK

12.1 Status i økologisk landbruk

Det økologiske- og karensarealet holdt seg stabilt fra 2019, og ligger nå på 4,6 % av det totale jordbruksarealet. Det er særlig engareal, potet og kornarealene som går ned, mens det er en økning i frukt og grønnsaksarealene. Det er også en kraftig økning i areal for erter til fôr. Vestfold og Telemark har størst andel økologisk areal etterfulgt av Oslo og Viken og Trøndelag. Antall økologiske produsenter er stabil, og er nå på 1962.

Omsetningen av økologiske produkter fortsetter å øke også i 2020. Vi har per nå bare tall for omsetning direkte fra de tre dagligvarekjedene som melder om en økning på 10-20 %. Landbruksdirektoratet skal se på muligheten av å forbedre statistikkgrunnlaget for både dagligvarehandelen og for å kunne skille mellom norsk og importert vare.

12.1.1 Husdyr og økologisk kjøttproduksjon

Andelen av økologisk husdyr og kjøtt er forholdsvis stabil fra 2019, med unntak av verpehøner som har en økning. Produksjon av økologisk egg fortsetter å øke også i 2020 med 9 % vekst. Andelen økologisk egg er på 8,2 %. Husdyrtilskudd stimulerer til omlegging av animalsk produksjon, og er viktig for å ivareta økonomien i de økologiske husdyrproduksjonene.

12.1.2 Korn

Den samlede produksjonen av økologisk korn anslås for 2020/21 til å bli på 14 500 tonn. Så langt er 86% av det leverte kornet fôrkorn, selv om produksjonen av økologisk matkorn var stor i 2020. Andelen økologisk korn er på 1,2 %. Arealet er på 65 000 daa, som er en økning på 7,4 % fra 2019. Avlingene dekker ikke den norske etterspørselen etter matkorn og kraftfôr. Mesteparten av den økologiske mathveten og mathavren er importert vare. Norsk produksjon av råvarer til økologisk kraftfôrproduksjon dekker kun ca. 30 % av totalt råvarebehov og 55-60% av kornråvare. Det er viktig at norske kornprodusenter finner det lønnsomt å dekke mer av etterspørselen etter økologisk mat- og fôrkorn. Arealtilskudd er viktig for å redusere risiko knyttet til avlingsvariasjoner og avsetning.

Prisen på økologisk kraftfôr varierer mer gjennom året enn konvensjonelt pga. høyere import. For kraftfôr er importandelen på kornråvare 40-45%, og for økologisk kraftfôr totalt på 70%. Av det totale kraftfôrsalget i 2020 var 2% økologisk.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg foreslår at det settes i gang et utredningsarbeid for å vurdere tiltak i verdikjeden for økologisk fôrkorn og kraftfôr, med sikte på redusert sårbarhet og tilgang på norske råvarer, samt konkurransedyktige betingelser for økologiske husdyrproduksjoner. Se kapittel 10.2.

12.1.3 Melk

Produksjonen av økologisk melk gikk opp med 1%, mens andel solgt som økologisk er stabil på 57%. Andelen økologisk melk av totalt innmålt melk er på 3,3 %. Referansebruksberegningene i forkant av årets oppgjør viser at det økologiske referansebruket på melk har ligget lavest av melkebrukene på vederlag til arbeid og egenkapital de siste åra.

Det er i hovedsak to meieri som videreforedler og selger den økologiske melka som TINE veier inn. For 2020 var den totale innveide økologisk melka på ca. 50 mill. liter hvor produsenten får en merpris på 85 øre per liter (fra 1.7.2021). Av dette blir 29 mill. liter solgt i markedet som

økologisk. Alle produsenter som har avtale med TINE om å levere økologisk melk, uavhengig av om melka blir solgt, får merpris som TINE fastsetter og som det er viktig opprettholdes for å ha en økologisk melkeproduksjon over hele landet. Per dags dato er det ingen mulighet for å inngå avtale med TINE for nye produsenter utenfor de etablerte klyngene. Det er industriaktørene (her TINE og Røros) som betaler merprisen for all økomelk, selv om den ikke blir solgt som økologisk.

Rørosmeieriet er avhengig av økologisk melk fra Rørostraktene for å dekke etterspørselen etter produktene som krever geografisk opprinnelse: Tjukkmelk, skjørost, smør osv. I tillegg tapper og produserer Rørosmeieriet til Coop sin Änglamark-serie på søtmelk og fløte. Denne melka blir i dag fraktet fra Østlandet og Trøndelag til Røros, men siden Rørosmeieriet ikke er et målepunkt vil råvarekostnadene ved frakt øke jo større andel av melka som blir transport fra Østlandet til Røros. Røros selger 56% av all melka som selges som økologisk i markedet, samtidig ser vi en økning i import av økologiske meieriprodukter særlig i kjedenes egne merkevarer.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg ber om at Landbruksdirektoratet foretar en helhetlig gjennomgang av rammevilkårene for den norske verdikjeden for økologisk melk fram til jordbruksforhandlingene i 2022.

12.1.4 Poteter, grønnsaker og frukt

Det finnes ikke tall på den totale produksjonen av økologisk grønnsaker, frukt og bær. Omsetningen av norske, økologiske frukt, grønnsaker og poteter økte med 10% i 2020. Fortsatt er veksten av salget basert på økt import, og det er stort markedspotensial for norsk, økologisk frukt og grønnsaker. Tiltak for å øke produksjonen må også sees i sammenheng med Grønn Innovasjon og Vekst og oppfølgingen av denne. I tillegg til forslag løftet fram i forbindelse med programmet for å utvikle og stimulere markedet, er det behov for å stimulere produksjonen særskilt.

12.2 Oppfølging av Nasjonal strategi for økologisk jordbruk

I Nasjonal strategi for økologisk jordbruk som gjelder for 2018-2030 er det overordnete målet å stimulere til økologisk produksjon som er etterspurt i markedet. Innsatsen skal rettes inn mot tre områder: Kunnskap og kompetanse, legge til rette for økologisk produksjon og utvikling av en effektiv verdikjede. Strategien skal vurderes midtveis i lys av markedsutviklingen.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg vil påpeke viktigheten av at arbeidet med strategien for økologisk landbruk må følges opp med mer konkrete tiltak. Det må komme på plass statistikk på omsetning i dagligvarehandelen og seinest til jordbruksoppgjøret 2022.

12.3 Styrking av økologisk landbruk

Norges Bondelags forhandlingsutvalg vil særlig trekke fram mangel på norsk produksjon av korn, frukt, bær, og grønnsaker og et ustabilt marked med små volum for alle produksjoner, som to av hovedutfordringene for det økologiske landbruket i Norge. I et lite og sårbart marked, som det økologiske fortsatt er, er det ekstra viktig med forutsigbarhet for en god økonomi i primærproduksjonen om norsk jordbruk skal være i stand til å levere.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg foreslår et mål om 25 prosent vekst i økologisk areal innen 5 år, og tilsvarende vekst av forbruk av norskprodusert økologisk vare og videreforedling av norske produkter. For å bidra til økt forbruk og mer stabil etterspørsel, mener forhandlingsutvalget det må settes krav til det offentliges innkjøp av norske økologiske produkter.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg foreslår å:

- **Øke arealtilskuddet for økologisk korn med 50 kr/daa, og for økologisk grovfôr med 15 kr/daa**
- **Styrke husdyrtilskudd til melkeku og ammeku med 300 kr/dyr, og til andre storfe med 100 kr/dyr. Dette forutsetter at tillegget også begrenses til å gjelde dyretall under tilhørende tak.**
- **Styrke husdyrtilskudd til sau og melkegeit med 50 kr/dyr.**

13 ANDRE OMRÅDER OG TILSKUDDSORDNINGER

13.1 Tilskudd til rådgivning

Norsk Landbruksrådgiving (NLR) er et viktig bindeledd mellom forskning og de aktive jordbruksforetakene. NLR sørger for at ny kunnskap kommer ut til bonden på en effektiv måte. Dette er ikke minst viktig i en tid der jordbruket møter nye utfordringer til klima- og miljøendringer og kvalitetskrav. Samarbeid med forsknings- og utdanningsinstitusjoner vektlegges. NLR har også ansvar for HMS i landbruket, og byggteknisk rådgiving.
I 2021 mottar NLR 98,0 millioner kroner i tilskudd over Jordbruksavtalen.

NLR består av ti regioner med til sammen 360 rådgivere på 100 kontorsteder over hele landet. **Norges Bondelags forhandlingsutvalg forutsetter at arbeidet med en betydelig effektivisering og samordning av rådgivingstjenesten fortsetter.**

13.1.1 Byggteknisk rådgiving

NLR har ansvar for et landsdekkende nett av byggtekniske planleggere. Det er fortsatt behov for budsjettmidler for at NLR skal kunne ivareta dette ansvaret på en tilfredsstillende måte. I planleggingen er god areal -og bygningsutnyttelse viktig for å kunne redusere landbrukets egen nedbygging av matjord.

Det er stort behov for å oppgradere driftsapparat til nye krav og standarder. Ikke minst gjelder dette små og mellomstore bruk som ikke har forutsetninger for å øke produksjonen, og gjerne har begrenset med midler til å foreta nødvendige investeringer.
Norges Bondelags forhandlingsutvalg foreslår at bevilgningen videreføres på 5,5 mill. kroner.

13.1.2 HMS-rådgivning

Landbrukets HMS-tjeneste er en del av tjenestetilbudet fra Norsk Landbruksrådgivning. Det er forutsatt at LHMS sitt tjenestetilbud ivaretas, videreutvikles og knyttes nærmere til produksjonsfaglig virksomhet og rådgivning. HMS-arbeidet er en viktig del av sikkerhetsnettet rundt bonden. God bondehelse er i tillegg til å være særdeles viktig i seg selv, også med på å sikre god dyrevelferd og trygg matproduksjon. NLR HMS har en viktig funksjon i det forebyggende arbeidet for å forhindre ulykker og skader i landbruket. Det forebyggende arbeidet vil kunne bidra til å ta ned behovet for krisebistand, dette krever innsats og samarbeid med andre aktuelle organisasjoner. En uttalt 0-visjon for alvorlige ulykker med dødelig utfall er diskutert med Bondelaget og LMD, som i felleskap ønsker å fronte en slik visjon for å få økt bevissthet på HMS.

NLR har ansvar for krisebistand, både til medlemmer og ikkemedlemmer. Dette er en ikke-fakturerbar tjeneste, og utføres innenfor bevilgede midler. Denne tjenesten er ressurskrevende. I 2019 var det 131 saker, 33 av disse benyttet i tillegg fra bedriftshelsetjenesten. Dette utgjør en kostnad på ca. 20.000 kroner per sak.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg foreslår at det øremerkede tilskuddet til HMS-arbeidet i landbruket økes med 2,5 mill. kroner til 16,5 millioner kroner, med henvisning til behovet for krisebistand på HMS-området.

13.1.3 Mentorordning

NLR tilbyr nå mentorordningen over hele landet. Deltakerne opplever deltakelsen som givende og nyttig. Dette gjelder både de nye bøndene og mentorene. Mentorordningen finansieres utenfor NLRs grunnbevilgning.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg foreslår at mentorordningen videreføres og at det bevilges 3 mill. kroner over Landbrukets Utviklingsfond. Se nærmere omtale under LUF.

13.1.4 Kjøp av restanalysedata

NLR har ansvar for søknader om «minor-use» (et allerede godkjent plantevernmiddel brukes i andre "mindre" kulturer). Slik godkjenning er nødvendig for å sikre tilgang på kjemiske og biologiske plantevernmidler i en del kulturer som har mindre dyrkingsomfang. For spiselige vekster er det krav om restanalysedata. Disse finnes i en del tilfelle, men ikke i alle. Eksempelvis er det ikke tilstrekkelige data for godkjenning når middelet ønskes brukt ved tunneldyrking, selv om det er godkjent på friland. Må det gjennomføres egne forsøk for å skaffe slike data, kan kostnadene bli store, opp mot en million kroner pr preparat.

Ut fra situasjonen for tilgjengelige plantevernmidler forventes det behov for kjøp av restanalyse-data for to preparater årlig. Dette er kostnader som ikke har noen motsvarende inntekt for NLR.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg foreslår å øke bevilgningen til dette arbeidet fra 1 til 3 mill. kroner.

13.1.5 Oppsummering.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg foreslår at bevilgningen til NLR økes med 12 mill. kroner.

Ordning	**2020**	**2021**	**2022**	***Endring***
Grunnbevilgning	77,5	77,5	77,5	-
Byggteknisk rådgivning	5,5	5,5	5,5	-
HMS	14	14	16,5	*2,5*
Restanalyse	1	1	3	*2*
SUM	**98**	**98**	**102,5**	***4,5***

13.2 Regionale miljøprogram - RMP

Regionale miljøprogram omfatter tilskudd til å redusere faren for negative miljøeffekter til vann og luft, ivareta kulturlandskap og kulturminner herunder setring, ivareta biologisk mangfold, og til drift av bratte arealer. Det er viktig at fylkene får beholde denne retten til å utforme sine egne programmer og prioriteringer. RMP-midlene er jordbruksavtalemidler som skal komme det aktive jordbruket til gode.

13.2.1 Tilskudd til klimarådgivning over RMP

I jordbruksoppgjøret 2020 ble det enighet om å innføre tilskudd til klimarådgivning over RMP fra søknadsomgangen 2021. Tilskuddet skal gis til rådgivning som omfatter bondens arbeid med å redusere utslipp og øke opptak, samt til klimatilpasning. Et forslag til ordningen ble utredet av Landbruksdirektoratet sammen med en referansegruppe bestående av partene i jordbruket. Det er viktig at ordningen med klimarådgivning kommer raskt i gang, og i mars 2021 ble man enige om å sette i gang arbeidet med implementering av tilskuddet i RMP som en pilotordning over 3 år, med utgangspunkt i anbefalingen fra direktoratet. Ordningen skal ha nasjonale føringer. Søknader fra søknadsomgangen 2021 utbetales i 2022.

Landbruksdirektoratet anslår et behov på 1,5 -2 mill. kroner. for ordningen i første søknads-omgang, forutsatt minimumssatser på 6 000 kroner for en-til-en-rådgivning og 2 000 kroner. for grupperådgivning. **Norges Bondelags forhandlingsutvalg foreslår å bevilge 2 mill. kr. for implementering av tilskudd til klimarådgivning over RMP. Satsene bør være minimumssatser på hhv. 6 000 kroner. for en-til-en-rådgivning og 2 000 kroner. for**

grupperådgivning. Viser for øvrig til føringer i protokoll fra digitalt møte mellom partene den 18. mars 2021.

13.2.2 Friareal for gås i Nord-Trøndelag og Nordland

Det er siden 2006 avsatt midler over jordbruksavtalen til å kompensere for avlingstap forårsaket av kortnebbgås og kvitkinngås i Trøndelag og Nordland.

Kvitkinngås overvintrer i Storbritannia og mellomlander i Vesterålen før den når hekkeområdene på Svalbard. Det er ikke åpnet for jakt på kvitkinngås i Norge, da den står oppført på Bernkonvensjonens liste II. Bestanden av kvitkinngås ligger på om lag 40 000 individer.

Kortnebbgås overvintrer i Belgia/Nederland, mellomlander i Nord-Trøndelag og i Vesterålen før den når hekkeområdene på Svalbard. Forvaltningen av kortnebbgås følger den internasjonale forvaltningsplanen med mål om å stabilisere bestanden på om lag 60 000 individer gjennom jakt. Til tross for aktiv jakt i Norge og Danmark har bestanden mer enn fordoblet seg siden 1996, og teller 68 000 individer.

Tilskuddsordningen «Friareal for gås» ligger i RMP-menyen, og innebærer at bonden stiller grasarealer til disposisjon for beitende hvitkinngås eller kortnebbgås slik at fuglene ikke forstyrres. Tilskuddet er en kompensasjon for ulempe som oppstår. Tilskuddet utmåles per arealenhet i tre ulike klasser: Særlig tilrettelegging, høyt beitetrykk og lavere/moderat beitetrykk. Tiltaket gjelder på areal i områder som er definert av Statsforvalteren.

Fylkesbondelagene i Trøndelag og Nordland melder om at problematikken med gås øker i omfang, og at vårbeitende gjess gir store utfordringer med forsinket grasvekst og avlingstap. Det er behov for forskning på grassorter som i større grad tåler beiteskadene som gåsa forårsaker.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg krever at den fylkesvise RMP-rammen for Trøndelag og Nordland øker med 1 mill. kroner, som øremerkes tilskudd til beitearealer til kortnebbgås og kvitkinngås.

Med begrunnelse i at det ikke er åpning for jakt på kvitkinngås, krever forhandlingsutvalget at all kompensasjon for beiteskader forårsaket av kvitkinngås i Nordland og i hekkeområder rundt Oslofjorden belastes Klima- og miljødepartementet.

13.2.3 Fordelingsnøkkel RMP

I jordbruksoppgjøret 2020 ble partene enige om at Landbruksdirektoratet skulle få i oppdrag å se nærmere på fordelingsnøkkelen for RMP med utgangspunkt i endringer som er gjort i programmet de siste årene. Landbruksdirektoratet la i februar frem sitt forslag til en fordelingsnøkkel.

Formålet til RMP
Siden opprettelsen av RMP har hovedformålet vært todelt:

1. Tiltak for ivaretakelse av *kulturlandskapet.*
2. Tiltak for å redusere *forurensning til luft og vann*.

I 2012 ble miljøtiltak rettet mot klima innlemmet i RMP og lagt inn i hovedformålet om å redusere forurensninger til luft og vann. Fra opprettelsen av RMP og frem til 2018 var det størst oppslutning om tilskudd som støttet opp om hovedformålet kulturlandskap. I 2019 hadde for første gang tilskudd som bidro til redusert forurensning størst oppslutning.

Den forslåtte fordelingsnøkkelen har til hensikt å fordele midlene fastsatt i jordbruksoppgjøret mellom regionene etter objektive kriterier, og å stimulere til miljøtiltak som er tilpasset regionale

ulikheter i driftsforhold, miljøutfordringer og behov for prioriteringer. Forvaltningen og prioritering av midlene skal fortsatt skje på regionalt nivå, slik det er i dag.

Landbruksdirektoratet har ved utarbeidelse av forslag til fordelingsnøkkel lagt vekt på følgende prinsipper og kriterier for hva nøkkelen skal bygges på:

Overordnede prinsipper for utforming av fordelingsnøkkelen:

1. Ta utgangspunkt i jordbrukets sektoransvar for miljø, samt aktiviteten og arealene knyttet til jordbruksdrift.
2. Gi en fordeling mellom fylker som gir regionalt handlingsrom til å prioritere de miljøtema med tilhørende tiltak som gir målrettet innsats mot regionale og lokale miljøutfordringer.
3. Fordelingen mellom fylkene gjenspeiler behovet jordbruksnæringen i det enkelte fylke har knyttet til en forsterket innsats for å nå miljømålene nasjonalt.
4. Være enkel og transparent slik at både næring og forvaltning har innsikt i oppbygging og endringer som gjøres.

Kriterier fordelingsnøkkelen bygges på skal være:

1. Faglig begrunnet
2. Overordnede, objektive og stabile
3. Etterprøvbare

I den anbefalte modellen har direktoratet valgt hovedkategoriene *miljøgoder* og *utslipp*. Under hver av disse to hovedkategoriene er det valgt ut tilhørende kriterier. Direktoratet vektlegger at de valgte kriteriene i størst mulig grad skal gjenspeile både jordbruksaktiviteten i fylket, og behovene for å iverksette miljøtiltak. Det er valget av disse kriteriene og vektingen mellom dem, som gir ny fordeling mellom regionene. Det er også valget av kriterier som i størst grad har betydning for utslag mellom fylkene. Vektingen mellom de ulike kriteriene gir mindre utslag i fordelingen enn valg av kriterier.

Landbruksdirektoratet anbefaler at innføring av ny fordelingsnøkkel skjer i forbindelse med rullering av RMP i 2023.

Vurdering

Nye erosjonsrisikokart ble fremlagt vinteren 2021 og innføres fra søknadsomgangen/ vekstsesongen 2021. For flere områder viser de nye kartene en lavere risiko for flateerosjon enn det som vises i det gamle kartet. Endringene er størst i Innlandet, men også i Trøndelag og deler av Viken er det store forskjeller mellom nye og gamle kart. Det er relativt stor usikkerhet i fylkene for hvordan dette vil slå ut på forvaltningen av vannområdene. Endringene av nye kart har ikke funnet sin plass etter så kort virketid. Det vil være naturlig at det foretas gjennomgang av regionale forskrifter om miljøkrav som følge av endringene i nye erosjonskart.

Forslaget til fordelingsnøkkel og implementering vil medføre betydelige omfordelinger mellom fylker. Forslaget ser bort fra historisk fordeling og det arbeidet som er gjort av partene i fellesskap over tid, med prioriteringer på områder og ordninger. Forslaget rommer ikke kriterier knyttet direkte til vannmiljø og vassdrag med dårlig økologisk kvalitet.

Enkelte tiltak kan ha forskjellig kostnad avhengig av hvilket fylke tiltaket skal gjøres i, noe som kan være vanskelig å ivareta med foreslått fordelingsnøkkel. Eksempelvis kan miljøvennlig spredning av husdyrgjødsel koste mer å ta i bruk på små vestlandsarealer sammenlignet med lettdrevne arealer på flatbygdene.

Oppslutning om tiltak og stabilitet i satsene er viktig for at fylkene skal kunne gjennomføre de prioriteringer og tiltak som er iverksatt i programperioden. Endring i prioriteringer og reduserte

satser midt i perioden kan føre til lavere oppslutning i næringen om tiltakene totalt sett, og dermed ikke gi ønsket miljøgevinst.

Forhandlingsutvalget i Norges Bondelag anerkjenner fremlagt rapport, og krever at det settes ned en partssammensatt arbeidsgruppe for å gjennomgå forslaget til fordelingsnøkkel, med mål om å fremlegge et revidert forslag til jordbruksoppgjøret 2022. Landbruksdirektoratet peker på at en implementering av ny fordeling først bør gjøres i 2023. Forhandlingsutvalget i Norges Bondelag mener man bør benytte dette handlingsrommet til å jobbe videre med forslaget om en fordelingsnøkkel, for å sikre at ordningen bidrar til å oppnå målene i programmet.

13.2.4 Styrking av RMP

RMP er et viktig virkemiddel for å stimulere til gode miljø- og klimatiltak. For at det norske landbruket skal bli enda mer klima- og miljøvennlig, må utslipp til luft og vann reduseres ytterligere. Økt bevilgning til RMP er en forutsetning når aktiviteten på tiltakene skal økes.
Norges Bondelags forhandlingsutvalg krever at ordningen styrkes generelt med 22 mill. kroner, til 576,1 mill. kroner.

13.2.5 Oppsummert

	Økt bevilgning for 2022
Tilskudd til klimarådgivning	2 mill. kr.
Friareal for gås i Nord-Trøndelag og Nordland	1 mill. kr.
Generell styrking	22 mill. kr.
SUM	**25 mill. kr.**

13.3 Tilskudd til frøavl

Formålet med tilskudd til frøavl er å fremme dyrking og frøforsyning av klimatilpassede sorter. Det gis tilskudd til sertifisert frøavl av gras, belgvekster, rotvekster og grønnsaker.

Frøavl legger grunnlaget for norsk grovfôrproduksjon, og er på den måten viktig for jordbruket i hele landet. Frøavl og tilpassa sortsmateriale er viktig i arbeidet med å bedre grovfôrdyrkinga. Tilskudd til frøavl inkluderer et tilskudd til overlagring av såfrø. Såfrølager gjør oss bedre rusta dersom engarealene utvintrer, og sikrer tilgang på sorter tilpassa norske forhold. Det er svært begrensa muligheter for å importere sorter egna for norsk klima, og særlig for de nordlige landsdelene.
Norges Bondelags forhandlingsutvalg foreslår å videreføre bevilgningen til frøavl og lagring av såkorn på totalt 27 mill. kroner. for 2022.

13.3.1 Såkornberedskapslager

Ordningen med beredskapslager for såkorn ble styrket i 2020 ved å øke bevilgningen fra 3,7 mill. kroner til 6,3 mill. kroner, og satsen fra 60 øre per kg til 90 øre per kg. Ordningen omfatter i dag kun vårkorn. Vårkornarealet varierer med høstkornproduksjonen. Det er en risiko for at høstkorn går ut i løpet av vinteren, og høstkorndyrking krever derfor alltid et lager av vårkorn.
Norges Bondelags forhandlingsutvalg foreslår at høstkornkvantumet også bør være med i beregningsgrunnlaget for ordningen.

13.3.2 Kløverproduksjon

Norsk kløverproduksjon opplever stadig fallende avlinger. Flere frøprodusenter kutter nå ut kløver, da det er lite tilfredsstillende å få dårlige avlinger og tilhørende svak økonomi.

For 2020 har såvarefirmaene bare fått lagt ut kontrakter på ca. 50% av ønsket rødkløverareal. For hvitkløver dekkes nå behovet med import. Norsk kløverproduksjon er et viktig bidrag til økt norskandel, og eksisterende sikkerhetsnett bør styrkes for å stimulere til økt produksjon.

Gjennom *Forskrift om tilskudd til frøavl mm i gras, engbelgvekster, rotvekster og grønnsaker* har en i kløver et garantert oppgjør på 800 kroner per daa.
Norges Bondelags forhandlingsutvalg foreslår å øke garantitilskuddet for kløver (jf. § 8 i forskriften) med 200 kroner. per daa til 1 000 kroner. per daa. Økningen tas innenfor eksisterende ramme.

13.4 Tilskudd til kvalitets- og salgsfremmende tiltak

13.4.1 Graminor AS

Graminor har ansvar for foredling av jord- og hagebruksvekster i Norge. Formålet er å sikre at produsentene har tilgang på variert og friskt sortsmateriale som er egnet for norske forhold. Graminors arbeid er av stor betydning for å sikre norsk matproduksjon tilpasset et endra klima. Endringer i klima og dyrkingspraksis gjør at det til enhver tid er behov for nytt og bedre tilpassa sortsmateriell. Innen hagebruksvekstene er det mangel på sorter som kan sies å være attraktive nok, både for forbrukeren og produsenten. God plantehelse er også et viktig konkurransefortrinn i norsk jordbruk, som vi må ivareta.

Graminor deltar i et nordisk samarbeid. Den nasjonale andelen av finansiering av nordisk privat-offentlig partnerskap (PPP) bevilges over jordbruksavtalen. Styret i Graminor har vedtatt å arbeide for en nasjonal samlet satsing på frukt- og bærforedling på Njøs Frukt- og Bærsenter i Leikanger i Sogn og Fjordane.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg foreslår å beholde bevilgningen til Graminor på dagens nivå. Støtte til doktorgradstipendiater på 1 mill. kroner videreføres. Bevilgningen til PPP- prosjektet videreføres på dagens nivå.

13.4.2 Sagaplant AS

Sagaplant er et nasjonalt plantehelsesenter. Sagaplant fremstiller klimatilpasset, sykdomskontrollert og sortsekte plantemateriale av hagebruksvekster for norske forhold. Friske planter som er sortsekte og klimatilpasset, sikrer stabile avlinger av riktig kvalitet, og er en viktig faktor for å lykkes med produksjonen. Kravene til mattrygghet er økende, og et friskt plantemateriale er et godt utgangspunkt. Import av plantemateriale utgjør også en risiko for import av planteskadegjørere. Mange av arbeidsprosessene i fremavlsarbeidet er arbeidskrevende og manuelle. Det er følgelig behov for et moderne anlegg for å oppnå effektiviseringsgevinster. Sagaplant har i dag et vedlikeholdsbehov på sitt anlegg i Telemark. Dagens økonomi tillater ikke selskapet å ta hele kostnadene, og det søkes derfor om en engangsbevilgning. Sagaplant ser muligheter for å kunne ta ut økte markedsinntekter etter at investeringene er gjennomført.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg foreslår å bevilge driftsstøtte på 12,9 mill. kroner. Det gis i tillegg et engangstilskudd på 6 mill. kroner for driftsåret 2022, til vedlikehold for å sikre samfunnsoppdrag med fremavl av planter.

13.4.3 Samlet tilskudd til kvalitets- og salgsfremmende tiltak

Forslag til bevilgning for 2022, i mill. kroner.

	2021	**Bevilgning 2022**
Oppformering – Sagaplant	12,9	12,9

Sagaplant – engangsbevilgning	-	6
Graminor	26,0	26,0
Nordisk «Preebreeding»	2,8	2,8
Kvalitetstiltak settepotetavl	9,5	9,5
SUM	**51,2**	**57,2**

13.5 Tilskudd til dyreavl

13.5.1 Veterinære reiser

Ordningen med reisetilskudd til veterinære reiser er viktig og treffer godt. Formålet er å jevne ut kostnadene til veterinære syke- og inseminasjonsreiser. Dessverre er ordningen fortsatt kraftig underfinansiert. Dette gjør at utgifter til veterinære reiser blir en avstandsulempe for husdyr-produsenter, og gjør det enda vanskeligere å opprettholde god dyrevelferd for produsenter med lang avstand til nærmeste veterinær/veterinær på vakt. I tillegg påvirker problemstillingen om det enkelte veterinærdistrikt er en attraktiv arbeidsplass, og dermed også veterinærdekning og rekruttering.

Veterinærforeningen oppgir at kostnaden for den delen av arbeidstiden som tilbringes i bil er 28 kr/km ved en gjennomsnittsfart på 50 km/time. Tilskuddet for 2021 er på 13,57 kr/km. Det har tidligere vært praksis at veterinærene ikke har fakturert kjøring ut over tilskuddssatser, for å holde kostnadene nede og sikre at dyra får den behandlingen de trenger, uavhengig av hvor produsenten holder til. Dette har endret seg. Differansen mellom tilskudd og veterinærenes beregnede kostnad faktureres nå i stor og økende grad bonden. Særlig store utslag ser vi der veterinæren bruker mye tid i bil pga. store avstander mellom gårdsbruka. Fordeling av differansen mellom tilskudd og beregnet kostnad varierer mellom veterinærer og veterinærdistrikter. Noen veterinærer fakturerer hver enkelt bonde avhengig av avstand til den enkelte gård, mens andre tar utgangspunkt i ett års kjøreavstand og fordeler kostnaden likt mellom alle produsenter innenfor distriktet ved å beregne en egenandel for kjøring per besøk. Resultatet blir uansett at tettheten av gårdsbruk i stor grad påvirker veterinærkostnadene. Dette gjelder i store deler av landet, men effekten er størst i Finnmark.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg mener det er behov for en styrking av tilskudd til veterinære reiser, og krever derfor en økning av tilskuddet med 2 kr/km tilsvarende 6,3 mill. kroner.

13.5.2 Semin

Tilskudd til utjamning av inseminasjonsreiser er et målrettet tilskudd til distributører av sæd fra godkjent avlsorganisasjon. Seminutjamningsmidler bidrar til å sikre likt tilbud av avlsmateriale med god kvalitet over hele landet. Det er viktig å presisere at avtalemidlene ikke brukes til å dekke noe av den ordinære drifta til avlsselskapene, men kun til å utjevne de svært varierende kostnadene ved sæddistribusjon og inseminasjonsarbeid som skyldes lokale forskjeller i reiseavstander og dyretetthet. Eksempelvis gir reiseavstander gjennomsnittlig kostnadsforskjell på 250 kroner for en inseminasjon på storfe i Finnmark kontra Rogaland.

Geno oppgir at det faktiske behovet for midler er 47,3 mill. kroner bare hos dem. Organisasjonen mottar 21,7 mill. kroner som gir en underdekning på 25 mill. kroner. Den totale potten til semin er på 25,6 mill. kroner.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg foreslår å øke bevilgningene til semintjenester med 5 mill. kroner, til totalt 30,6 mill. kroner. Hele økningen på 5 mill. kroner fordeles til Geno.

13.5.3 Avlsorganisasjoner

Ordningen skal bidra til avlsmessig framgang og populasjoner av friske husdyr tilpasset miljøet. Ordningen skal videre sikre genetisk variasjon i populasjonene, og bygge på bærekraftige prinsipper basert på en tilstrekkelig stor effektiv avlspopulasjon, og inkludering av funksjonelle egenskaper i avlsmålet. For 2021 er det avsatt 14,3 mill. kroner til tiltaket. Etter å ha stått stille siden 2015 ble posten økt med 0,1 mill. kroner i 2018. På grunn av den spesielle situasjonen med avvikling av pelsdyrnæringen har behovet for midler til Pelsydyralslaget gått ned og frigjort kr 0,5 mill. kroner, som omfordeles til andre organisasjoner.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg foreslår at avsetningen for 2022 øker med 0,5 mill. kroner.

Ordningen forvaltes av Landbruksdirektoratet, som fordeler midlene etter samråd med avtalepartene. Som det framgår av jordbruksavtalen, kan følgende organisasjoner få støtte over ordningen: Norsk Sau og Geit (NSG), Norges Birøkterlag, Norges Pelsdyralslag, Norsk kjøttfeavlslag TYR og Norsk Fjørfelag, Landslaget for Telemarksfe og Avslaget for sidet trønder- og nordlands-fe.

Støtte til Norges Birøkterlag forutsetter at de også bidrar til driften av Reinavlsområdet for den brune bia. Norsk Fjørfelag kan få støtte til påvirkning av avlsarbeid i regi av internasjonale avlsselskaper.

Det må presiseres i tildelingskriteriene til NSG at tildelte midler også kan nyttes til det arbeidet som NSG gjør med å ta et faglig ansvar for oppfølging av organisert beitebruk.

13.6 Tilskudd til ringormvaksinering av storfe

Ringorm hos storfe er en B-sjukdom og zoonose. I tillegg til sykdomsmessig effekt på dyr og mennesker er ringorm en trussel for verdien og omdømmet til norske storfehuder. Sanering og bekjempelse er kostbart og arbeidskrevende, og ikke alle lykkes med dette. Noen velger heller å avvikle drifta. Erfaring fra 80- og 90-tallet viser at langvarig ringormvaksinering i besetningen (5 år) er avgjørende for å lykkes.

Ringormsituasjonen er nå bekymringsfull. Etter en kraftig nedgang i antall tilfeller gjennom flere år, har situasjonen de siste 5-6 årene snudd.

Det siste utbruddet er i Rogaland med en påvising i 2018, 14 i 2019 og 15 i 2020. Det er så langt ett nytt tilfelle i 2021. I tillegg ble smitten påvist i to kontakter i Agder i 2020. Det har også vært et større utbrudd i Agder og på Østlandet den siste 10-års-perioden.

13.6.1 Pågående arbeid

For å snu en negativ utvikling har det vært iverksatt et stort arbeid med både nasjonale og lokale aktører i Rogaland siste året. Prosjektet RingiROG ble etablert med midler fra Rogaland Fylkeskommune. Gjennom et tett samarbeid med lokale aktører i slakteribransjen (livdyrformidlere), Rogaland Bondelag og Mattilsynet, samt sentrale aktører som Tine, Animalia og Veterinærinstituttet, er det oppnådd gode resultater.

13.6.2 Gjenstående arbeid og behov – innspill til jordbruksforhandlingene

Kontroll og bekjempelse av smittsomme sjukdommer forutsetter gode kompensasjonsordninger. Redsel for å komme i et økonomisk uføre påvirker evne og vilje til å varsle ved mistanke om ringorm, og vil også kunne påvirke viljen til å opplyse om kontakter. Det økonomiske aspektet er spesielt utfordrende når det gjelder ringorm, da offentlige ordninger ikke gjelder (det pålegges ikke avliving/slakting). Kostnadene ved sanering er store, og forsikringsselskapene har p.t. stoppet muligheten for nytegning av forsikring. I tillegg er det satt strenge øvre tak for utbetalinger ved pålagt sanering (10% av forsikret beløp).

13.6.2.0 Tilskudd til vaksinering

Helsetjenesten for storfe ønsker å kunne tilby produsenter som blir pålagt sanering, en delvis kompensasjon for kostnadene forbundet med vaksinering. Kostnader til oppfølgende vaksinering av kalver etter grunnvaksinering, er beregnet til åtte millioner kroner – basert på forutsetningene skissert i utregning under.

Det er av nasjonal interesse at arbeidet lokalt i Rogaland støttes opp fra sentralt hold, da spredning ut fra Rogaland vil være svært uheldig for storfepopulasjonen i hele landet.

13.6.2.1 Praktisk løsning

Animalia har tidligere disponert og utbetalt kompensasjon i forbindelse med fotråteprosjektet «Friske føtter». Vi ser for oss en lignende løsning, der Animalia oppretter et fond med øremerkede midler bevilget over jordbruksavtalen, og utbetaler midler etter søknad fra produsentene. Kriteriene er at besetningen er pålagt sanering, og at gjennomføring og kostander ved grunnvaksinering er dokumentert av veterinær. Det vil være mulig å søke med tilbakevirkende kraft tre år tilbake i tid, med mulighet for å søke tilskudd til dekning av utgifter for opptil fem års vaksinasjon. Prosjektet tar sikte på å være 5-årig, og søker om 1,2 millioner kroner første år.

Tabell 20 Grunnlag for kostnadsberegning

Kostnader ved vaksinering mot ringorm					
Gjennomsnittlig antall år			5		
Antall besetninger det tas høyde for neste 5 år			50		
Antall kalvinger gjennomsnittelig per besetning per år			80		
Kostander for 2x vaks. per kalv (2020 - pris)			300		
Årlig prisøkning for vaks. + utførelse, %, ca			5		
Pris per gjennomsnittsbesetning for 5 år			120 000		
År	**År 1**	**År 2**	**År 3**	**År 4**	**År 5**
Vaksinering per dyr	300	315	331	347	365
Antall dyr	4 000	4 000	4 000	4 000	4 000
Kostader vaksinering per år, kr.	1 200 000	1 260 000	1 323 000	1 389 150	1 458 608
Totalsum for perioden, kr.					6 630 758
Totalsum inkl. usikkerhetsmargin					**8 000 000**

Norges Bondelags forhandlingsutvalg foreslår at det etableres et 5-årig prosjekt med en bevilgning på 1,2 mill. kroner i 2022.

13.7 Oppsummering

	2021	Forslag 2022	Endring
Tilskudd til veterinærreiser	58,2	64,5	6,3
Tilskudd til semin	25,6	30,6	5,0
Tilskudd til avlsorganisasjoner	14,3	14,3	0,5
Tilskudd ringormvaksinering	-	1,2	1,2
SUM	**98,1**	**109,9**	**13,0**

Norges Bondelags forhandlingsutvalg foreslår å øke bevilgningen til Tilskudd til dyreavl, m.m., med 13,0 mill. kroner til 111,1mill. kroner.

14 Utredninger, evalueringer og elektroniske fagsystem

14.1 Oppsummering av utredninger og arbeidsgrupper jf. tidligere kapitler

Partssammensatte arbeidsgrupper:

- Regionale miljøprogram, fordelingsnøkkel.
- Likestilling og rekruttering av kvinner i landbruket.

Utredninger:

- Virkemidler for å styrke den totale verdikjeden for økologisk korn og kraftfôr, og etablering av frakttilskudd for økologisk kraftfôr
- Gjennomgang av økomelk
- Virkemidler i jordbruksavtalen med sikte på å sikre en potetproduksjon over hele landet

Fordeling 2021 - 2022 **Dato: fredag 23. april 2021**

Tabell 1.1 Jordbruksavtalen, fordeling på priser og tilskudd

		Mill. kr
	Kap. 1150, Jordbruksavtalen, utgifter	**1 226,0**
-	**Kap. 4150, Jordbruksavtalen, inntekter**	**0,0**
=	**Nettoeffekt av tilskudd**	**1 226,0**
+	**Målpriser fra 1.7**	**709,2**
=	**Sum målpriser og tilskudd**	**1 935,2**
+	**Omdisponering overførte midler 2020**	**31,8**
=	**Sum til fordeling**	**1 967,0**
+	**Endret inntektsverdi jordbruksfradrag**	**145,0**
=	**Ramme for oppgjøret**	**2 112,0**

Tabell 1.2 Målpriser fra 01.07

Produkt	Mill. l/kg/kr	Målpris, kr/l/kg	Endring, kr/l/kg	Endring, mill. kr
Melk, ku og geit	1513,0	5,47	0,08	121,0
Gris	137,8	33,89	1,60	220,5
Poteter	222,1	5,32	0,35	77,7
Grønnsaker og frukt	3575,7		7,0%	250,3
Norsk matkorn	208,7	3,63	0,190	39,7
Sum målprisendringer				**709,2**

Tabell 1.3 Markedsordningen for korn

Prisendringer norsk korn	1000 tonn	Målpris, Kr/kg	Endring, Kr/kg	Mill. kr
Hvete, matkorn	191,9	3,67	0,19	36,5
Rug, matkorn	16,8	3,22	0,19	3,2
Bygg	490,8	3,06	0,10	49,1
Havre	249,6	2,83	0,13	32,4
Fôrhvete og fôrrug	181,7		0,10	18,2
Erter til modning	4,0		0,30	1,2
Såkorn	60,6		0,13	7,7
Oljevekster	17,8	5,98	0,30	5,4
Sum korn og oljevekster	1 213,2		0,13	153,6

Tabell 1.4 Endring i råvarekostnader til kraftfôr

	1000 tonn	Andel	Ref. pris kr/kg	Endring, kr/kg	Endring, mill. kr
Karbohydrat kraftfôr	1442,7	71,6%	3,00	0,113	162,4
Effekt endret prisnedskriving				0,062	-89,9
Protein, soya m.m.	432,2	21,4%	4,146	0,069	0,0
Fett	48,4	2,4%		0,000	0,0
Vitaminer og mineraler	92,4	4,6%		0,000	0,0
Endret bevilgning frakt korn/kraftfôr					-15,0
Sum råvarekostnad kraftfôr	2015,7			**0,029**	57,5

Tabell 1.5 Kap. 1150 og kap. 4150 Jordbruksavtalen, mill. kroner

Post		Budsjett 2021[1)]	Endring 2021	Budsjett 2022[2)]
21	Spesielle driftsutgifter, *kan overføres*	18,400	0,600	19,000
50	Tilskudd til Landbrukets utviklingsfond	1 295,553	77,500	1 373,053
70.11	Markedstiltak grønt	31,400	3,500	34,900
70.12	Tilskudd til råvareprisordningen	200,745	7,955	208,700
70.13	Tilskudd til avrensordningen potet	41,000	0,000	41,000
70	Markedstiltak, *kan overføres*	273,145	11,455	284,600
71	Tilskudd ved avlingssvikt, *overslagsbevilgning*	46,500	0,000	46,500
73.11	Pristilskudd ull	115,000	2,200	117,200
73.13	Pristilskudd melk	670,000	11,200	681,200
73.15	Pristilskudd kjøtt	1 449,000	47,200	1 496,200
73.16	Distriktstilskudd egg	3,400	0,000	3,400
73.17	Pristilskudd grønt	171,600	13,500	185,100
73.18	Frakttilskudd	405,350	31,000	436,350
73.19	Pristilskudd korn	1 081,700	93,600	1 175,300
73	Pristilskudd, *overslagsbevilgning*	3 896,050	198,700	4 094,750
74.11	Driftstilskudd, melk og kjøtt	1 678,900	250,600	1 929,500
74.14	Tilskudd husdyr	2 611,900	233,200	2 845,100
74.16	Beitetilskudd	1 035,100	213,300	1 248,400
74.17	Areal- og kulturlandskapstilskudd	3 569,300	140,600	3 709,900
74.19	Tilskudd ti regionale miljøprogram	551,100	28,900	580,000
74.20	Tilskudd til økologisk jordbruk	120,500	20,700	141,200
74	Direkte tilskudd, *kan overføres*	9 566,800	887,300	10 454,100
77.11	Tilskudd til dyreavl med mer	98,133	7,181	105,314
77.12	Tilskudd til frøavl med mer	27,020	0,000	27,020
77.13	Tilskudd til rådgivning	98,000	4,500	102,500
77.15	Tilskudd til kvalitets- og salgsfremmende tiltak	52,156	6,000	58,156
77.17	Tilskudd til fellesanlegg for frukt	16,000	1,000	17,000
77	Utviklingstiltak, *kan overføres*	291,309	18,681	309,990
78.11	Tilskudd til avløsning	1 224,267	37,288	1 261,555
78.12	Tilskudd til avløsning ved sykdom m.m.	144,200	10,400	154,600
78.14	Tilskudd til sykepengeordningen	43,900	-11,300	32,600
78.15	Tilskudd til landbruksvikarordingen	68,228	0,000	68,228
78.16	Tilskudd til tidligpensjonsordningen	72,550	-4,600	67,950
78	Velferdsordninger, *kan overføres*	1 553,145	31,788	1 584,933
Sum kapittel 1150		16 940,902	1 226,024	18 166,926
Sum kapittel 4151		0,050	0,000	0,050

1) Saldert budsjett
2) Budsjett før flyttinger, kvantums- og konsekvensjusteringer

Tabell 1.6 Post 21 Spesielle driftsutgifter, mill. kroner

	Budsjett 2021	Prognose 2022	Endring
Evalueringer, utredninger, arbeidsgrupper (LMD)	2,0	2,0	
IT-utvikling Landbruksdirektoratet	16,4	17,0	
Justert bevilgningsbehov			0,6
Sum	18,4	19,0	0,6

Tabell 1.7 Post 70.11 Markedstiltak i grøntsektoren, mill. kroner

	Budsjett 2021	Prognose 2022	Endring
Kollektiv dekning av omsetningsavgift	31,4	31,4	2,0
Kollektiv dekning av omsetningsavgift bier	0,0	0,0	1,5
Justert bevilgningsbehov			0,0
Sum	31,4	31,4	3,5

Tabell 1.8 Post 70.12 Tilskudd til råvareprisordningen, mill. kroner

	Budsjett 2021	Prognose 2022	Endring
PNS, prognose	200,7	192,0	0,0
Målprisjustering melk			8,8
Endret målpris potet			4,9
Behov knyttet til produkter uten målpris			0,0
Justert bevilgningsbehov			-5,7
Sum	200,7	192,0	7,955

Tabell 1.9 Post70.13 Tilskudd til avrensordingen potet, mill. kroner

	Budsjett 2021	Prognose 2022	Endring
Potetsprit	19,5	19,5	0,0
Potetstivelse	21,5	21,5	0,0
Justert bevilgningsbehov			0,0
Sum	41,0	41,0	0,0

Tabell 1.10 Post71 Tilskudd ved avlingssvikt, mill. kroner

	Budsjett 2021	Endring
Tilskudd ved avlingssvikt i planteprod.	43,5	0,0
Tilskudd ved svikt i honningprod.	3,0	0,0
Sum	46,5	0,0

Tabell 1.11 Post 73.11 Pristilskudd ull

	Mill. kg	Sats, kr/kg	Endring, kr/kg	Ny sats kr/kg	Endring, mill. kr
Ull	2,700	40,00		40,00	2,2
Ullkvalitet H2 som H1					2,2
Herav 25 pst utslag i inneværende år	0,675				0,0

Tabell 1.12 Post 73.13 Pristilskudd, melk

		Mill. l.	Sats, kr/l	Endring, kr/l	Ny sats kr/l	Endring, mill. kr
Grunntilskudd geitemelk		21,1	3,36	0,14	3,50	3,0
Distriktstilskudd melk	Sone A	206,3	0,00	0,00	0,00	0,0
	Sone B	331,2	0,12	0,00	0,12	0,0
	Sone C	235,7	0,37	0,00	0,37	0,0
	Sone D	521,6	0,57	0,00	0,57	0,0
	Sone E	121,9	0,64	0,00	0,64	0,0
	Sone F	49,8	0,73	0,00	0,73	0,0
	Sone G	53,1	1,01	0,10	1,11	5,3
	Sone H	3,2	1,22	0,10	1,32	0,3
	Sone I	14,6	1,80	0,10	1,90	1,5
	Sone J	11,1	1,89	0,10	1,99	1,1
Sum distriktstilskudd, melk		1 548,6		0,01		8,2
Sum pristilskudd, melk						11,2

Tabell 1.13 Post 73.15 Pristilskudd, kjøtt

Kvalitetstilskudd lammeslakt	Antall 12 mnd	Sats, kr/slakt	Endring, kr/slakt	Ny sats kr/slakt	Endring, mill. kr
Kval. O+ og bedre	967 400	450	0,00	450	0,0
Ikke godkjent klassifisør	3 600	419	0,00	419	0,0
Kjeslakt over 3,5 kg	17 700	300	0,00	300	0,0
Tillegg økologiske slakt (herav)	26 400	40	0,00	40	0,0
Sum	988 700				0,0

Grunntilskudd, kjøtt	Mill. kg	Sats, kr/kg	Endring, kr/kg	Ny sats kr/kg	Endring, mill. kr
Sau	23,2	3,81	0,00	3,81	0,0
Geit	0,3	5,15	0,00	5,15	0,0
Sum	23,5				0,0
Kvalitetstilskudd storfekjøtt					
Kvalitetsklasse O	18,3	2,50	1,00	3,50	18,3
Kvalitetsklasse O+ og bedre	28,9	7,50	1,00	8,50	28,9
Sum	47,2				47,2

Distriktstilskudd, kjøtt						
Storfe, sau og geit	Sone 1	22,60	0,00	0,00	0,00	0,0
	Sone 2	56,70	5,25	0,00	5,25	0,0
	Sone 3	18,00	8,05	0,00	8,05	0,0
Storfe og Geit	Sone 4	7,40	11,80	0,00	11,80	0,0
Storfe og Geit	Sone 5	1,00	12,40	0,00	12,40	0,0
Sau	Sone 4	3,00	13,90	0,00	13,90	0,0
Sau	Sone 5	0,60	14,40	0,00	14,40	0,0
Gris	Sone 4	6,70	5,10	0,00	5,10	0,0
Gris	Sone 5	0,01	5,40	0,00	5,40	0,0
Vestlandet og Agder[1] Gris		9,20	1,10	0,00	1,10	0,0
Sum		125,2				0,0
Sum pristilskudd kjøtt						47,2

1) Agder, Vestland og Møre og Romsdal

Tabell 1.14 Post 73.16 Distriktstilskudd egg

	Mill. kg	Sats, kr/kg	Endring, kr/kg	Ny sats kr/kg	Endring, mill. kr
Vestl.	5,906	0,25	0,00	0,25	0,0
Nord Norge	2,512	0,75	0,00	0,75	0,0
Sum distriktstilskudd egg					0,0

Tabell 1.15 Post 73.17 Pristilskudd grønt

		1 000 tonn	Sats, kr/kg	Endring, kr/kg	Ny sats, kr/kg	Endring, mill. kr	Mill. kroner
Epler, pærer og plommer, kirsebær	Sone 1	2,9	3,15	0,40	3,55	1,2	10,3
	Sone 2-4	2,7	4,41	0,40	4,81	1,1	13,0
	Sone 5	3,6	9,00	0,40	9,40	1,4	33,8
Moreller	Sone 1	0,1	4,18	0,40	4,58	0,0	0,5
	Sone 2-4	0,2	5,42	0,40	5,82	0,1	1,2
	Sone 5	0,3	10,04	0,40	10,44	0,1	3,1
Pressfrukt		6,5	3,15	0,00	3,15	0,0	20,5
Bær	Sone 1-3	6,4	2,36	0,50	2,86	3,2	18,3
	Sone 4-5	4,4	6,44	0,50	6,94	2,2	30,5
	Sone 6-7	0,1	7,40	0,50	7,90	0,1	0,8
Sum distriktstilskudd frukt og bær		27,2				9,4	132,0
	Kvantumsgrense						
Tomat	103 400 kg						
Sone 1-3		1,5	2,02	0,20	2,22	0,3	3,3
Sone 4-7		3,0	3,46	0,20	3,66	0,6	11,0
Slangeagurk	151 800 kg						0,0
Sone 1-3		4,0	1,12	0,20	1,32	0,8	5,3
Sone 4-7		1,4	1,95	0,20	2,15	0,3	3,0
Salat	220 000 stk						0,0
Sone 1-3		5,4	0,69	0,20	0,89	1,1	4,8
Sone 4-7		2,7	1,21	0,20	1,41	0,5	3,8
Sum tilskudd grønnsaker		18,0				3,6	31,2
Potetprod. I Nord Norge		4,7	1,59	0,10	1,69	0,5	2,7
SUM		**49,9**				**13,5**	**165,9**

Tabell 1.16 Post73.18 Frakttilskudd

	Budsjett 2021 mill. kr	Satsendring mill. kr
Frakt korn	82,0	0,0
Frakt kraftfôr	161,0	15,0
Innfrakt slakt	155,0	15,0
Frakt egg	7,4	1,0
Sum	405,4	31,0

Tabell 1.17 Post 73.19 Pristilskudd korn

Prisnedskriving	1 000 tonn	Sats, kr/kg	Endring, kr/kg	Ny sats kr/kg	Endring, mill. kr
Korn	1 175,7	0,788	0,060	0,848	70,5
Økologisk korn	15,0	1,898	0,060	1,958	0,9
Oljevekster, lupiner og bønner	14,2	2,418	0,220	2,638	3,1
Økologiske oljevekster, lupin, bønner	0,8	3,628	0,060	3,688	0,1
Fôrerter	3,8	1,385	0,220	1,605	0,8
Økologiske fôrerter	0,2	2,035	0,060	2,095	0,0
Sum	1210		0,062		75,4
- Herav 70 pst inneværende år	846,8				52,8
Tilskudd matkorn	201,7	0,538	0,090	0,628	18,2
- Herav 50 pst inneværende år	100,9				9,1
Sum					**93,6**
- Sum inneværende år					**61,9**

Tabell 1.19 Post 74. 11 Driftstilskudd, melk og kjøtt

		Antall	Sats kr per bruk/dyr	Sats-endring	Ny sats kr/bruk/dyr	Endring, mill. kr
Kumelk AK-sone 2	Foretak	635	154 550	35 000	189 550	22,2
Kumelk Ak-sone 1-3-4	Foretak	1 317	158 550	30 000	188 550	39,5
Kumelk AK-sone 5	Foretak	4 453	181 300	30 000	211 300	133,6
Kumelk AK-sone 6-7	Foretak	735	189 550	30 000	219 550	22,1
Geitemelk landet	Foretak	279	189 310	0	189 310	0,0
Ammekyr s. 1-4, 6-39 kyr	Dyr	28 187	3 414	750	4 164	21,1
40 og flere kyr	Foretak	375	136 560	30 000	166 560	11,3
Ammekyr s. 5-7, 6-39 kyr	Dyr	42 006	4 488	750	5 238	31,5
40 og flere kyr	Foretak	239	179 520	30 000	209 520	7,2
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser						-37,9
Sum driftstilskudd, melk og ammeku						250,6

Tabell 1.20 Post 74.14 Tilskudd husdyr

		Fra	Til	Antall dyr	Sats kr/dyr	Endring kr/dyr	Ny sats kr/dyr	Endring, mill. kr
Melkekyr		1	14	95 245	4 888	700	5 588	66,7
		15	30	63 846	3 282	700	3 982	44,7
		31	50	35 521	1 820	60	1 880	2,1
		50	100	15 234	1 050	0	1 050	0,0
		100+		704	1 050	-1 050	0	-0,7
	Sum			210 550				112,8
Melkekyr på små og		6	23	120 358	1 650	0	1 650	0,0
mellomstore bruk		24	50	30 037	-1 355	0	-1 355	0,0
	Sum			150 395				0,0
Ammekyr		1	50	84 388	4 180	0	4 180	0,0
		51	120	16 179	770	0	770	0,0
		120+		848	770	-770	0	-0,7
	Sum			101 415				-0,7
Andre storfe		0	500	565 526	770	0	770	0,0
		501 +		1 705	770	-770	0	-1,3
	Sum							-1,3
Melkegeit og melkesau		1	125	27 544	1652	200	1 852	5,5
		126	300	6 646	638	0	638	0,0
		300+		726	638	-638	0	-0,5
	Sum			34 916				5,0
Sau		1	150	853 126	883	150	1 033	128,0
og ammegeiter		151	400	95 741	194	0	194	0,0
		400+		5 697	194	-194	0	-1,1
	Sum			954 564				126,9
Avlsgris Sør-Norge 2)		1	35	18 021	498	0	498	0,0
Avlsgris Jæren		1	35	4 282	350	0	350	0,0
Avlsgris Nord-Norge		1	35	1 280	776	0	776	0,0
	Sum			23 582				0,0
Slaktegris 2)		1	1400	979 610	14	0	14	0,0
Slaktegris Jæren		1	1400	210 390	10	0	10	0,0
	Sum			1 190 000				0,0
Verpehøner Sør-Norge		1	1 000	553 571	11	0	11	0,0
Verpehøner Nord-Norge		1	1 000	24 275	25	0	25	0,0
Verpehøner, landet		1 001	5 000	2 058 665	11	-4	7	-8,2
Verpehøner. Landet		5 001	7 500	**1204657**	0	7	7	8,4
	Sum			2 636 510				0,2
Rugeegg Sør-Norge		1	167 000	11 104 701	0,07	0,00	0,07	0,0
Rugeegg Nord-Norge		1	167 000	0	0,15	0,00	0,15	0,0
Rugeegg, landet		167 001	833 000	42 167 759	0,07	0,00	0,07	0,0
	Sum			53 272 460				0,0
Bifolk		1 +		46 707	600	0	600	0,0
Hjort over 1 år		0	200	5 259	500	500	1 000	2,6
	201+			0	0	-500	0	0
Genbevarin Storfe				4 798	3460	0	3 460	0,0
	Melkeku (tillegg til storfe)			1 313	0	1 000	1 000	1,3
	Sau			17 448	310	0	310	0,0
	Geit			423	610	0	610	0,0
	Hest			681	1 200	0	1 200	0,0
	Sum			24 663				1,3

Bunnfradrag 35 pst. [1)]	35 %	38 621	6 000	0	6 000	0,0
Beløpsavgrensing			530 000	0	530 000	0,0
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser						-14,9
Sum produksjonstilskudd, husdyr						233,2

1) Bunnfradrag produksjonstilskudd fordeles med 35 pst. tilskudd husdyr og 65 pst. arealtilskudd

2) Unntatt Jæren

Tabell 1.21 Post 74.16 Beitetilskudd

		Antall dyr	Sats kr/dyr	Endring kr/dyr	Ny sats kr/dyr	Endring, mill. kr
Utmarksbeitetilskudd:	Kyr, storfe, hest	256 659	817	40	857	10,3
	Sau, lam, geit, kje	1 944 761	230	40	270	77,8
Beitetilskudd:	Storfe m.m.	639 583	420	35	455	22,4
	Småfe m.m.	2 291 601	50	20	70	45,8
Ekstra sats for ku med		91 274	0	450	450	41,1
kalv		22 695				
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser						15,9
Sum beitetilskudd		5 246 573				213,3

Tabell 1.22 Post 74.17 Areal- og kulturlandskapstilskudd

	Antall dekar	Sats kr/daa	Endring kr/daa	Ny sats kr/daa	Endring, mill. kr
Kulturlandskapstilskudd alt areal	9 065 240	162	6	168	53,7
Bunnfradrag, 65 pst [1)]	38 621	6 000	0	6 000	0,0
Arealtilskudd, grovfôr	5 918 995				0,0
Innmarksbeitearealer	1 600 160				0,0
Arealtilskudd, korn	2 916 952				57,3
Arealtilskudd, potet	114 908				20,3
Arealtilskudd, grønnsaker	70 609				-0,7
AK-tilskudd, frukt, bær og planteskoleareal	43 776				4,3
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser					5,7
Sum, AK-tilskudd	9 065 240				140,6

1) Bunnfradrag produksjonstilskudd fordeles med 35 pst tilskudd husdyr og 65 pst arealtilskudd

Arealtilskudd, grovfôr

	Antall daa	Sats kr/daa	Endring kr/daa	Ny sats kr/daa	Endring, mill. kr
Sone 1	384 356	0		0	0,0
Sone 2	315 364	0		0	0,0
Sone 3	602 569	85		85	0,0
Sone 4	486 075	105		105	0,0
Sone 5 A	1 811 226	273		273	0,0
Sone 5 B Vestlandet	1 507 158	318		318	0,0
Sone 6	698 407	318		318	0,0
Sone 7	113 840	364		364	0,0
Sum grovfôr alle soner	5 918 995				0,0

Arealtilskudd, korn

		Antall daa	Sats kr/daa	Endring kr/daa	Ny sats kr/daa	Endring, mill. kr
Sone 1	**0-800 daa**	1 135 920	217	20	237	22,7
	over 800 daa	139 989	217	-40	177	-5,6
	SUM sone 1	1 275 909				**17,1**
Sone 2 og 3	**0-800 daa**	994 596	282	30	312	29,8
	over 800 daa	101 920	282	-40	242	-4,1
	SUM sone 2o g3	1 096 516				**25,7**
Sone 4	**0-800 daa**	401 280	322	20	342	8,0
	over 800 daa	6 441	322	-40	282	-0,3
	SUM sone 4	407 721				**7,7**
Sone 5 - 7	**0-800 daa**	135 733	276	50	326	6,8

over 800 daa	1 073	276	-40	236	0,0
SUM sone 5-7	136 806				**6,8**
Sum korn, alle soner	2 916 952		19,6		57,3

Arealtilskudd, øvrige vekster

		Antall daa	Sats kr/daa	Endring kr/daa	Ny sats kr/daa	Endring, mill. kr
Potet sone 1 -5	**0-600 daa**	107 620	363	200	563	21,5
	over 600 daa	3 205	363	-363	0	-1,2
Potet sone 6 -7	**0-600 daa**	4 083	1 115	200	1315	0,8
	over 600 daa	703	1 115	-1115	0	-0,8
Sum poteter, alle soner		114 908				20,3
Grønnsaker sone 1 - 5	**0-500 daa**	54 554	750	200	950	10,9
	over 500 daa	15 549	750	-750	0	-11,7
Grønnsaker sone 6 - 7	**0-500 daa**	506	1 750	200	1950	0,1
	over 500 daa	0	1 750	-1750	0	0,0
Sum grønnsaker, alle soner		70 609				-0,7
Frukt sone 1 - 4	**0-100 daa**	9 288	1 200	200	1400	1,9
	Over 100 daa	810	1 200	-1200	0	-1,0
Frukt sone 5 -7	**0-100 daa**	12 258	1 950	200	2150	2,5
	Over 100 daa	0	1 950	-1950	0	0,0
Sum frukt, alle soner		22 356				3,4
Bær sone 1 - 4	**0-200 daa**	12 616	1 300	200	1500	2,5
	Over 200 daa	2 201	1 300	-1300	0	-2,9
Bær sone 5 - 7	**0-200 daa**	6 603	1 750	200	1950	1,3
	Over 200 daa	0	1 750	-1750	0	0,0
Sum bær, alle soner		21 420				0,9

Tabell 1.23 Post 74.19 Tilskudd til regionale miljøprogram, mill. kroner

	Budsjett 2021	Prognose 2021	Endring
Fordelt på regionene	551,1	551,1	25,000
Justert bevilgningsbehov			3,9
Landet			28,900

Tabell 1.24 Post 74.20 Tilskudd til økologisk jordbruk

Arealtilskudd	Antall daa	Sats kr/daa	Endring kr/daa	Ny sats kr/daa	Endring, mill. kr
Frukt og bær m.m.	2 938	1 650		1650	0,0
Grønnsaker	3 411	1 650		1650	0,0
Potet	910	800		800	0,0
Korn	74 724	382	50	432	3,7
Grovfôr	263 059	25	15	40	3,9
Økologisk areal 1. års karens	14 455	150		150	0,0
Grønngjødsling	5 042	500		500	0,0
Økologisk brakka	461	25		25	0,0
Sum arealtilskudd økologisk areal	365 000				7,6

Tilskudd til økologisk husdyrproduksjon	Antall dyr	Sats kr/dyr	Endring kr/dyr	Ny sats kr/dyr	Endring, mill. kr
Melkekyr	7 978	3 500	300	3800	2,4
Ammekyr	4 277	2 400	300	2700	1,3
Andre storfe	17 470	730	100	830	1,7
Sau og melkesau	43 819	462	50	512	2,2
Melkegeit	678	315	50	365	0,0
Ammegeit	366	265		265	0,0
Avlsgris	295	517		517	0,0
Slaktegris	4 257	315		315	0,0
Sum tilskudd til økologisk husdyrproduksjon					7,6
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser					5,5
Sum tilskudd til økologisk jordbruk					20,7

Tabell 1.25 Post 77.11 Tilskudd til dyreavl med mer. Mill. kroner

	Budsjett 2021	Prognose 2022	Endring
Tilskudd til veterinær reiser	58,2	58,2	6,3
Tilskudd til semin	25,6	25,6	5,0
Ringormvaksinering			1,2
Tilskudd til avlsorganisasjoner	14,3	14,3	0,5
Justert bevilgningsbehov			-5,8
Sum	98,1	98,1	7,181

Tabell 1.26 Post 77.12 Tilskudd til frøavl med mer. Mill. kroner

	Budsjett 2021	Prognose 2022	Endring
Tilskudd til frøavl	17,0	17,0	0,0
Tilskudd til lagring av såkorn	10,0	6,0	4,0
Justert bevilgningsbehov			-4,0
Sum	27,0	23,0	0,0

Tabell 1.27 Post 77.13 Tilskudd til rådgivning. Mill. kroner

	Budsjett 2021	Prognose 2022	Endring
Tilskudd til NLR	98,0	98,0	4,5
Herav: HMS-arbeid			2,5
Justert bevilgningsbehov			0,0

Sum	98,0	98,0	4,5

Tabell 1.28 Post 77.15 Tilskudd til kvalitets- og salgsfremmende tiltak. Mill. kroner

	Budsjett 2021	Prognose 2022	Endring
Utvikling av plantemateriale, nordisk	2,821	2,400	0,0
Utvikling av plantemateriale, oppformering	12,875	12,875	6,0
Utvikling av plantemateriale, Graminor	24,960	24,960	0,0
Frukt- og bærprogrammet, Graminor	1,500	2,000	0,0
Kvalitetstiltak settepotetavl	10,000	10,000	0,0
Justert bevilgningsbehov			0,0
Sum	52,2	52,2	6,000

Tabell 1.29 Post 77.17 Tilskudd fellesanlegg frukt

	Volum siste 3 år, tonn	Sats 2020, kr / kg	Endring, kr/kg	Ny sats kr/kg	Endring, mill. kr
Sum	9 515,6	1,68	0,11	1,79	1,00

Tabell 1.30 Post 78.11 Tilskudd for avløsning

	Antall bruk/dyr	Kr per bruk/dyr	Endring kr /bruk/dyr	Ny sats kr/bruk/dyr	Endring mill. kr
Tilskudd per foretak	8 597	85 800	4 000	89 800	34,4
Melkekyr	210 549	4109	193	4 302	
Ammekyr	101 388	1134	53	1 187	
Andre storfe	567 115	685	32	717	
Melkegeit og melkesau	34 915	947	45	991	
Sau, ammegeit	954 495	471	22	493	
Avlsgris	41 927	1354	64	1 418	
Slaktegris	1 486 664	46	2	48	
Verpehøner, -ender, -	4 106 402	11,9	0,6	12,5	
Rugeegg	84 127 125	0,07	0,00	0,1	
Hester	24 690	1354	64	1 418	
Avlskaniner	959	337	16	353	
Gjess, ender, kalkuner,livk	1 246 786	4,14	0,19	4,34	
Slaktekylling	66 645 761	0,51	0,02	0,53	77,5+
Økologisk slaktekylling	206 203	1,97	0,09	2,07	
Revetisper	17 061	372	17	390	
Minktisper	46 411	109	5	114	
Hjort	7 554	461	22	482	

Utslag av satsendringer	Prognose mill. kr	Endring pst.	Endring mill. kr	Utslag av tak mill. kr	
	1 204,0	4,70 %	56,6	-34,4	22,200
					-19,300
Justert bevilgningsbehov					0,000
					37,288
Sum tilskudd til avløsning for ferie og fritid					

Tabell 1.31 Post 78.12 Tilskudd til avløsning ved sykdom m.m.

	Antall dager	Sats kr/dag	Endring kr/dag	Endring, mill. kr
Antall avløsningsdager	212 687	1 670	150	
Gjennomsnittsberegning	212 687	658	59	12,6
Utvide sykt barn til 365 dager				9,0
Justert bevilgningsbehov				-11,2
Sum				10,4

Tabell 1.32 Post 78.15 Tilskudd til landbruksvikarordningen

	Antall årsverk	Sats kr/å.v.	Endring kr/å.v.	Endring, mill. kr
Tilskudd per vikar	240	283 900	0	0,0
Justert bevilgningsbehov				0,0
Sum				0,0

Tabell 1.33 Post 78.16 Tilskudd til tidligpensjonsordningen

	Antall	Sats , kr/pers.	Endring kr/pers	Endring, mill. kr
Enbruker	515	105 200	0	0,000
Tobruker	70	168 320	0	0,000
Justert bevilgningsbehov				-4,600
Sum	655			-4,600

Tabell 1.34 Kap. 4150 Jordbruksavtalen, inntekter

Post 85, Prisutjevningsbeløp kraftfôrråvarer	1000 tonn	Ref.pris kr/kg	Sats, kr/kg	Endring, kr/kg	Endring, mill. kr
Sildemel	2		0,00	0,00	0,0
Soyamel	128	4,146	0,000	0,00	0,0
Andre fôrstoffer	19		0,25	0,00	0,0
Post 85	148,5				0,0

Tabeller som viser overførte og udisponerte midle, samt omdisponeringer

Overførte beløp fra 2020 til 2021 i mill. kroner

Post		Disponibelt budsjett 2020	Regnskap 2020	Budsjett-regnskap 2020	Overført innsparing i 2020
21	Spesielle driftsutgifter (kan overføres)	20,401	18,292	2,109	2,109
50	Fondsavsetninger	1 260,099	1 260,099	0,000	
70	Markedstiltak (kan overføres)	304,722	306,977	-2,255	0,000
71	Tilskudd ved avlingssvikt	90,000	74,475	15,525	
73	Pristilskudd (overslagsbevilgning)	3 949,000	3 911,700	37,300	
74	Direkte tilskudd (kan overføres)	9 351,400	9 347,927	3,473	3,473
77	Utviklingstiltak (kan overføres)	294,678	270,871	23,807	23,807
78	Velferdsordninger (kan overføres)	1 532,928	1 530,488	2,440	2,440
SUM KAP. 1150		**16 803,228**	**16 720,829**	**82,399**	**31,829**

Prognoser i 2021 sammenlignet med budsjett 2021. Kap. 1150, mill. kroner

Post		Budsjett 2021	Prognose Ldir 2021	Differanse budsjett - prognose	Overført fra 2020	Endret bev.behov 2021
21	Spesielle driftsutgifter (kan overføres)	18,400	17,047	1,353	2,109	-3,462
50	Fondsavsetninger	1 295,553	1 295,553	0,000		0,000
70	Markedstiltak (kan overføres)	273,145	272,400	0,745	0,000	-0,745
71	Tilskudd til erstatninger m.m. (overslagsbev	46,500	103,800	-57,300		57,300
73	Pristilskudd (overslagsbevilgning)	3 896,050	3 953,600	-57,550		57,550
74	Direkte tilskudd (kan overføres)	9 566,800	9 567,000	-0,200	3,473	-3,273
77	Utviklingstiltak (kan overføres)	291,309	288,700	2,609	23,807	-26,416
78	Velferdsordninger (kan overføres)	1 553,145	1 527,200	25,945	2,440	-28,385
SUM KAP. 1150		**16 940,902**	**17 025,300**	**-84,398**	**31,829**	**52,569**
	Sum overførbare poster 2020 og 2021			**30,452**	**31,829**	**62,281**

Omdisponeringer på kap. 1150 i 2021, mill. kroner

Post		Budsjett 2021	Justert bev.behov 2021	Omdisponering 2021	Justert budsjett 2021
21	Spesielle driftsutgifter (kan overføres)	18,400	**-3,462**		**14,938**
50	Fondsavsetninger	1 295,553			**1 295,553**
70	Markedstiltak (kan overføres)	273,145	**-0,745**		**272,400**
71	Tilskudd til erstatninger m.m. (overslagsbev	46,500			**46,500**
73	Pristilskudd (overslagsbevilgning)	3 896,050		**61,900**	**3 896,050**
74	Direkte tilskudd (kan overføres)	9 566,800	**-3,273**		**9 563,527**
77	Utviklingstiltak (kan overføres)	291,309	**-26,416**		**264,893**
78	Velferdsordninger (kan overføres)	1 553,145	**-28,385**		**1 524,760**
SUM KAP. 1150		**16 940,902**	**-62,281**	**61,900**	**16 878,621**

Endringer på kap. 1150 og 4150, mill. kroner

Post		Budsjett 2021	Prognose Ldir 2022	Prognose 2022-Budsjett 2021	Endring fordeling 2022	Budsjett 2022
21	Spesielle driftsutgifter (kan overføres)	18,400	19,047	0,647	0,600	19,000
50	Fondsavsetninger	1 295,553	1 295,553	0,000	77,500	1 373,053
70	Markedstiltak (kan overføres)	273,145	267,400	-5,745	11,455	284,600
71	Tilskudd til erstatninger m.m. (overslagsbev	46,500	83,000	36,500	0,000	46,500
73	Pristilskudd (overslagsbevilgning)	3 896,050	3 926,600	30,550	198,700	4 094,750
74	Direkte tilskudd (kan overføres)	9 566,800	9 545,000	-21,800	887,300	10 454,100
77	Utviklingstiltak (kan overføres)	291,309	281,500	-9,809	18,681	309,990
78	Velferdsordninger (kan overføres)	1 553,145	1 506,800	-46,345	31,788	1 584,933
SUM KAP. 1150		16 940,902	16 924,900	-16,002	1 226,024	18 166,926
	Sum overførbare poster			**-83,052**		
KAP. 4150 Post 80		0,000	0,000	0,000	0,000	0,000